

ОДБРАНА

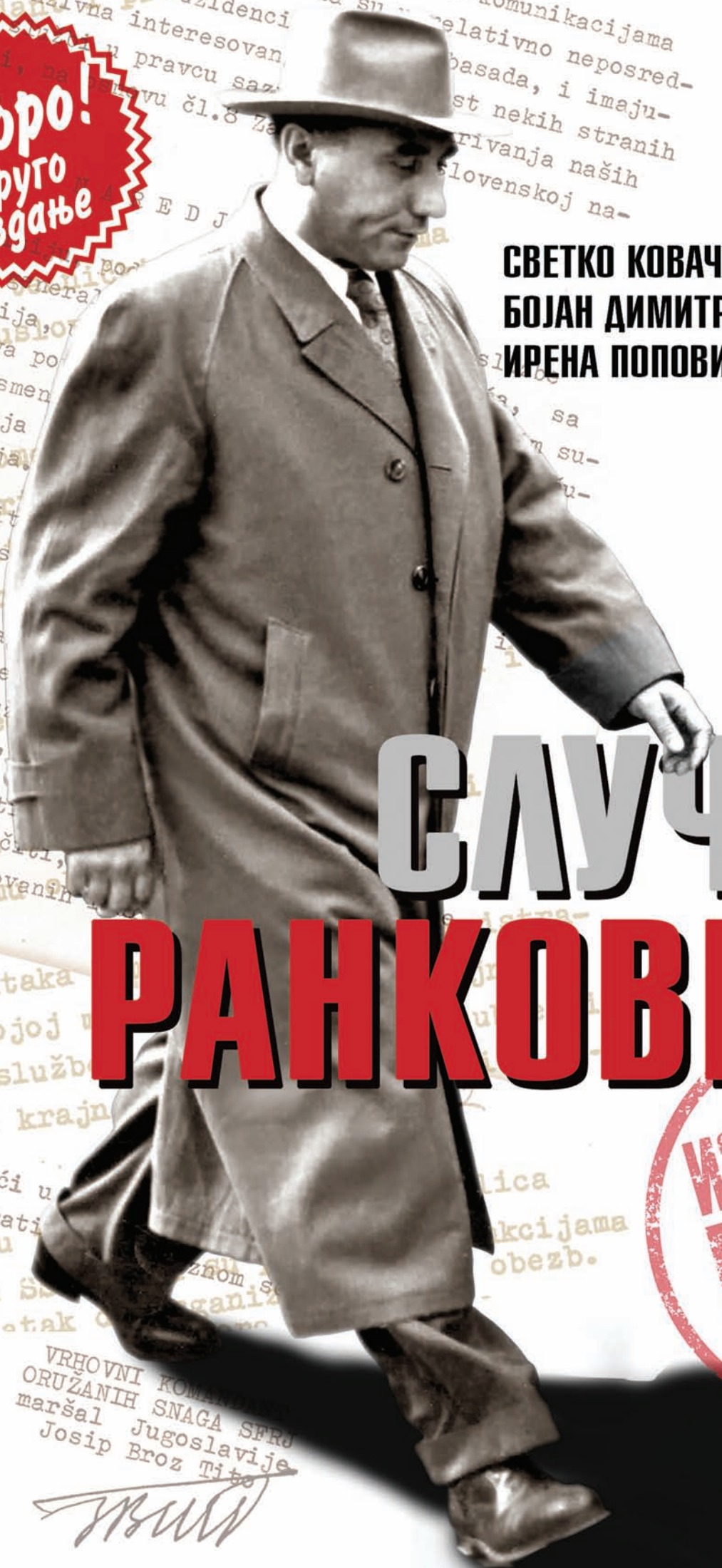
БРОНЗАНИ
СЈАЈ
СРПСКОГ
ОКЛОПА

КРИПТОЛОГИЈА

ТАЈНА

ПОД КЉУЧЕМ

**Ускоро!
Друго
издање**

**СВЕТКО КОВАЧ
БОЈАН ДИМИТРИЈЕВИЋ
ИРЕНА ПОПОВИЋ ГРИГОРОВ**

СЛУЧАЈ РАНКОВИЋ

**ИЗ АРХИВА
КОС-а**

VRHOVNI KOMANDANT
ORUZANIH SNAGA SFRJ
maršal Jugoslavije
Josip Broz Tito

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

ПРОМОЦИЈА НАЈМЛАЂИХ ОФИЦИРА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Субота, 12. септембар 2015.

у 17.30 часова

ИСПРЕД ДОМА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

www.mod.gov.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ настаивља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попадић, Никола Остојић,
Александар Радић, Влада Ристић,
Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струјац, Марија Марић,
Слободан Михаиловић (технички уредници)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Даримир Банда, Душка Стефановић,
Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РС

месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ
239

На Шенковском
биатлону
у Русији
припадници
Војске Србије
освојили су
шреће место

Снимио Александар ПЕТРОВИЋ

14

Криптологија ТАЈНА ПОД КЉУЧЕМ

20

Селективна обука кандидата
за војне пилоте

„ПРИЈЕМНИ“ НА НЕБУ

22

Србија трећа на тенковском биатлону у Русији БРОНЗАНИ СЈАЈ СРПСКОГ ОКЛОПА

48

Избеглице на путу кроз
Србију

ОСМЕХ НА УМОРНОМ ЛИЦУ

- 8 Пуковник Стале Сталетовић, начелник
Управе за општу логистику
**О ИНТЕНДАНТУРИ
С ПОВОДОМ**
- 28 Помоћ рањеним мировњацима у ЦАР
БОРБА ЗА ЖИВОТ
- 32 Пројекат Војске Србије, Националне гарде
Охајо и општине Бујановац
ХУМАНИТАРНА АСИСТЕНЦИЈА
- 34 Осврт на 7. међународни сајам НВО
„Партнер 2015”
ИЗЛОГ ВОЈНЕ ТЕХНИКЕ
- 40 Друга генерација авиона МиГ-21
ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ У УПОТРЕБИ
- 52 Инфаркт миокарда
ДРУГА ШАНСА ЗА СРЦЕ
- 56 Седам деценија фотографије која
је обележила крај рата
ПОЉУБАЦ НА ТАЈМС СКВЕРУ
- 60 Брутални видео-снимци убиства
жртва ISIS-а
ТЕРОР С ПОРУКОМ
- 62 Логор смрти у Јасеновцу
ПАКАО ЗА СРБЕ
- 68 Национални симбол — шајкача
ЗНАК ПРЕПОЗНАВАЊА

Реч уредника

Криза савести

Већ неколико месеци потресне слике о страдању избеглица с Блиског истока и севера Африке, те извештаји о све озбиљнијој избегличкој кризи испуњавају наш медијски простор. И док смо, као обично, мислили да се то догађа некоме другом, далеко од нас, привидно заинтересовани само за сопствене егзистенцијалне страхове, колоне миграната из земаља захваћених ратом, насиљем и терором убрзо су постале и наша свакодневица. На путу до развијене Европе, азиланти су Србију препознали као прилично сигурно предворје, а њене грађане као људе склоне емпатији, што су потврдили и поједини званичници Старог континента.

Разумљива је жеља тих унесрећених људи, оних који су се после толико година одлучили да напусте своје домове – да живе боље. Логично у западној Европи, јер она нуди најповољније услове и социјалну помоћ, што је очито било пресудно да превале хиљаде километара. Уточиште, зачудо, нису потражили у земљи која је деценију уназад дестабилисала њихов регион. Двоструки аршин показале су и одређене чланице Европске уније, управо оне које се поносе достигнутим људским правима, подижући зидове од бодљикаве жице или тражећи да их од прилива азиланата штите снаге Алијансе.

Поједини аналитичари, додуше, сумњају у спонтаност поменутих миграција, тумачећи их као подметање „кукавичијег јајета” Европи, јер како тврде Америка има довољно разлога да избеглице искористи у својој новој геостратешкој игри. У настојању да се додворе најмоћнијима, неки европски и светски званичници критикују и одговор Уније на политику према азилантима, као и њену неефикасност. А државе се листом позивају на заштиту својих грађана, економске, безбедносне и сличне ризике.

Ни Србија, наравно, није изузетак. Суочена с хроничним финансијским тешкоћама једва да може допринети више од онога што данас чини – да невољницима олакша привремени боравак у Прешеву, Миратовцу или Београду, обезбеди здравствену заштиту и пуко преживљавање. Због сличних искустава у прошлости наши грађани, махом с много емоција, настоје да буду од користи. Ретки су они који у свему виде још једну теорију завере, увоз тероризма и небезбедности, а кризу злоупотребавају у дневнополитичке сврхе и за придобијање бирачког тела.

Изгледа, међутим, да ништа није баш онако како се то на први поглед учини. Рекло би се да смо сви, помало, лицемерни. Јасно – имамо различита уверења, покрећу нас другачије потребе и вредносне оријентације. Али нам је данас заједнички именитељ – криза савести. Олако тај недостатак правдамо вишим интересима или тајновитом људском природом. Само одмахнемо руком и кажемо – „Сит гладном не верује!”

С тога се људи, забележио је академик Душан Косовић, могу поделити на оне који се не базирају на савест и оне којима је њена заповест највиши закон. Нечиста савест је не само морална него и духовна деформација. Следити савест значи ићи својим путем, па и ако се покаже да тај пут није најбољи, онда имамо сатисфакцију да нисмо урадили ништа против својих уверења. Савест је наше унутрашње око, које никада не би требало да затамни! Њено одсуство једном, ма како то помиљиво звучало, ипак човеку испостави рачун. Упркос свему... ■

Владимир ПОЧУЧ

ОБИЛАЗАК ГРАДИЛИШТА АТЛЕТСКЕ ДВОРАНЕ

Министари одбране и омладине и спорта Братислав Гашић и Вања Удовичић обишли су недавно градилиште атлетске дворане на Бањици, како би се уверили да радови теку према плану и да ће тај спортски објекат по функцији и капацитету бити јединствен у региону.

Према речима министра Гашића, Влада Србије обезбедила је довољно средстава, заједнички тимови раде непрекидно, а следеће године почиње уређење спољног простора. Министар Удовичић навео је да је изградња дворане један од услова да се у нашој земљи 2017. године одржи Европско атлетско првенство. ■

РАЗГОВОРИ У КРАГУЈЕВЦУ

Министар одбране Братислав Гашић састао се 20. августа са представницима „Застава оружја”, које је предводио директор тог предузећа Милојко Брзаковић, и са градоначелником Крагујевца Радомиром Николићем. Разговарали су о решавању проблема дуговања „Застава Инпро” према „Застава оружју”, деоби пословне зграде између „Застава камиона” и „Застава оружја”, те о улагању четири и по милиона евра у машине потребне том предузећу. Министар је истакао да Влада Србије пружа снажну подршку фабрикама наменске индустрије и да је „расположена” да у њих уложи знатна средства.

После сусрета са градоначелником Крагујевца, министар Гашић истакао је да су разговарали о даљем функционисању „Застава оружја”, конверзији одређених дуговања и обавеза које наменска индустрија има према Крагујевцу, о замени касарне „Војвода Путник” и војне амбуланте, те о изнајмљивању крагујевачког Дома војске Факултету уметности. ■

РАДОВИ НА „БЕЖАНИЈСКОЈ КОСИ”

Градилиште „Бежанијска коса”, на коме је у току изградња стамбених објеката 24 и 25 за потребе система одбране, обишао је недавно министар одбране Братислав Гашић. Министру и државном секретару Ненаду Нерићу приказано је стање објеката од пре годину дана и тренутно стање, које је резултат рада Војнограђевинске установе „Београд”, чији је инвеститор Војнограђевински центар „Београд”.

Министар је истакао да су објекти доведени у стање финалне фазе изградње, чиме је показано да Министарство одбране и Војска Србије брину о својим припадницима и раде на решавању њихових стамбених проблема. ■

САСТАНАК ГЛАВНИХ ПОДОФИЦИРА

Главни подофицир Војске Србије заставник прве класе Милојко Милосављевић састао се 19. августа у Генералштабу са досадашњим главним подофициром Здружене команде НАТО-а из Напуља заставником прве класе Манфредом Јарабеком и новопостављеним главним подофициром те команде заставником прве класе Маркусом Мајером. Разговарали су о досадашњој сарадњи у припреми подофицира наше војске за рад у међународном окружењу. ■

МИНИСТАР ОДБРАНЕ У ПРЕШЕВУ

Министар одбране Братислав Гашић посетио је 23. августа прихватни центар за мигранте у Прешеву и уверио се да мигранти, који у великом броју стижу из Македоније, добијају потребну помоћ. У прихватном центру смештено је више од хиљаду људи, док је у кампу у миратовачком пољу тај број скоро четири пута већи.

Министар је најавио да ће Министарства одбране упутити додатне санитарне екипе, како би сви мигранти били медицински збринуте. Истакао је да све надлежне институције дају свој максимум да обезбеде струју у новоформираном кампу. Такође, изразио је задовољство што мигранти препознају Србију као земљу у којој добијају хуман третман, те да до сада нису забележени инциденти.

На пољу у близини прешевског села Миратовац постављено је девет великих шатора, које је донирао Руско-српски хуманитарни центар из Ниша, као и већи број малих шатора које су избеглице понеле са собом, а камп обезбеђују полиција и припадници Жандармерије с борбеним возилима.

– Око 15.000 евра дневно трошимо на средства за хигијену, воду и на основне потрештине ових људи. Цифра коју наша земља издваја из буџета далеко је већа – рекао је министар Гашић и напоменуо да Србија, као једна од држава која се најодговорније опходи према мигрантима, очекује помоћ од партнера. ■

СУСРЕТ МИНИСТАРА ОДБРАНЕ СРБИЈЕ И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

Министри одбране Републике Србије и Руске Федерације Братислав Гашић и генерал армије Сергеј Кожугетович Шојгу састали су у „Парку Патриот“, недалеко од полигона „Алабино“, после финалне трке тенковског биатлона. Разговарали су о билатералној војној сарадњи две земље и заједничкој обуци и вежбама.

Како је истакао министар Гашић, билатерална војна сарадња достигла је ниво одличних општих односа између две земље, и да се од 2012. године, када је реализова-

но 12 заједничких активности, обим сарадње вишеструко повећао, те су руска и српска војска током прошле године имале 34 заједничке активности, углавном у области обуке и вежби.

Министар Шојгу рекао је да се билатерални односи одвијају у добром смеру и да ће хеликоптери Ми-17В-5, за чију је куповину процес преговора ушао у завршну фазу, бити испоручени до краја године. ■

ГЕНЕРАЛ ДИКОВИЋ НА ЈУГУ СРБИЈЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић обишао је, у пратњи команданта Копнене војске генерал-потпуковника Милосава Симића, јединице на бази „Југ“, полигону „Боровац“ и стрелишту „Горњи Вртогаш“. Том приликом посетио је и прихватни центар за мигранте у Прешеву и Обједињени штаб за праћење безбедносне ситуације на подручју према Македонији.

На бази „Југ“ приказани су му капацитети Центра за обуку јединица за мултинационалне операције, а у прихватном центру за мигранте разговарао је са припадницима Војне болнице Ниш, ангажованим за пружање медицинских услуга. ■

ИНТЕРВЈУ

ПУКОВНИК
СТАЛЕ СТАЛЕТОВИЋ
НАЧЕЛНИК УПРАВЕ
ЗА ОПШТУ ЛОГИСТИКУ

О ИНТЕНДАНТУРИ СПОВОДОМ

8

1. септембар 2015.

Интендантска служба 14. септембра обележава 130 година постојања. Тај значајан јубилеј био је повод за разговор с начелником Управе за општу логистику пуковником Сталетом Сталетовићем, пре свега о пословима и задацима те службе, које реализује само једно одељење поменуће управе.

Одлуком председника Републике Србије од 14. априла 2008. године, 14. септембар обележава се као Дан интендантске службе (ИнСл). На тај дан давне 1885. министар војни, ђенералштабни пуковник Јован Петровић, издао је наредбу о формирању Главне интендантуре и администрације врховног штаба. Како се ове године обележава јубиларних 130 година интендантске службе, тај повод искористили смо за разговор с начелником Управе за општу логистику пуковником Сталетом Сталетовићем. Интервју смо почели подсећањем.

– Интендантска служба датира с почетка 19. века, када је организована и оформљена прво у Француској, а потом и у осталим војскама. Заједничка обавеза ИнСл свих армија била је обезбеђење храном и другим животним потребама, интендантском опремом и пружање одређених услуга. Развој интендантске службе у Србији пратио је развој организације војске. Убрзано се кренуло напред тек после Другог светског рата, посебно од половине шездесетих година прошлог века, када почиње видна модернизација наше војске.

Почетком деведесетих година пред интендантском службом су се појавиле специфичности у извршавању задатака, које су донеле нова искуства у раду, али су и захтевале велика одступања од нормативних регулатива и прилагођавање новонасталој ситуацији. Ипак, сви задаци су и тада успешно реализовани. Томе је посебно допринела добра организација и припремљеност стручних органа и јединица.

До 2005. године није било битнијих промена у организацији ИнСл. После те године, након организацијско-мобилизацијских промена, спрово-

ведене су значајне новине у њеној организацији и димензионисању. Без обзира на то, интендантска служба обезбеђивала је потребне услове за живот и рад јединица наше војске у обављању додељених мисија и задатака.

Q Данас су надлежности Управе за општу логистику многобројне. Да ли је могуће успешно сироводити послове опште логистике, саобраћаја и транспорта и заштитне ресурса одбране?

– У садашњој организацијској структури, Управа за општу логистику настала је обједињавањем Управе за општу логистику, која се бавила искључиво пословима из надлежности интендантске службе, Управе за систем логистике и Одељења за саобраћај и транспорт. Имајући у виду претходну организацијску структуру Управе за општу логистику, код дела припадника МО и ВС влада мишљење да се садашња Управа бави искључиво пословима интендантске службе. Међутим, те послове реализује само једно одељење, чије је бројно стање три пута мање од бројног стања претходне Управе за општу логистику, а делокруг и обим послова и задатака највишег стручног и управног органа интендантске службе, остао је исти.

Свакако да реализација задатака из надлежности три функције захтева доста умешности, тимски рад и специјалисте у свакој од тих области, с обзиром на њихово место, улогу и значај у реализацији логистичке подршке Војске Србије.

Када је реч о заштити ресурса, донета су три веома важна правилника, којима се у МО и ВС уређују безбедност и здравље на раду, заштита од пожара и заштита животне средине. Редовно се, у складу са додељеним новчаним средствима, јединице и

установе МО и ВС попуњавају средствима и опремом за заштиту од пожара и личну заштиту на раду.

Област саобраћаја и транспорта унапређена је доношењем шест правилника и три упутства. Поред наведеног, потписан је и Меморандум о сарадњи са компанијом „НИС“, а.д. Нови Сад у области безбедности саобраћаја и обуке возача наведене компаније у Центру за обуку логистике.

Захваљујући доброј организацији рада, стручности и посвећености кадра, правилном одређивању приоритета, те успешној сарадњи са управним и извршним органима логистике на свим нивоима организовања, успевамо да реализујемо задатке из све три функције, без обзира на велики број проблема са којима се суочавамо у свом раду.

Q Зашто постоје две логистике – једна у Министарству, а друга у Генералштабу?

– Морамо то да разјаснимо. Не постоје две логистике, већ је логистика организована по нивоима, са јасно дефинисаним надлежностима. Када је интендантска служба у питању, надлежности МО, ГШ ВС, команди оперативног и тактичког нивоа прописане су Правилником о општим логистичким потребама у Министарству и Војсци Србије.

Управа за општу логистику, као највиши стручни и управни орган службе, реализује задатке из области нормативног уређења, развоја и уса-

БРОЈКЕ

Управа за општу логистику обезбедила је за ову годину 78 врста артикала хране (око 2.400 тона), око 1.200 тона мрког угља и лигнита и више од 7.000 тона течних енергената.

вршавања интендантских покретних ствари, покретања набавки и др. Управа за логистику (Ј-4) ГШ ВС и команде оперативног нивоа тежишно реализују послове и задатке који се односе на анализирање потреба, праћење стања покретних ствари, планирање, организовање и билансирање потреба за реализацију задатака извршне логистике. А органи интендантске службе у јединицама тактичког нивоа одговорни су за материјализацију задатака из надлежности службе у својим јединицама и јединицама и установама ослоњеним по Шеми логистичке подршке.

О Које су надлежности Одељења за материјално књиговодство и информатичку подршку, формираног у Управи 2012. године?

– Одељење за материјално књиговодство и информатичку подршку оформљено је ради стварања услова за реализацију задатка реорганизације материјалног књиговодства и усаглашавање пословања са прописима за буџетске кориснике. Ради тога су усвојени нови Правилник о материјалном пословању и Упутство о материјалном књиговодству у МО и ВС, а у току је израда Методологије за процену фер вредности покретних ствари.

Развијен је нови софтвер за вођење материјалног књиговодства и извештавање, раздвојено је дуговање покретних ствари и формиране су помоћне књиге основних средстава и помоћне књиге залиха на нивоу носилаца вођења материјалног књиговодства.

Ово одељење реализује задатке за потребе свих јединица и установа, чиме знатно доприноси унапређењу материјалног књиговодства у Министарству и Војсци.

О Колико вам у раду помажу или одмажу постојећи јавних набавки?

– Успешна реализација јавних набавки за нас је веома важна, јер се на тај начин обезбеђују добра и услуге неопходне за несметано одвијање живота и рада у јединицама Војске

Србије. Органи интендантске службе, у складу са важећим прописима, покрећу поступке набавки артикала хране, одеће, обуће, потрошног материјала за одржавање хигијене, електричне енергије, енергената за добијање топлотне енергије и комуналних услуга. Набавке спроводе Управа за снабдевање Сектора за материјалне ресурсе МО и органи за снабдевање у јединицама тактичког нивоа, свако из своје надлежности.

милијарде динара, на основу којих је до сада закључено 76 уговора.

О Како је интендантска служба подржала ангажовање јединица Војске Србије у време ванредне ситуације прошле године?

– Током ванредне ситуације у Републици Србији, која је проглашена услед великих поплава 2014. године, органи и јединице интендантске службе успешно су подржали додатно

Послове интендантске службе реализује само једно одељење Управе за општу логистику, чије је бројно стање три пута мање од бројног стања претходне Управе за општу логистику, а делокруг и обим послова и задатака највишег стручног и управног органа интендантске службе, остао је исти

О значају набавки из домена интендантске службе говори и чињеница да се на годишњем нивоу за набавку добара и услуга утроши више од шест милијарди динара, а да је само ова управа у 2015. години покренула 34 набавке у износу од око 3,3

ангажоване припаднике Војске, који су пружали помоћ угроженом становништву и санирали последице поплава. Такође, организован је и смештај и исхрана дела угроженог становништва, до тренутка када су њихово збрињавање преузели Црвени крст и локалне самоуправе.

Треба истаћи да су на тим задацима били ангажовани сви органи и јединице ИнСл, почев од професионалних војника, војних службеника и намештеника, преко органа у командама батаљона и бригада, команди оперативног нивоа, Управе за логистику (Ј-4) ГШ ВС, до наше управе.

Ангажовањем на тим задацима утрошена је велика количина залиха хране којом смо располагали, тако да нам је у овој години, поред осталих, приоритетан задатак попуна залиха које недостају.

○ Планирање и организација исхране у МО и ВС свакако је једна од ваших најзначајнија активности. Међу њим, на квалитет артикала хране, који се набављају путем јавних набавки, има највише приоритета. Најјефтиније није увек и довољно квалитетно?

– Исхрана у Војсци Србије планира се и спроводи на основу новог Плана исхране, чија примена је отпочела 2009. године. Његовим увођењем побољшан је квалитет исхране, пре свега захваљујући новом асортиману артикала хране и нових јела, која одговарају навикама у исхрани припадника Војске Србије. Када је реч о квалитету артикала хране који се набављају, никако не бих могао да се сложим са Вама да се за потребе исхране припадника Војске Србије набављају артикли слабијег квалитета, а самим тим и најјефтинији. За сваки артикал који се набавља прописане су норме квалитета, које су строже у односу на норме прописане за артикле намењене широком потрошњи. Само у оквиру тих норми, предност има онај ко понуди нижу цену. Квалитет артикала хране контролишу Војна контрола квалитета и ветеринарски инспектори МО и ВС, а лабораторијска провера квалитета реализује се на ВМА или у некој од акредитованих лабораторија у Републици Србији.

○ Може ли се исхрана планирати тако да се храна искористи у прописаном року, а да не остају резерве које се морају уништавати?

– Свакако. Ниво резерви артикала хране у потпуности је прилагођен бројном стању људства на исхрани и роковима употребе артикала хране, чиме је обезбеђено да се резерве могу занављати кроз процес редовне исхране припадника Војске Србије. Последњи случај немогућности утрошка артикала хране у прописаном року забележен је 2005. године, као последица наглог смањења бројног стања лица на исхрани за око 75 одсто.

○ Да ли су за наредну сезону обезбеђени потребни енергенти?

– До овог момента, закључени су уговори за електричну енергију, угаљ – мрки и лигнит – и за со за омекшавање воде. У току је поступак уговарања за мазут и уље за ложење екстра лако, чије окончање очекујемо до почетка грејне сезоне, а тренутне резерве ова два енергента обезбеђују потребе јединица и установа МО и ВС у просеку за око три месеца у грејној сезони. У последњих пет година огревно дрво обезбеђујемо у сопственој режији, ангажовањем капацитета јединица Војске. Тако остварујемо уштеде од око 25 милиона динара на годишњем нивоу. Воду и остале комуналне услуге уговарају јединице и установе носиоци задатка по Шести логистичке подршке, за шта су обезбеђена довољна новчана средства.

○ Одевање професионалних припадника Министарства и Војске такође је значајно. Приоритет се односи на могућност набавке свих делова униформе, али и на њен квалитет. Да ли има довољно нове униформе М-10 и колико ће се дуго користити старији модел М-93?

– Управа за општу логистику предузима низ мера како би обезбедила потребне количине и одговарајући квалитет одевних предмета из састава комплекта теренске, службене, свечане и радне одеће и обуће. Чињеница је да последњих двадесетак година имамо проблем око довољно додељиваних новчаних средстава за те намене, а и стање у коме се налази домаћа текстилна индустрија и индустрија обуће је још један ограничавајући фактор, који има утицај на могућност обезбеђења одеће и обуће. Захваљујући обезбеђењу додатних новчаних средстава у 2014. години, набављено је око 14.000 комплекта униформе М-10, поред осталог и за потребе опремања припадника Министарства и Војске који се упућују у мировне операције. На тај начин

➤ На годишњем нивоу за набавку добара и услуга утроши се више од шест милијарди динара, а само је ова управа у 2015. години покренула 34 набавке у износу од око 3,3 милијарде динара, на основу којих је до сада закључено 76 уговора

униформа М-10 обезбеђена је за све припаднике Војске, а део набављених количина чуваће се као резерва.

Такође, крајем прошле године и почетком ове обезбеђене су и знатне количине одевних предмета и обуће из комплекта службене и свечане униформе, па је побољшана понуда у продавницама војне униформе. Тренутно не располажемо довољним количинама спортске опреме, али је у току поступак набавке и очекујемо да ће и овај проблем бити решен у догледно време.

Чинимо напоре да се стално унапређује квалитет одеће, обуће и других предмета који се набављају за потребе јединица и установа МО и ВС. Желим да напоменем да за све одевне предмете и обућу постоје прописани захтеви квалитета и да Војна контрола квалитета, приликом пријема одређеног производа, контролише испуњеност тих захтева.

Поред униформе М-10, која чини основни комплект униформе, у употреби је и униформа М-93, која се користи у јединицама Војске Србије до нивоа батаљона, тежишно за обуку и реализацију задатака у теренским условима. У резервама располажемо извесним количинама ове униформе и она ће бити у употреби до утрошка целокупних количина. Истакао бих да и војске, које су у далеко бољој материјалној ситуацији од наше, за реализацију свакодневних задатака и обуку користе униформу која је јевтинија од основног модела.

○ Да ли се и данас налазе на општовању неки делови униформе М-10?

У складу са традицијом дугом 130 година, од формирања Главне интендантуре и администрације Врховног штаба Српске војске, покренута је процедура за измену назива функције „општа логистика” у „интендантура”, што ће допринети препознатљивости послова и задатака наше службе

– Од усвајања униформе М-10 опитују се одређени одевни предмети и опрема, која се уводе у састав комплекта униформе и друге личне опреме, као што су комбинезон и шешир – за припаднике специјалних јединица, летње панталоне и капа, поло мајица, нови ранац модулари и слично. Увођење нових одевних предмета, обуће и интендантске опреме, а самим тим и

њено опитовање, сталан је процес, који је условљен потребама Војске.

❶ *Каква је попуњеност кадром интендантске службе у Управи и јединицама? Јесће ли задовољни школовањем тог кадра, посебно подофицирског?*

– Попуна кадром интендантске службе у МО и ВС износи око 90 одсто, с тим што је попуна официрима и подофицирима већа од 95 одсто, цивилним лицима око 80 одсто, а професионалним војницима око 90 одсто. Попуна Управе за општу логистику кадром који реализује послове интендантске службе износи око 75 одсто, што захтева повећано напрезање расположивог кадра у реализацији прописаних послова и задатака.

Официри се школују на Војној академији, где се добија најкомплетнији и најстручнији кадар ИнСл, што је и у пракси потврђено. Када је реч о подофицирима, предвиђено је да се професионални војници, који заврше лидерски курс и испуне остале прописане услове, упућују на Основни курс за подофицире, а после се унапређују у чин водника.

Мислим да Управа за општу логистику мора имати већи утицај на вођење кадра интендантске службе, а самим тим и на школовање. Наша је жеља да се и подофицири интендантске службе школују у средњој војној школи, која је поново почела са радом. Сматрамо да бисмо тако обезбедили најквалитетнији подофицирски кадар, имајући у виду сложеност и вредност покретних ствари којима данас они рукују.

❷ *Шта би, према Вашем мишљењу, требало променити или дорадити како би се унапре-*

дило функционисања интендантске службе?

– Искуства стечена у функционисању интендантске службе у претходном периоду указују на неопходност прилагођавања организације и формације органа и јединица службе захтевима и потребама, ради успешне реализације задатака у оквиру све три мисије Војске Србије.

У претходном периоду усвојени су Правилник о општим логистичким потребама и План исхране у Војсци Србије, а у процедури усвајања је Правило о војним униформама и ознакама чиновца у Војсци Србије, као и нови План исхране полуоброцима у Војсци Србије.

У току је поступак усвајања у војну опрему летње одеће (панталоне, капа и поло мајица), ранца војничког модуларног М-10, огртача маскирног, новог модела опасача и каиша за панталоне, маскирне торбице за официре, шатора маскирног индивидуалног и спортске опреме за војнике. Поред тога, у току је развој шатора маскирног модуларног и индивидуалног obroка.

Приоритет у раду у наредном периоду свакако мора бити развој и усавршавање формацијских покретних средстава, као и обезбеђење потпуне интендантске подршке и аутономности јединица, које се упућују у мировне операције. Сходно томе, планирана је набавка са тржишта, ради спровођења верификационих испитивања, средстава за пречишћавање, прихват, чување и транспорт воде, кухиња и расхладне технике контејнерског типа, као и машина и уређаја за прање и сушење рубља и купатила контејнерског типа.

У складу са традицијом дугом 130 година, од формирања Главне интендантуре и администрације Врховног штаба Српске војске, покренута је процедура за измену назива функције „општа логистика” у „интендантура”, што ће допринети препознатљивости послова и задатака наше службе. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Даримио БАНДА

**ПРИПРЕМЕ ГАРДИСТА
ЗА ПАРАДУ У ПЕКИНГУ**

ПРЕТХОДНО ИСКУСТВО НЕПРОЦЕЊИВО

Гардисти Војске Србије, који ће 3. септембра учествовати на војној паради у Пекингу поводом 70 година од светске победе над фашизмом и победе у Ослободилачком рату кинеског народа над Јапаном, извели су 14. августа у касарни „Дедиње“ последње припреме пред одлазак у Кину.

Тргом Тјенанмен продефиловаће ешелон од 75 припадника Гарде којим ће командовати мајор Марко Марјановић.

Вођа делегације потпуковник Владимир Вукајловић изјавио је да су припреме у завршној фази, те да ће у наредних неколико дана 81 припадник Гарде кренути пут Кине.

– Ово ће бити ново искуство и требало би да стројеви корак и парада буду у мало споријем ритму. Искуство из Москве било је непроцењиво, оно нам је олакшало припреме и верујем да ће нам олакшати и боравак и реализацију задатка у Пекингу – рекао је потпуковник Вукајловић.

Тргом Тјенанмен продефиловаће ешелон од 75 припадника Гарде Војске Србије којим ће командовати мајор Марко Марјановић. Искуство из Москве олакшало је њихове припреме.

Мајор Марјановић рекао је да су сви спремни за задатак, веома добро увежбани и сигуран је да ће ешелон Гарде у Пекингу на најбољи начин представити Србију и њену војску.

– Стројеви корак којим се крећемо прописан је правилном службе и стројевим правилном. Он је другачији од корака иностраних војски. Мало је компликованији, али то је стројеви

корак којим се крећу јединице Војске Србије на војним свечаностима – изјавио је командант српског ешелона.

Према речима разводника Бојана Марића, учесника на предстојећој паради, током припрема није било проблема, те верује да ће наступ у Пекингу протећи у најбољем реду.

На војној паради у Пекингу учествоваће припадници 14 светских армија, међу којима је и наше војске, а ово је први пут да на таквој манифестацији учествују стране армије. Уз српску, пекиншким тргом продефиловаће и армије Русије, Пакистана, Мексика, Кубе, Таџикистана, затим Казахстана, Белорусије, Монголије, Вануату, Египта, Лаоса, Камбоџе и Киргистана.

Пушке обезбеђује домаћин – тип Т-51 7,62 мм, најсличније полуаутоматским пушкама М-59, које користи Гарда Војске Србије. ■

С. АНЂЕЛКОВИЋ
Снимео Ј. МАМУЛА

QUANTUM CRYPTOGRAPHY

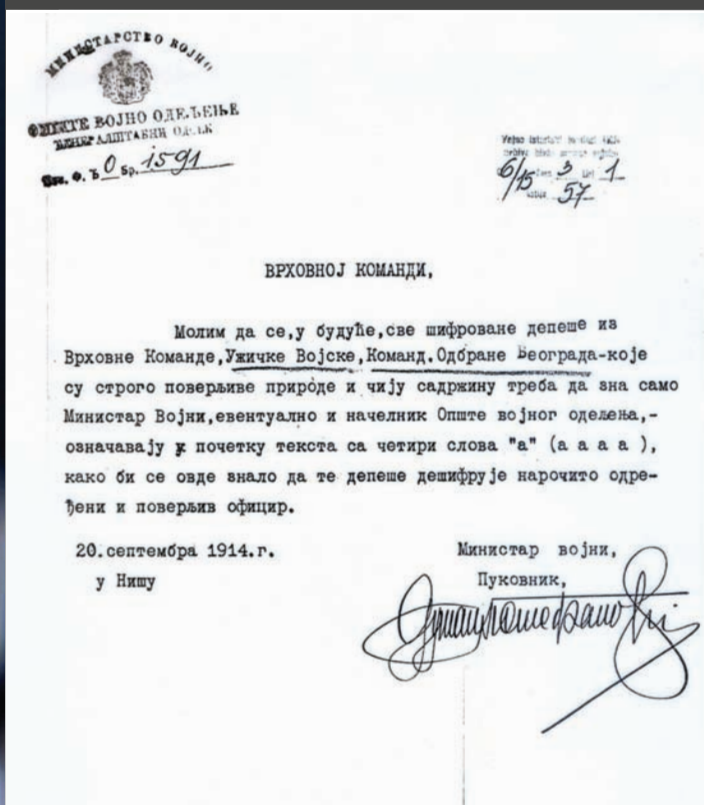
КРИПТОЛОГИЈА

ТАЈНА

ПИШЕ САЊА АНБЕЛКОВИЋ

ПОД КЉУЧЕМ

У настојању да омогуће бржу и лакшу размену информација, људи су непрекидно усавршавали облике споразумевања. Међутим, први сукоби народа условили су и потребу за прикривањем садржаја информација и чувања њихове тајности. Због тога развијају поступке који приликом размене информација прикривају садржај поруке и непријатељу онемогућавају тумачење.

на разоткривање скривених информација ради њиховог разумевања, односно, изучава методе за откривање информационог садржаја криптографски заштићених порука без претходног познавања криптографског кључа који се користи при трансформацији порука. Покушај криптоанализе назива се нападом, а успешна криптоанализа се зове разбијање или пробијање шифре – каже Пенева.

ОД ПАПИРА И ОЛОВКЕ

До пре неколико деценија методи шифровања података (енкрипције) сводили су се на употребу папира и оловке. Почетком 20. века, открићем комплексних механичких и електромеханичких машина као што је *Енигма*, обезбеђени су софистициранији и ефикаснији методи. Развој криптографије одвијао се истовремено с развојем криптоанализе. Све до седамдесетих година, како наводи криптолог Центра Данило Смуђа, криптографија је била строго чувана на нивоу влада. Два догађаја довела су је у јавни домен – креирање јавног енкрипционог стандарда (DES) и криптографије с јавним кључем.

– У средњем веку криптографија стагнира све до почетка 16. века, до ренесансе криптографије, када се јављају први покушаји усавршавања шифри. Дело „Расправа о шифри“ италијанског научника Леона Албертија, 15. век, први пут студиозно и статистички анализира језик и поставља математички темељ криптологије – објашњава Смуђа и додаје да се криптографија нагло развија и добија на значају.

– Опат Тритемиус у Немачкој, у 15. веку, штампа прву књигу о криптографији „Полиграфија“, а постхумно се

Учинити информацију неразумљивом онеме коме није намењена, али и проналажење метода за откривање њеног садржаја, предмет је криптологије – науке која изучава и анализира метод за заштиту тајности података. Према речима криптолога Центра за примењену математику и електронику Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба Војске Србије Искре Пеневе, она обухвата криптографију и криптоанализу. Криптографија је дисциплина која се бави проучавањем и дефинисањем метода за заштиту порука, без обзира на врсту информационог садржаја, и подразумева развијање система за прикривање порука.

– Циљ криптографије јесте да обезбеди теоријске основе и механизме за имплементацију тајности, интегритета, аутентичности и непоречивости. Криптоанализа се односи

издаје и његова „Стеганографија“. Он саставља специфичан кодекс „Аве Марија“, којим се слова поруке замењују црквеним речима на 306 различитих начина. Шифровањем овим кодексом свака порука претварала се у молитву или текст религиозног садржаја – каже Смуђа.

Како наводи криптолог, француски дипломата и криптограф Блејз де Вижнер творац је Вижнерове шифре у 16. веку. У историји криптографије та шифра је најдуже кори-

Пошћуковник Драган Тривић

КЛАСИЧНА КРИПТОГРАФИЈА

Прве криптографске трагове представљају необични хијероглифски натписи на египатским гробницама, настали пре више од 4.500 година. Сматра се да су они били неразумљиви само у жељи да истакну моћ религијског текста, а такав принцип уношења мистерије и конфузије важи и данас за тајне поруке. Наш криптолог Пенева каже да из доба старог века нема много писаних трагова криптографије. Тамо где је забележена и сачувана, дала је основу за даљу надградњу.

– У почетку су шифровани само делови порука, имена или одређена слова, затим су слова премештана или замењивана на једноставне начине, у текст су убацивани неважећи, збуњујући знаци или коришћени уговорени кодекси. Шифра је сматрана довољно сигурном само јер је непозната противнику, што је било погрешно – наводи Пенева.

Први познати систем за шифровање је „скитала“ из 4. века пре нове ере, а користила ју је спартанска војска. Штап одређене дужине и дебљине спирално је обмотаван кожном траком по којој је хоризонтално, дуж штапа, писана порука. Када се трака одмота, слова на њој остају испремештана, а може да их прочита у правилном редоследу само онај ко поседује штап исте дужине и дебљине.

Уз скиталу, објашњава криптолог Смуђа, данас су призната још два класична криптографска система – атбаш и Цезарова шифра. Споменути класични шифарски системи су основа на којој су се развили савремени симетрични шифарски системи.

– Хебрејска атбаш шифра замењивала је слова сређеног алфабета одговарајућим симетричним словима из истог низа. Реч је о шифри замењивања и припада другом класичном криптографском систему. Основни пример за било какав увод у криптографију јесте Цезарова шифра, коју је користио римски цар Јулије Цезар у преписима са својим присталицама. Идеја шифре замене је да се свако слово из алфабета замени словом добијеним померањем алфабета за три позиције – наводи Смуђа.

шћена, чак четири века. Реализује се уз помоћ таблице и применом одређених математичких релација.

НАСТАНАК „ЦРНИХ КАБИНЕТА”

Криптолог Пенева објашњава да се у 18. веку, у већини европских земаља, отварају посебне тајне канцеларије у којима раде тимови криптолога и лингвиста, познатији као „црни кабинети”, који би контролисали пошту, отварали је, проверавали и декриптовали. Међутим, телеграфија је обесмислила рад таквих кабинета, што је довело до њиховог укидања. Створени су услови за рад декриптерских служби, а проналазак радија омогућио је прислушкивање и прикупљање криптоматеријала, чиме је директно подстакнут развој модерне криптоанализе.

– Помак у науци догодио се када је 1881. године холандски научник Аугусте Керкхоф објавио најсажетију и једну од најзначајнијих књига о криптографији „Војну криптографију”, у којој поставља основне принципе, актуелне и данас, за добар криптосистем. Декриптовање немачког Цимермановог телеграма потпуно је променило ток Првог светског рата, а то искуство навело је већину земаља да улажу много више у снажније и организоване криптослужбе, па чак и да се удружују пред заједничком опасношћу – каже Пенева.

Начелник Центра за примењену математику и електронику потпуковник Драган Тривић наводи да су се до Другог светског рата увелико користиле електромеханичке машине за шифровање, али оне нису биле практичне за употребу. У том периоду, с развојем модерне српске државе и српске војске, појављује се и криптозаштита односно шифра, која је даље непрекидно пратила развој технологи-

је, каже потпуковник Тривић, показујући неколико сачуваних аката и депеша с краја 19. века, из балканских ратова и Првог светског рата, односно примера коришћења шифре.

У КЉУЧУ ЈЕ КЉУЧ

У савременој криптографији користе се идеје класичне криптографије, али је акценат на имплементацији сложених алгоритама за шифровање уз коришћење додатног параметра – кључа. У савременој криптографији систем криптографски заштићене комуникације подразумева постојање два или више учесника у комуникацији, криптографски заштићене поруке која се преноси комуникационим каналом, шифарска трансформација која омогућава заштиту информационог садржаја поруке тако да се њен садржај учини неразумљивим за неовлашћене кориснике и постојање криптоаналитичара, који, на основу шифрата који им је доступан, настоје да открију информациони садржај заштићене поруке.

Како наводи криптолог Центра мајор Бориша Јовановић, криптографски алгоритми најчешће су јавно доступни, док се сигурност одређеног криптографског система базира на тајности примењеног кључа.

– Начело да криптоаналитичар познаје криптографски алгоритам и да тајност криптографски заштићене комуникације лежи искључиво у тајности криптографског кључа назива се „Керкофов принцип”, по фламанском војном криптографу који га је први формулисао 1883. године. Принцип се данас сматра једним од основних у савременој криптографији. Када се криптографски алгоритам учини јавно доступним, на овај начин, постаје предмет експертских анализа различитих стручњака из академских кругова

ЕНИГМА

Немачки проналазач Артур Шербијус конструисао је 1920. године електромеханичку роторску машину познатију као *Енигма*. Била је заснована на комплексној електромеханичкој полиалфабетској шифри, како би заштитила осетљиву комуникацију. Разликовала се од осталих машина тог времена јер су помацима ротора управљали зупчаници, чиме се постигало да помаци праве неправилан редослед. Немачка војска користила је *Енигму* од почетка 20. века до краја Другог светског рата, а разбијање *Енигма* шифре био је важан фактор који је допринео победи Алијансе у Другом светском рату. Ова тематика и данас заокупља пажњу јавности, те је недавно снимљен филм „Игра кодова” у коме је приказана прича о разбијању *Енигме*.

За потребе криптослужбе конструисан је и први рачунар ENIAC, 1943. године. Криптоаналитичко одељење службе везе војске САД почело је 1937. године да користи Хотлеритове табулаторе, у интензивним покушајима разбијања јапанских кодова. Јапански пандан *Енигме* називао се PURPLE. Предност примене ових машина над ручном обрадом била је више него очигледна, наглашава – криптолог мајор Јовановић.

– Значај добро организоване криптослужбе САД у потпуности је схваћен тек после напада на Перл Харбур, који се озбиљнијом анализом успешно декриптованих криптограма, могао и предвидети. Од тада се за послове криптослужбе издвајају знатна средства и ангажују најбољи стручњаци. До краја рата ова служба израста у диновску институцију која располаже са 407 рачунара и армијом људи. Неколико година после завршетка рата, амерички научник Клод Шенон заснива нову математичку грану, теорију информација, у оквиру које дефинише апсолутно сигуран шифарски систем и неопходне услове за његово остваривање – каже мајор.

и може бити верификована његова отпорност на нападе из домена криптоанализе – истиче мајор Јовановић.

Данас се криптографија веома озбиљно схвата и придаје јој се велика пажња у академским круговима. На светским универзитетима изучава се као посебан предмет, а у оквиру еминентних светских институција реализује се велики број истраживачких пројеката, како би се унапредила постојећа и пронашла нова сазнања. Ако се посматра даљи развој савремене криптографије може се рећи да ће се она кретати у правцу квантне криптографије, каже мајор Јовановић, која користи достигнућа квантне механике, како би омогућила безбедну комуникацију учесника. Значајно и јединствено својство квантне криптографије јесте способност учесника у комуникацији да уоче прислушкивање злонамерних учесника, који покушавају да открију информације о криптографском кључу.

КРИПТОЗАШТИТА У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ

Један од садржаја телекомуникационо-информатичког обезбеђења у Министарству одбране и Војсци Србије јесте криптозаштита којом се у потпуности обезбеђују тајност, интегритет, аутентичност и непорецивост. Према речима потпуковника Тривића, на све тајне информације које се преносе у Министарству и Војсци неопходно је да

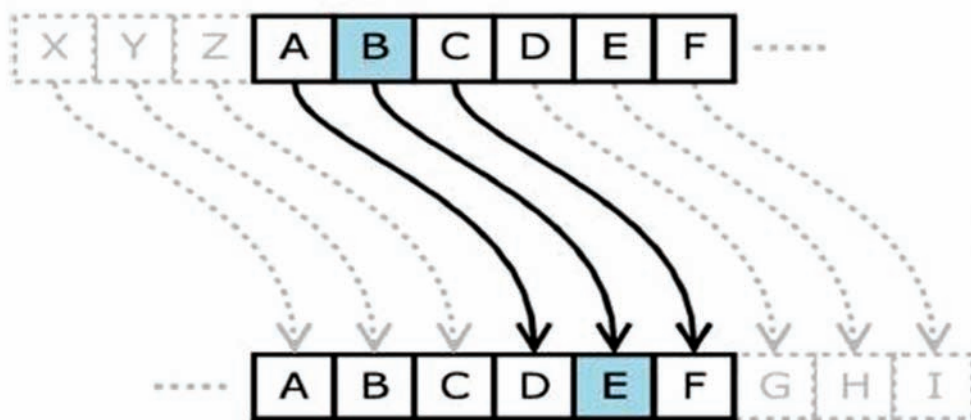
КАТАНАЦ СА ШИФРОМ

Пошто очување тајности лежи у кључу, његова дужина је од првенствене важности. Како бисмо дочарали значај дужине кључа, посматрајмо најобичнији катанац са шифром. Отворићете га тек онда ако поједине цифре сложите у праву комбинацију децималних бројева која отвара катанац. Кључ, у овом случају комбинација бројева, дужине две децималне цифре значи да постоји 100 могућих комбинација. Кључ дужине три цифре повећава број комбинација на 1.000, а онај са шест децималних цифара на милион. Дакле, што је кључ дужи то је потребан већи уложени труд криптоаналитичара за његово разбијање.

се примењују одговарајуће мере криптозаштите.

– У телекомуникационо-информационој систему употребљавају се различите врсте комуникација – радио, радиорелејне, кабловске, као и различите врсте уређаја и система телекомуникација и криптозаштите. Међутим, уз уређаје и системе на првом месту је кадар различитих специјалности који мора бити у потпуности оспособљен да би одговорио тренутним захтевима, као и способан за непрекидно праће-

КОМЕРЦИЈАЛНА КРИПТОГРАФИЈА

Најпознатији и најчешће коришћени симетрични криптографски алгоритми су DES и AES који представљају шифре конструисане као криптографски стандарди америчке владе. Иако су јавно доступни, постали су доминантни и популарни за корићење у комерцијалне сврхе, почевши од апликација за АТМ енкрипцију до електронске поште. Криптологија обезбеђује информациону сигурност за интернет, мобилну телефонију, картице за плаћање банкарских трансакција, бежични интернет, видео-пренос, идентификационе картице, али и кућне кориснике – апликације које користе шифровање фајлова, диска и безбедност електронске поште.

ОБУКА НА ИНТЕРНЕТУ

На интернету се могу пронаћи различити форуми о војним уређајима, као и о уређајима везе и криптозаштите. То су, како каже потпуковник Тривић, уређаји старије генерације, углавном из седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, употребљавани у бившој ЈНА.

– Уређаји приказани на форумима технолошки су превазиђени, с дужинама кључева које у савременим условима не би обезбедиле потребну сигурност. Такође, на интернету се могу пронаћи и информације о различитим курсевима из области заштите и безбедности информација, различите дужине трајања и садржаја. Курсеви пружају одређена знања, али како би се успешно бавили пословима криптозаштите у војсци, неопходно је поседовати посебна стручно-специјалистичка знања – појашњава потпуковник Тривић.

ње, развој и овладавање новим технологијама. У нашем министарству и војсци криптозаштита је заступљена на свим нивоима и постоје различите команде, јединице и установе које се баве пословима из ове области – планирање и организовање криптозаштите, криптообработка информација, истраживање и развој, школовање и усавршавање кадра криптозаштите, одржавање техничких уређаја и система криптозаштите – наводи потпуковник Тривић.

Он тврди да смо сведоци непрекидног и све већег развоја телекомуникационих и информационих технологија, и да се све више послова и активности обавља посредством електронских комуникација. Самим тим повећавају се опасности које прете из сајбер-простора и постављају све већи захтеви у погледу заштите информација.

– Да би телекомуникационо-информациони систем испунио захтеве који се постављају, неопходна су савремена криптолошка решења која морају бити развијена сопственим снагама уз сложене теоријске и практичне услове и изазове. Само сопствена решења у овој области обезбеђују потребну сигурност. Један од услова приликом набавке страних уређаја јесте да је могућ развој и уградња сопствених криптолошких решења. Поседовање сопствених верификованих криптолошких решења од изузетног је значаја и за државни суверенитет – каже потпуковник и објашњава да је неопходно да постоји јединствен и организован научноистраживачки рад у области криптологије, да постоје способности за развој, верификацију и имплементацију сопствених криптографских алгоритама, за генерисање и производњу различитих криптографских параметара и криптографског материјала, као и за израду сертификата за криптографске системе засноване на инфраструктури јавних кључева.

Научноистраживачки рад у области криптологије, као и праћење светских достигнућа, у Војсци Србије постоји скоро пола века. Дан Центра за примењену математику и електронику обележава се 5. маја, када је 1967. године формиран 120. криптоцентар који осамдесетих година постаје Институт за примењену математику и електронику, а од 2006. године установа данашњег назива. ■

Снимио Марко РУПЕНА

СЕЛЕКТИВНА ОБУКА КАНДИДАТА ЗА ВОЈНЕ ПИЛОТЕ

„ПРИЈЕМНИ“ НА НЕБУ

Селективна обука један је од видова селекције кандидата за пилоте. Током селективног летња они имају десет сати налета, а у оквиру те обуке њима се показују основе летења, режими, заокрети, формирање школског круга... На основу квалитета који покажу бирају се они који ће постати кадети Смера ваздухопловство.

На аеродрому „Батајница“, месец за нама обележио је процес селекције кандидата за Војну академију, ваздухопловног смера. Тај задатак поверен је, већ деценију, 252. школској тренажној ескадри из састава 204. ваздухопловне бригаде, а после обављених летова, одлучиће се ко ће од кандидата наставити школовање на тој високошколској војној установи.

Кандидати за будуће војне пилоте, међу којима су две девојке и 13 момака, од којих је девет из Војне гимназије, пре приступања летачкој обуци, уз медицинске провере, успешно су завршили и обуку за преживљавање у природи. Обука је започела 17. јула, а у просеку, свако од њих имао је по десет сати налета, што је довољно да се одреди подобност за даље школовање.

Према речима заменика команданта ескадриле мајора Драгана Мрдака, реч је о 140. класи кандидата за пилоте, од којих ће најбољи, који буду задовољили све критеријуме, бити изабрани за позив војног пилота.

– Селективна обука један је од видова селекције кандидата за пилоте.

Током селективног летња кандидати имају десет сати налета, а у оквиру те обуке њима се показују основе летења, режими, заокрети, формирање школског круга... На основу квалитета који покажу, бирају се они који ће постати кадети Смера ваздухопловство – каже мајор Мрдак. Он је, такође, истакао да је задовољан овом генерацијом која се одликује нешто вишим квалитетом, а о пролазности ће више бити речи после селекције.

Први налети

Током протеклог месеца, пилоти и техничари 252. школске тренажне ескадриле, посветили су велику пажњу кандидатима у намери да их што боље обуче, а искусни наставници летења свакодневно су учествовали у селекцији извођењем наставе у кабинетима, као и током обуке на ваздухопловима.

Старији наставник летења капетан Зоран Ђурђевић оцењује да је ове године био у прилици да ради с добром генерацијом, изражавајући наду да ће већина од њих 15 стећи статус кадета на Смеру ваздухопловство.

– Да би дошли до овог нивоа морају да буду мотивисани, да обаве здравствене прегледе на Институту за ваздухопловну медицину, поседују добре радне способности и интелектуалне капацитете... Наравно, уз особине које пилоти морају да имају када је реч о управљању ваздухопловом – наводи капетан Ђурђевић, додајући да су изазов ове године за девојке и младиће биле и високе температуре.

Уз то, истиче он, одмор после сваког лета је неопходан, као и обнављање теоријског знања које треба да буде добро савладано.

На добром гласу

Кандидати који успешно заврше селективну обуку придружиће се осталим „класићима“ на Војној академији, где их очекује петогодишње школова-

ње. Како истиче пуковник доцент др Славиша Влацић, начелник Катедре војног ваздухопловства, 204. ваздухопловна бригада и Војна академија организују испитне летове у оквиру процеса селекције кадета за студијски програм Војно ваздухопловство.

– То јесте специфичност по којој се тај студијски програм разликује од осталих на Академији, јер кандидати који желе да буду пилоти, уз уобичаје-

не тестове, морају да испуне и ригорозан здравствени преглед, који укључује центрифугу, након чега их очекује селективно летење – објашњава пуковник Влацић.

Говорећи о процесу селекције кандидата, он истиче да се током месеца дана летења на лакој клипном авиону „утва 75“ проверавају психофизичке, моторне, емоционалне и друге особине кандидата, битне за летачки позив.

Најуспешније очекује петогодишњег школовање на Војној академији, после чега добијају звање мастер инжењера војног ваздухопловства и чин потпоручника.

– Војна академија најтемељитије и најсвестраније приступа школовању пилота на простору Србије. Традиција коју настављамо, као и присуп који негујемо, и даље јесте на високом нивоу, што је препознато код пријатељских земаља, које су за овакве видове обуке показале интересовање – истиче пуковник Славиша Влацић. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Жарко СКОКО

СРБИЈА ТРЕЋА НА ТЕНКОВСКОМ БИАТЛОНУ У РУСИЈИ

БРОНЗАНИ СЈАЈ

На престижном светском такмичењу тенковских посада, припадници Војске Србије подigli су на победнички јарбол нашу тробојку поред заставе Русије и Кине. Тиме су показали да наша војска, без обзира на мали буџет и мало бројно стање, има капацитет да обучи своје припаднике на нивоу највећих и најбоље опремљених армија.

Када је екипа Војске Србије кренула пут Москве 21. јула, нико није смео наглас да изговори да имамо шансе за медаљу, све и да је тако мислио. Знао је пуковник Жељко Кузмановић и сваки члан тима, а поготово они који су у „Алабино“ путовали лане, колико изузетних тенкиста ће се борити за прилику да се попне на победничко постоље. Међутим, оно што наши тенкисти нису знали, а што је постало јасно већ првих дана када су се „спојили људи и техника“, да чак и тимови који 2014. године нису били озбиљна конкуренција, сада „пуцају“ на висок пласман. Дакле, овога пута нико није дошао само да испуни број.

Тенковски биатлон био је најпрестижније и најпопуларније такмичење овогодишњих Међународних војних игара које је организовало Министарство одбране Руске Федерације од 1. до 15. августа. Успех прошлогодишњег биатлона и пажња коју је то такмичење изазвало у медијима и међу грађанима, по свему судећи, подстакао је организатора да осмисли неку врсту „војне олимпијаде“ на којој су

вештине одмерили припадници готово свих родова конвенционалне војске из 17 држава. Чак 13 земаља учесница послало је своје тенкисте на полигон „Алабино“ у Подмосковљу, међу којима су биле и велесиле попут Кине и Индије, али и изузетни тимови Казахстана, Јерменије, Киргистана, Таџикистана, Венецуеле, Анголе, Никарагве, Кувајта.

Елита на елиту

Како би се боље разумео успех наших тенкиста, било би добро знати понешто и о конкуренцији.

Оружане снаге Руске Федерације броје, према доступним подацима, више од милион људи. Гледано према бројности оклопних јединица, вероватно су прва светска сила. Месецима пре тенковског биатлона спроводили су интерна армијска такмичења и изабрали три посаде. Из сваког војног округа по једну. О њиховој обучености и вештини не треба трошити речи. Још ако се зна да су се такмичили на сопственој борбеној техници на полигону чији сваки педаљ савршено познају, јасно је да би сваки другачији пласман сем првог места за њих био раван катастрофи.

СРПСКОГ ОКЛОПА

ЕКИПА ЗА ИСТОРИЈУ

Руководство вежбе: – пуковник Жељко Кузмановић, вођа тима и главни тренер, пуковник Драган Бојић, помоћник шефа делегације, потпуковник Саша Тодоров, заменик вође тима и тренер екипе, мајор Раде Адамовић, помоћник шефа делегације за оперативне послове и помоћни тренер, старији водник прве класе Давор Јањетовић, инструктор.

Прва посада: командир мајор Нинослав Ђуђић, нишанција потпоручник Страхинја Грбић, возач десетар Александар Ђорђевић.

Друга посада: командир потпоручник Владица Тасић, нишанција разводник Владица Ђуричић, возач десетар Саша Караџић.

Трећа посада: командир поручник Никола Мишић, нишанција десетар Марјан Крстић, возач десетар Дејан Миљковић.

Резервна посада: командир старији војник Мирослав Павловић, нишанција водник Жељко Раковић, возач десетар Миливоје Тијанић.

Народноослободилачка армија Народне Републике Кине – најбројнија војска света. Оружана сила с најбрже растућим војним буџетом на свету. И још много суперлатива... Реч је о војсци чији стални састав броји више од два милиона људи. Сваке године 10 милиона младих Кинеза стаса за војну службу. Изабрати деветорицу савршених тенкиста, јасно је, није било тешко. Њихов циљ био је да пробају да парирају Русима. И то не само обученошћу већ и тенком Т96А – поносом кинеске одбрамбене индустрије.

Армија Индије – сила с око 1,2 милиона људи под оружјем. Све најбоље од британске војничке колонијалне традиције, али и древног наслеђа те велике земље данас се види на њиховим официрима. Да не носе униформе, вероватно би изгледали као нека спортска репрезентација своје земље. Сами су признали да су шест месеци бирали и припремали људство за тенковски биатлон.

Оружане силе Казахстана – према речима њихових припадника, у свом саставу имају девет тенковских

дивизија! Имајући у виду да је реч о једној од највећих земаља света, која је захваљујући великим природним богатствима убрзано развија, није ни чудо што је и њихова војска изузетна по много чему. Могло би се рећи да се њихова жеља за победом и прошле и ове године граничила с фанатизмом.

Јерменија, прошлогодишњи вицешампион тенковског биатлона, своје војнике послала је на такмичење с амбицијама да понови пласман из 2014. године. Судаћи према квалитету њихових посада, за то је било шансе. С каквом жељом су Јермени кренули на „Алабино“, видело се трећег дана припрема када је једна од њихових посада преврнула тенк на стази приликом пробне вожње. Средом, нико није повређен.

Ни остале екипе на биатлону нису биле за потцењивање. Киргистан и Таџикистан негују богату традицију оклопних јединица из доба бившег СССР-а, а наследили су и добар део ратне технике из тог периода. Систем обуке пресликан је с руског, а и критеријуми су изузетно

строги. Јужноамерички и афрички тимови у Русију су дошли због доказивања, па нису штедели ни себе ни технику. Пребогати Кувајт ове године је, за разлику од 2014, на првенство послао озбиљну екипу, која само захваљујући несрећном случају није ушла у полуфинале.

Инатом против великих

– Од почетка смо знали колико вредимо, али нисмо били сасвим сигурни колико су спремне остале екипе – каже пуковник Жељко Кузмановић, вођа и главни тренер нашег тима.

Према његовим речима, Србија нити једног тренута није хтела да прихвати улогу фаворита за медаљу нарочито у тако оштрој конкуренцији. Наш тим је изнад свега своју снагу темељио на високом моралу.

– Верујем да је у момцима прорадио наш, надалеко познати инат. Када

наспрам себе имате такве силе попут Русије, Кине, Индије и такве мајсторе тенковског заната какви су Јермени и Казахстанци, пожелите да се докажете, да подигнете своју заставу високо – наводи пуковник Кузмановић.

Наш тим је, као и прошле године, стартовао у првој трци прве фазе так-

мичења. Индивидуалне трке вожене су, иначе, укупно четири дана, а свака екипа имала је по три посаде, од којих је свака возила на сопственом тенку. Од 13 репрезентација, осам најбољих ишло је у полуфинале. Пласман се рачунао сабирањем позиција које су оствариле све три националне посаде.

Првог дана све је кренуло како се само пожелети може. У својој групи прва посада Србије постиже убедљиво најбоље време. Већ тада су наши тенкисти наговестили да могу у полуфинале.

Хладан туш, међутим уследио је два дана касније, у наставку индивидуалних трка – већина тимова имала је боље време од нас!

– Веровали смо да је разлог мокра стаза која се у међувремену осушила и била далеко погоднија за вожњу, али нисмо били сигурни. Имали смо ужасну трему. Колеге су ме храбриле. Командир прве посаде мајор Ђуђић нарочито – сећа се потпоручник Владица Тасић, командир друге посаде Војске Србије.

Да је заиста киша учинила своје, показао је Тасић са својом посадом

остваривши изузетно време другог дана такмичења. Вера у добар резултат која је на тренутак била пољуљана вратила се у пуном сјају. Пласман у полуфинале „зауцала“ је трећа посада наших тенкиста под командом поручника Николе Мишића.

Велико полуфинале

Свима је било јасно да ће полуфинална трка бити најтежи део такмичења. Како се приближавао 13. август, тензија је расла. Свака екипа хтела је да се управо њихова застава појави на једном од четири тенка у финалу 15. августа. Најављени долазак највиших војних представника скоро свих земаља учесница, додатно је подгрејао атмосферу.

– Желели смо да када министар одбране Републике Србије седне у свечану ложу, буде поносан на нас, да гледа своје војнике и навија за њих. Истина, нисмо трпели притиске из Београда да морамо постићи неки одређен резултат. Нико од нас није захтевао ништа сем да дамо све од себе, па како буде. Али ми смо знали

да би улазак у финале за нас био победа сама по себи. Тако је и било – истиче пуковник Кузмановић.

За разлику од индивидуалних трка, у полуфиналу и финалу вожене су штафете. Свака екипа такмичила се на по једном тенку, док је други имала у резерви.

– То је трка у којој много више до изражаја долази обученост нишанџија, јер свака посада гађа по четири циља – три топом из покрета и један спрегнутим митраљезом. Сваки промашај доносио је по један казнени круг, који се у идеалним околностима не може прећи за мање од 50 секунди. С друге стране, тенкови су изложени суровој експлоатацији, па су кварови и откази на системима били далеко вероватнији. Уколико замени те тенк због квара, а други из било ког разлога откаже, макар то и не било вашом кривицом, завршили сте такмичење – објашњава мајор Нинослав Ђуђић, командир прве посаде и капитен нашег тима.

Уз Русију, која је била већ виђена у финалу, српски тенкисти морали су да се изборе за једно од преостала

три места. У првој трци на старту су се нашли поред Индије, Казахстана и Таџикистана. Друга четворка били су Русија, Јерменија, Киргизија и Кина.

– Када смо видели да наш и казахстански тим одмичу испред конкурената, почели смо да верујемо да је финале реалност. Тога дана смо сви били као на иглама. Не знам зашто, али када је наша трка завршена имали смо осећај да пролазимо, иако је требало да се вози и друга трка, која је, можда, чак била и јача него наша. Испоставило се да нас интуиција није преварила. Финале је било наше! – прича потпуковник Саша Тодоров, заменик шефа делегације и тренер наших тенкиста.

„Маладци”

Било је лепо бити припадник Војске Србије 15. августа на полигону Алабино, на дан финалне трке тенковског биатлона и свечаног затварања Међународних војних игара. Организатори су замислили да тога дана буде апсолутни врхунац свега што се током претходне две недеље

догађало на војним полигонима у десет република Руске Федерације. У тој намери су у потпуности успели, дајући тенковском биатлону почасно место.

Више од 8.000 посетилаца посматрало је финале с трибина, док је трку директно преносила руска државна телевизија. У свечаној ложи, поред министра одбране Руске Федерације Сергеја Шојгуа и највиших војних представника земаља учесница, седео је и наш министар одбране Братислав Гашић.

„Маладци танкисти!” „Маладци гвардејци!” Орило се с коментаторске трибине када су четири силна тима потерали грдосије од 43 тоне по полигону Алабино. Домаћа публика, поред природно највеће подршке руској екипи, највише је скандирала управо српским тенкистима. И за то је било разлога.

Да у последњем кругу нашем тиму није отказао аутоматски пуњач топа, и да због тога нисмо морали да возимо три казнена круга, можда би се на грудима наших тенкиста нашло и сјајније одличје. Овако смо морали да се „задовољимо” трећим местом, иза Русије и Кине.

Радост и понос није крио ни министар Гашић који је од срца честитао нашим тенкистима после доделе медаља.

– Хвала вам! Србија је поносна на вас! Хвала вам јер сам се данас, међу свим овим министрима и генералима осећао поносно што сам из Србије! Ми смо мала земља, али имамо добру војску. То сте данас и доказали! – рекао је министар Гашић, честитајући нашим тенкистима. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

ПОМОЋ РАЊЕНИМ МИРОВЊАЦИМА У ЦАР

БОРБА ЗА
ЖИВОТ

Пробудили су их рафали, који већ дуже време нису свакодневица у Бангију, престоници Централноафричке Републике. Пуцњи не јењавају. Чини се да долазе из правца чувене раскрснице ПК5 и Трећег дистрикта. Рафалну паљбу прекине само понека експлозија гранате. Српски мировњаци припремају неопходну опрему. Свако понаособ, у себи, још једном понавља прописану процедуру и прати ситуацију.

Позив прекида мучну атмосферу ишчекивања. Дежурни лекар војне болнице нивоа 2 узбуњује хируршки тим. Најављен је долазак рањеника из камерунског контингента УН полиције. Хируршки тим врши кратке припреме и одлази у болницу. За њима креће потребан број лекара и медицинских техничара. Први рањеник је у болницу превезен касно, готово сат после тешког рањавања. Подлегао је повредама.

Паклени дан

Акција снага Мисије се наставља током преподнева. Позиви стижу један за другим. Још десет рањеника из Камеруна и Руанде с повредама од експлозија и из ватреног оружја. Масовни пријем повређених протиче без пропуса у организацији збрињавања. Операција једна за другом. Од свитања до сумрака. Сви рањеници су у стабилном стању.

Само два месеца од преузимања Војне болнице у Бангију, наши мировњаци осетили су на својој кожи у два инцидента, 2. и 8. августа, у размаку од свега шест дана, изазове које мисија MINUSCA доноси. Рањавање мировњака прекинуло је до тад релативно мирну мисију, у којој су санирали болесне и повређене у саобраћајним несрећама. Све се преко ноћи променило. Буквално.

– Тек око поднева добили смо информацију да је реч о покушају хапшења једног од вођа оружаних формација „екс-Селека“, оптуженог за више кривичних дела. У акцији, која је почела у 3.30 и трајала све до поднева, полицијске снаге камерунског контингента MINUSCA и војне снаге

MINUSCA из Руанде, уз подршку из ваздуха ангажовањем хеликоптера, упале су у Трећи дистрикт, где су наишле на јак отпор – прича командант нашег контингента пуковник Горан Радосављевић, појашњавајући акцију у којој је рањено 11 припадника УН, од којих је један преминуо.

– Један од рањених имао је тешке повреде и био је животно угрожен. Први задатак био је да њега збринемо, па смо одмах почели с кардиопулмоналном реанимацијом. Нажалост, повреда је била фатална и један млади живот је изгубљен – присећа се медицински техничар Сања Балабан, која је тада била дежурна болничарка. Ту ноћ, како каже, никад неће заборавити!

Као и сваког претходног дана капетан Дејан Радуловић, командир Групе за одржавање, седео је у трпезарији на свом уобичајеном месту, крај улазних врата и доручковао, када је чуо главног хирурга како дозива:

„Возач, где је возач? Идемо одмах у болницу имамо рањенике!“ Скочио је и у секунди се нашао за воланом. Нису чекали возача, већ су капетан Радуловић и командант контингента возили медицинаре до болнице.

– Када смо стигли склонио сам се са стране, да не сметам људима који су увежбано прихватили рањеника. Бројна возила са рањеницима из руандског батаљона нисупрестајала да стижу. Ушао сам у хируршко одељење и питао могу ли бити од неке користи. Сада већ смиреним и самоувереним гласом главни хирург ми је рекао да навучем рукавице и помогнем техничарима да преместе рањене на примарно збрињавање – сећа се капетан Радуловић, истичући да му је част што је могао да помогне медицинском тиму.

Чим су се зачули први рафали, по болничара Мирослава Кусмук дошао је дежурни базе. Рањеници су стизали и он је морао хитно да буде у болници.

– Као мртвозорник, имао сам прилике да доживим разне ситуације, али овакво искуство још нисам имао. Осећај који сам имао када сам сазнао да је један од рањеника подлегао повредама, тешко је исказати. Надао сам се да се то до краја мисије неће поновити. Преварио сам се. Свега

шест дана касније догодио се још један инцидент, чији је биланс – осам повређених и пет преминулих мировњака – објашњава Кусмук, напомињући да је пре поласка у мисију био савршено свестан ризика који MINUSCA носи, али га то не чини „оперисаним“ од саосећања и туге.

Завршен је први паклени дан у срцу Африке. Отвара се улазна капија и улази минибус са нашим лекарским тимом. Излазе лекари, медицински техничари и болничари који су се сатима борили за живот сваког рањеног мировњака. Као по команди, сви присутни устају. Пожртвовани медицинари добијају аплауз. Добродошлица изнуреним људима који су успешно извршили задатак спасавања људских живота. Осећање поноса с овим људима дели персонал MINUSCA без обзира на националну припадност. Поносни су и званичници у мисији и представници земаља чији су војници спасени. Редом, нашим лекарима одају признање. Специјални представник генералног секретара УН за ЦАР и шеф мисије, командант војне компоненте мисије, комесар полицијске компоненте мисије, камерунски амбасадор, колеге из мисије... Српској болници се верује.

Нови инцидент

Наредних дана наши медицинари превијају рањенике и припремају њихову евакуацију на виши ниво медицинског збрињавања, у Уганду, у болницу нивоа 3. Анализирају да ли су нешто могли боље и брже да ураде, да ли су пружили максимум. Српски тим јесте.

Нико није очекивао да ће се свега шест дана касније догодити још једно масовно рањавање. Наиме, 8. августа, дежурни тим српске болнице примио је информацију о рањавању осам припадника руандског контингента. Реакција наших медицинара била је брза и беспрекорна, а хируршки тим учинио је све како би се свих осам рањеника, од којих је шесторо имало повреде опасне по живот, збринуло на одговарајући начин. Сви

ПРВА ЖРТВА

Од октобра 2014. године и завршетка сукоба у ЦАР није било инцидената с тако великим бројем рањених, као у догађајима с почетка месеца. Војник који је настрадао 2. августа прва је жртва од ватреног оружја у редовима УН.

су оперисани и стабилисано им је здравствено стање, па су се већ сутрадан, у пратњи српског тима за евакуацију ваздушним путем, нашли на путу за болницу вишег нивоа.

– Напад на војнике MINUSCA из састава контингента Републике Руанде извршио је њихов припадник. Разлог за напад још није познат, а детаљи ће се знати по окончању званичне истраге – истиче Радосављевић, наглашавајући да су та два инцидента показала изванредну способност српске војне болнице.

Српска војна болница нивоа 2 једна је од три предвиђене болнице овог нивоа у мултинационалној операцији MINUSCA са задатком пружања двадесетчетворочасовне медицинске подршке снагама MINUSCA (војној, цивилној и полицијској компоненти).

– Иако нисмо имали податке о пристизању повређених и врсти њихових повреда, као командант бол-

нице веома сам задовољан брзином реаговања по израђеним плановима и процедурама за овакве случајеве. Екипе су радиле од раних јутарњих па све до вечерњих часова, збрињавајући сваког рањеног војника – каже пуковник Димовић и додаје да се српски медицинари од доласка у ЦАР суочавају с многобројним проблемима везаним за опремање болнице медицинским материјалом, лековима и опремом. Реч је о опреми и материјалу које су недостајала и нашој првој ротацији, а која је у надлежности мисије. У више наврата мировњаке су спасили лекови и средства које су наши лекари понели из Србије, злу не требало, за припаднике нашег контингента.

Беспрекоран рад

Према речима пуковника доцента др Небојше Ћенића, општег хирурга трауматолога, на дужности главног хирурга болнице, збрињавање великог броја рањеника не догађа се често у мисијама УН. Најчешће се ради о повредама насталим у саобраћајном трауматизму. Ретки су примери да је у периоду од седам дана болница прихватила велики број повређених од ватреног оружја. То се среће само у ратним зонама током војних операција.

ИЗНАД МАКСИМУМА

За само прва два месеца боравка у ЦАР друга ротација српског контингента збринула је 1.750 повређених и оболелих, од чега 910 неинфективних пацијената и 181 инфективан, 111 повређених, 200 пацијената с потврђеном маларијом, 207 са сумњом на маларију, а имали су и више од 140 стоматолошких интервенција.

– Бројке говоре много, јер је у поређењу са захтевом мисије прегледано 40 одсто више амбулантних пацијената, а хоспитализовано више од 20 одсто, урађено је за трећину више радиолошких прегледа и изведено чак четири пута више лабораторијских анализа од предвиђеног броја – набраја командант болнице пуковник Димић.

– Тријажа у тим околностима има циљ да категориса повређене у приоритетне групе. У прву категорију озбиљно повређених који захтевају ургентно хируршко решавање спада обично десет одсто од укупног броја. Тако је било и сада – наводи пуковник Ћенић и напомиње да је у првом догађају, у ноћи између 2. и 3. августа, примљено десет војника и полицајаца, који су задобили повреде ватреним оружјем.

– Осим хируршке екипе, тај тим чине радиолошки тим, пријемно-тријажно одељење, лаборанти и медицинско особље из стационара. С обзиром на то да је била реч о великом броју рањених, чак је и немеди-

ПРОЦЕНА РИЗИКА

– Безбедносна ситуација у Централноафричкој Републици и главном граду Бангију, је, како се наводи у проценама званичника, „релативно стабилана, али непредвидива“. Више пута смо се до сада уверили да најобичнији саобраћајни удес, с незнатним повредама учесника и материјалном штетом, може довести до неконтролисаног окупљања грађана и протеста. Довољан је само „окидач“ који нас може увести у кризу и угрозити безбедност мировњака – објашњава командант српског контингента.

Пуковник Горан Радосављевић

цински део учествовао у њиховом преношењу и организацији током прихвата. Водило се рачуна и о безбедности, јер су лица имала и лично наоружање – прича хирург Ђенић и додаје да је у том инциденту најтежа повреда била устрелна рана кроз леву лумбалну регију, с клиничким знацима акутног крварења у трбуху. После кратке анестезиолошке припреме урађен је хитан хируршки преглед. Још пет рањеника имало је тешке телесне повреде нанете аутоматском пушком, а двојица су имала мекоткивне повреде изазване металним деловима ручне гранате.

Српски медицински тим и пре инцидената радио је у лимитирајућим условима. Ионако мала и ограничена медицинска средства додатно су ослабели недавни инциденти. Због

лимита у залихама кисеоника, само две повреде рађене су у општој, а све остале у локалној анестезији. Контрола крварења није била могућа електрокаутером, а квалитет хируршких конача који су стајали на располагању био је минималан и неодговарајући.

Ипак, ништа од тога није поколебало српске медицинаре. Ефикасан рад ни на тренутак није изостао. Савршено уигран тим неком са стране деловао би као да му је рад у кризним ситуацијама и с ограниченим ресурсима свакодневица, што је далеко од истине. Лекарима и болничарима недостатак хируршког материјала био је подстрек да дају максимум, недозвољавајући рањеницима да подлегну повредама. ■

Ђорђе МИТРОВИЋ

ПРОЈЕКАТ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, НАЦИОНАЛНЕ ГАРДЕ ОХАЈО И ОПШТИНЕ БУЈАНОВАЦ

ХУМАНИТАРНА АСИСТЕНЦИЈА

Деца у Предшколској установи „Наша радост“ и Школи за основно музичко образовање у Бујановцу биће изненађена када zazвоне звона за почетак нове школске године. Објекти у којима бораве добили су сасвим нови изглед – замењени су им кровови, прозори и врата, обновљена фасада и инсталације, а уређена су им и дворишта. Ново „одело“ вртића и школе резултат је заједничког пројекта Војске Србије, Националне гарде Охајо и општине Бујановац – „Хуманитарна асистенција“, који је од 3. до 20. августа реализовало осамдесет припадника наше војске и Националне гарде.

Истинско партнерство

Пројекат „Хуманитарна асистенција“ реализован је по плану билатералне војне сарадње Војске Србије и Европске команде оружаних снага САД, која је финансирала пројекат вредан 130.000 долара. Наша војска и Национална гарда ангажовале су по четрдесет припадника за извођење радова, док је општина Бујановац преузела део логистичких послова. Радови који су обављени у Предшколској установи „Наша радост“ и Школи за основно музичко образовање обухватили су све што је потребно да објекти буду функционални и да одговоре намени. Старешине и војници заменили су керамику, санитарније, подове, водовodne и електро инсталације, осветљење, те уредили фасаде и дворишта. Ангажовани подизвођачи радова заменили су кровове, спољне прозоре и врата.

Посматрајући војнике двеју оружаних снага како раде у вртићу и музи-

» **Заједнички радови осамдесет припадника наше војске и Националне гарде само су једна од 132 активности које реализују Војска Србије и оружане снаге САД. Несумњиво се издвајају друштвеним значајем и хуманом жељом да се помогне локалној заједници, младима и деци у Бујановцу.**

чкој школи, могло се закључити да су отишли и корак даље од само професионалног и ефикасног извршавања задатака. Најпре су изградили ивичњаке, уклонили непотребне пањеве, поравнали дворишта земљом и припремили за сејање траве, а потом реновирали и дворишне играчке. У разговору са њима могло се закључити да су задовољни што нешто корисно чине за најмање становнике Бујановца, јер ће учити и проводити време у бољим условима.

Вођа пројекта „Хуманитарна асистенција“ пуковник Енди Стивен и начелник групе за цивилно војну сарадњу Команде Копнене војске потпуковник Зоран Андоновић истичу да су припадници њихових оружаних снага током радова показали истинско партнерство, које је заправо потврдило све оно што је учињено у последњих десе-

так година на успостављању сарадње између Војске Србије и Националне гарде Охајо.

– Ово је пројекат који нас је повео и успео да покаже да су наше везе трајне – рекао је пуковник Стивен. Потпуковник Андоновића, с друге стране нагласио је хуману димензију пројекта, помоћ локалној заједници и наставак добре сарадње и партнерства с Националном гардом Охајо.

– Искуства која стичу наши припадници извршавајући задатке са припадницима Националне гарде Охајо биће драгоцене за њихово учешће у мултинационалним операцијама – наводи потпуковник Андоновић.

Пријатељства на градилиштима

Војску Србије у бујановачком пројекту представљали су старешине и војници из инжењеријског и пешадијског батаљона Четврте бригаде. Од начелника групе за цивилно-војну сарадњу тог састава потпуковника Горана Станковића сазнајемо да се при избору људи тежило да они имају искуства у извођењу грађевинских радова. Војници из Националне гарде Охајо припадају 200. сквадрону ваздухопловних снага и 16.

ИНТЕНЗИВНА САРАДЊА

Сарадња Војске Србије и Националне гарде Охаја почела је 2006. године, у оквиру програма државног партнерства, који поред војне, обулата и економску и културну сарадњу. Пројекат „Хуманитарна асистенција“ реализује се од 2009. године, а до сада су реновиране или адаптиране основне школе и предшколске установе у општинама Лапово, Сокобања, Прокупље и Краљево. Ове године први пут је организован у Пчињском округу.

ларске или молерско-фасадне послове формирану су по мешовитом принципу, што значи да је у свакој групи било по неколико војника из наше војске и Националне гарде.

Капетани Јовановић и Нинберг истичу да је на градилиштима од првог дана успостављена коректна сарадња између српских и америчких војника.

– Одушевљен сам професионалношћу српских војних грађевинаца – каже капетан Роџер Нинберг и наводи да су уз рад пронашли времена да се друже. О успешном заједничком раду сведочи и заставник прве класе Мајкл Хол, док старији водник Крис Барнс наглашава да је изузетно задовољан пријемом америчких војника у Србији. – Била је ово прилика да припадници оружаних снага САД и Србије допринесу заједничком циљу – да народ у Бујановцу боље живи – каже изасланик одбране САД у Србији пуковник Тафт Блекбурн.

Сарадња припадника Војске Србије и Националне гарде Охаја није се

завршавала на градилиштима, већ се настављала и после посла. Склопљена су нова познанства, чак и пријатељства. На бази „Југ“ организовали су спортске активности. Старешине и војници Националне гарде одиграли су егзибициону утакмицу америчког фудбала с клубом „Вране“ из Врања. Америчким војницима домаћини су омогућили да обиђу и културно-историјске знаменитости југа Србије, спомен-субу Четврте бригаде, манастир Прохор Пчињски и Ћеле-кулу, те Чегар и тврђаву у Нишу.

Помоћ локалној заједници

Мештани Бујановца задовољни су оним што су две војске за њих учиниле.

– Обављени послови представљају једну од највећих инвестиција од оснивања вртића – каже директор Предшколске установе „Наша радост“ Милован Алексић.

Марија Тодоровић Арсић из Школе за основно музичко образовање наводи да су услови у којима је школа до тада радила били лоши.

– Презадовољни смо професионалношћу и односом припадника обе војске – наглашава она.

Објекти у Бујановцу нису случајно изабрани за реновирање. Водило се рачуна да то буду установе у које се годинама није улагало, те да представљају мултиетничке средине – у њима су деца и ђаци српске, албанске и ромске националности.

Координатор пројекта у име локалне самоуправе Неџад Бељули наводи још једну специфичност пројекта: „Не само што смо добили реновиране објекте који ће користити нашој деци, већ је ово механизам и за изградњу поверења грађана у Војску Србије и оружане снаге САД.“

Бујановчани су редовно пратили како српски и амерички војници раде на градилиштима и како се друже. Добар пријем старешина и војника у том граду потврђује да пројекат „Хуманитарна асистенција“ има више позитивних аспеката – развијање партнерских односа Србије и САД, побољшавање услова за живот и рад деце, те развијање поверења у нашу војску. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Саша ЋОРЂЕВИЋ

бригади Копнене војске. Главни инжењер на пројектима мајор Грег Девор и чланови грађевинског одељења с базе „Југ“ бринули су о стручним аспектима реновирања објеката, док су радовима руководили капетани Жарко Јовановић и Роџер Нинберг. Тимови за поједине електричарске, водоинсталционе, сто-

ТИМСКИ РАД

Радове на градилиштима у Бујановцу обишли су више пута министар одбране Братислав Гашић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, амбасадор САД у нашој земљи Мајкл Кирби, командант Националне гарде Охаја генерал-мајор Дебра Ашенхерст, као и командант Копнене војске генерал-потпуковник Милосав Симоновић, командант Четврте бригаде бригадни генерал Зоран Лубура, те изасланик одбране САД у Србији пуковник Тафт Блекбурн и председник општине Бујановац Нагип Арифи.

Приликом отварања реновираних објеката, министар одбране и амбасадор САД у Србији истакли су да су такви пројекти добар пример тимског рада и потврда успешне сарадње Србија и САД.

ИЗЛОГ ВОЈНЕ

ОСВРТ НА 7. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ НВО „ПАРТНЕР 2015”

35

О Међународном сајму наоружања и војне опреме „Партнер”, који се одржава под покровитељством Министарства одбране, увек се може писати. Претходни, седми по реду, одржан крајем јуна под куполама хала 1 и 4 „Београдског сајма” и на отвореном простору испред, остаће упамћен по томе што

Сајамско шаренило чинили су и овог пута моћна артиљеријска оруђа, разне врсте летелица, оклопних борбених возила, оружја и муниције разних калибара, осматрачких уређаја, тренажера, униформи. Тоне челика на једном месту преточене у војну технику показивале су опстојност наших научноистраживачких институција и жилавост одбрамбене индустрије, која је данас највиталнија домаћа привредна грана и велики извозник.

је окупио рекордан број излагача – 116, од тога 92 домаћа и 24 инострана, али и по томе што је последњег сајамског дана, отвореног за јавност, остварена до сада највећа посета – 1.500 посетилаца. Ту манифестацију обишло је двадесет званичних делегација, а две су биле на министарском нивоу (Ирака и Пакистана).

Сајам, као сваки скуп те врсте, показао је и овога пута производне могућности домаћих произвођача средстава НВО – било оних великих, који припадају корпусу одбрамбене индустрије Србије, или оних средњих и малих, који у свом раду имају и наменску производњу. Њихов наступ и ове године обједи-

ТЕХНИКЕ

нио је „Југоимпорт СДПР“, појављујући се као интегратор српске одбрамбене индустрије.

Новитети Војнотехничког института

Велики излагачи, тачније они чији су експонати заузели централни део сајамског простора, били су Војнотехнички институт и „Југоимпорт СДПР“. Стручној и широј јавности ВТИ представио се са 52 средства, организацијом пригодних предавања током сајма и приказом лабораторија

квалитативно на вишем нивоу, јер су их, у међувремену, у Институту интензивно завршавали. То је прототип модуларног ракетног система „морава“, који је за разлику од прошлог пута, сада у потпуности завршен. Ту су и функционални модел самоходне хаубице СОРА (нов је аутоматски пуњач, који је пуштен у функцију, а уграђен је и уређај за избор функције и подешавање бесконтактнoг мултифункционалног упаљача), затим комплет стрелишне опреме са радио-управљањем КОРС, бригадни и батаљонски комутиацио-

курентна на захтевном међународном тржишту, што је још један разлог да се инвестира у домаћу памет и домаћу индустрију – истакао је пуковник доц. др Зоран Рајић, директор Војнотехничког института.

Југоимпортови адути

На овом сајму „Југоимпорт“ је, као суорганизатор те манифестације, премијерно представио на свом штанду четири нова производа – авион четворосед „сова“, борбени патролни чамац задње генерације,

Интегрална погонска група за тенк М-84 са мотором од 1.200 КС

института посетиоцима и високим иностраним гостима. Представљени су новитети у области пројектовања НВО и достигнућа Института у истраживању и развоју у области одбрамбених технологија.

Од нових средстава ВТИ је изложио интегралну погонску групу за тенк М-84 са мотором од 1.200 КС (која ће омогућити тенковима брзину од 70 km/h), самозаштитни ометач, радиогониометар ВЕРА, полупроводнички предајник за радаре, нову верзију система беспилотних летелица „врабац 2“ и тренажер за обуку нишанције тенка ТОПОТ, који је био омиљена „мета“ сајамских посматрача.

Од већих средстава, чији је развој завршен између два „Партнера“ и са којима се Војска Србије већ опрема, приказани су авион „ласта“ и теренски аутомобил ФАП 1118.

Могла су се видети и средства из прототипског развоја, приказана и раније, а која су функционално и

Самоходна хаубица СОРА

ни центри и прототипови теренских возила ФАП 6x6 и 8x8. ФАП 6x6 је већ усвојен у наоружање, а ФАП 8x8 требало би да буде после верификације у ТОЦ-у.

Не мању пажњу имала су и друга, по габаритима мања, али сложена средства, као што су упаљачи, модернизована муниција, мине и ракете, униформе, композитне лопатце ротора хеликоптера и др.

– На „Партнеру 2015“ и домаћој и страниј јавности још једном смо показали да смо и у врло сложеним условима у којима се наша држава налази, способни да развијемо и производимо средства која су својим карактеристикама и квалитетом кон-

Комплет стрелишне опреме са радио-управљањем – КОРС

Авион четворосед „сова“

Тој хаубица НОРА Б52

Борбено оклопно возило „лазар 2“

покретни радар ПР-15 и невођену ракету ваздух–земља М-15, калибра 128 mm велике разорне моћи.

Авион „сова“ развијен је из добро познатог двоседог школског и спортског авиона „утва 75“. Посебна предност нове верзије јесте могућност почетне обуке са више ученика, што смањује трошкове обуке. „Сова“ ће имати јачи „лајкоминг“ мотор, редизајнирану кабину и сасвим нове електронске инструменте. То је једномоторни авион, нискокрилац, металне конструкције са седиштем „side by side“ у два реда, са фиксним стајним трапом (типа трицикл). Авион може изводити и обуку у гађању, ракетирању и бомбардовању, јер има колиматорски нишан, са средствима наоружања подвешеним на две линије испод крила. Максимална брзина „сове“ је 270 km/h, а аутономија лета више од четири сата.

Следећа „Југоимпортова“ новина јесте преносни извиђачки радар ПР-15, који детектује циљеве типа тенк и тешка оклопна возила на даљини до 23 km при повољним временским условима, пешаке на даљини до 6 km, лака оклопна возила, типа цип, до 15 km, те открива хеликоптере на даљини до 10 km, при ниском лету. Ради у свим временским условима у опсегу 360 степени. У старту је то конкурентан уређај јер по својим карактеристикама не заостаје за уређајима у својој класи у свету.

На њиховом штанду изложена су, као и ранијих сајмова, самоходна артиљеријска средства, од којих је најзанимљивија комерцијално најуспешнија НОРА Б-52, калибра 155 mm, а приказани су и борбено оклопно возило „лазар 2“ и БОВ М-11.

Мали, а велики

Ове године фирма „ЕDePRO“, коју већ сад многи зову српска НАСА, имала је штанд већи од 100 квm, промењен корпоративни изглед, нов лого и боје, а све у складу са пословном политиком предузећа које шири своје пословање на глобалном тржишту. Они под својим кровом обједињавају производњу, израду делова за ракете, израду ракетних мотора и уз лабораторије које поседују обједињавају цео процес производње – од дизајнирања и конструисања ракете, до прототипа и серијске производње.

Вођени пројектил „сјајдер“ и осџали новишећи фирме „EDePRO“

Од новитета, ове године приказали су „репијер“ беспилотни хеликоптер, који има војну и цивилну апликацију, лаки транспортни авион, њихов пројекат будућности, и јако занимљив вођени пројектил „спајдер“, домета девет километара. То је противтенковски пројектил настао као беба њиховог већ прослављеног „аласа“.

Будући планови ове фирме у сегменту су беспилотних летелица, даљег развија ракетног програма и нове вођене ракете. Настављају са серијском производњом невођених ракета, повећаног домета и веће прецизности.

Производи наменске индустрије

„Прва петолетка – Наменска“ из Трстеника изложила је на овом сајму, уз свој стандардни минобацачки програм (калибра 60, 81, 82 и 120 mm), и минобацаче који одступају од стандардних перформанси, јер имају повећани домет, а то су минобацачи 60, 81 и 82 милиметара.

Пажњу посетилаца привукла су четири модела ручних бацача граната – два модела са шест граната у калибрима 38 и 40 mm и два са по једном гранатом, такође у тим калибрима. Посебна атракција био је модел ручног бацача са шест граната – 40/6 mm јер су у „Петолетки“, како кажу, међу првима у свету успели да спусте масу испод шест килограма – на 5,7 kg. Размишљају и о даљем смањењу, како би њиме могле да баратају и жене.

И „Застава оружје“ изложила је свој производни програм. Иако је топ 30×173 модел са претходног „Партнера“, на овом сајму има промењену цев (са прогресивним увијањем), која је 360 mm дужа од претходне варијанте топа 30 mm М-86 и износи 2.460 милиметара. Додуше, за сада је са једноструким храњењем, али очекују да се до краја године изради модел са двоструким храњењем.

Представили су и далекометне пушке М-93 „црна стрела“ у калибру .50 browning и новију М-12, у жаргону названу „црно копље“ у калибру 12,7×108, па митраљез у калибру .50 browning, који користи муницију нанизану на чланак М-15А2, затим пушку М-21, код

Ручни бацач граната 40 mm/6

које су помирени сви ранији недостаци – доњи потцевни бацач је у НАТО систему 40×46.

„Слободин“ штанд био је, као и увек, препун средстава НВО из њиховог богатог производног програма, а на „Крушиковом“ су (јер их декларишу као ракетну фирму) најавили да ће радити све коморе за „огањ“, „град“, „пламен“, брзи ИВЦ на машини за хладно ротационо ваљање, купљеној у

Шпанији. Најновија вест је да се руши стара алатница и да ће ту бити изграђен нови погон за ту машину. У оквиру ракетног програма невођених ракета, у плану је пренос производње ракете „огањ“.

Један од најпосећенијих био је штанд „Јумка“ из Врања. То је једино наше предузеће које се бави производњом униформе од почетка до краја, а са којима Војска сарађује у континуитету – још од израде униформе М-10.

На том штанду било је пуно припадника Војске и они су већином разгледали пустињску варијанту униформе за мировне мисије и моделе борбених ранчева са различитим футролама, за разне специјалности. Хит су биле маскирне мајице.

Био је занимљив и прототип Пнеуматског шатора, који је изложен напољу. Покривку за тај шатор произвео је „Јумко“, а конструкцију „Тигар Пирот“. Тај пројекат се ради у сарадњи са Војнотехничким институтом. Шатор висок 2,5 метра састоји се од једног, два или три поља, а конструкција је од надуваних гумених цеви. Поред основне варијанте, како смо сазнали, за команде могу

ПРАТЕЋИ ПРОГРАМ

У пратећем стручном делу програма било је речи о плановима квалитета производа, о стандардизацији и кодификацији у процесу развоја и опремања НВО, о завршном испитивању возила ФАП 3240, БС/АВ, 8×8 тона, о развоју аутоматског пуњења за самоходну аутоматизовану хаубицу 122 mm СОРА, а представљена је и монографија о самоходној вишцевној ракетној артиљерији. Одржана је радионица на тему о сарадњи са Европском одбрамбеном агенцијом у области обезбеђења снабдевања и набавкама у области одбране, а представник ЕОА обишао је штандове ВТИ-а и ТОЦ-а.

Последњег дана сајма одржана је IV седница Групације произвођача НВО, на којој су покренуте иницијативе за унапређење привредне сарадње у области одбрамбених технологија Републике Србије и република Словеније и Босне и Херцеговине.

Робоџ teleMAX

перска пушка TRG M10, финског произвођача SA-KO, која се у свету цени као један од најквалитетнијих производа. Припадници Војске, који су посетили њихов штанд, радо су држали у својим рукама најновији модел са вишекалибарском цеви – једна пушка са три калибра цеви, које се могу заменити у пар потеза.

Други део презентације покривао је представник италијанског произвођача пушака „Beneli”.

лаптопу у реалном времену. Наравно, представљени су и цењени пиштољи фирме „Carl Walther”, а потпредседник те фирме био је једног дана на штанду „Romax Trade”.

Експонат за којим су уздисали многи посетиоци биле су прескупе заштитне наочари на штанду фирме „Safarilend Group”, а систем EOD теле-робота teleMAX (фирме „Cobham”) представљао је праву сајамску атракцију. Он је завиривао у штандове, испипавао простор својом металном руком и бешумно клизио сајамским простором. Возило се контролише преко контрол-панела у лаптоп формату, а покреће џојстикима. У основи, користи се за уклањање минско-експлозивних средстава и помаже тамо где његов велики брат teODOR не може да делује – у авионима, подморницама или другим транспортним средствима. TeleMAX има четири гусенице, а сваку покреће њен мотор и могу да се крећу, по жељи, индивидуално или заједно.

Знајући да многа тога нисмо поменили јер је и излагача било доста, овај осврт завршићемо средством које је било изложено напољу – модернизованим радаром П-18, (Amber-1800) са великом антеном. Према речима представника компаније „Astra ITB” из Београда (генерални заступник за тржиште бивше Југославије литванске фирме „Litaktak”, која ради модернизације радара и ракетних система), на тој потпуно модернизованој варијанти мобилног радара антена се расклапа и склапа за осам минута. Радар открива невидљиве авионе, ради у опсегу од 360 km (максимално), а у фреквенцијском од 140 до 180 MHz. Сервисира се једном у десет година (или после 80.000 радних часова). Радар су обišли и припадници Војске и МО и многи су пожелели да тако нешта имамо и у нашој војсци.

И не само то. На сајму је било пуно средстава којима би наша војска могла да се опреми. То само показује најпре опстојност наших научноистраживачких институција и жилавост одбрамбене индустрије, која је данас највиталнија домаћа привредна грана и велики извозник. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Марко РУПЕНА

Radar Amber 1800

да ураде шатор са ПВЦ подлогом, климом и осветљењем.

Страни излагачи

Када је реч о страним излагачима, на сајму су биле присутне фирме „Česka letecka servisni a. s”, „Flir”, „Rohde & Schwarz”, компанија „Beatronic Supply”...

„Romax Trade”, као трговачка компанија у Србији за промет, наоружањем и војном опремом двоструке намене излагала је у сарадњи са својих 11 партнера из иностранства. На њиховом штанду промовисана је снај-

Под капом „Romax Trade” своју оптичку опрему излагала је шведска компанија „Aimpoint”, а швајцарски произвођач „Vectronix”, из групације „Safran”, приказао је своје монокуларе, бинокуларе и опрему која се уграђује на шлемове (која има могућност ноћног гледања, а најновија генерација и снимања виђеног материјала). Канадска компанија „Avigilon” представила је камере за надгледање високе резолуције са 16 и 30 мегапиксела, чија је најважнија карактеристика да су у понуди са софтвером – спрега камере и софтвера омогућава надгледање и прегледање снимљеног материјала на

ДРУГА ГЕНЕРАЦИЈА АВИОНА МИГ-21

ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ У УПОТРЕБИ

ПИШЕ АЛЕКСАНДАР РАДИЋ

Авиони Л-14 били су основно „средство за рад“ у 204. пуку само три године, јер су већ од 1970. године у наоружање уведени нови ловци Л-15. Следеће место службе за Л-14 био је аеродром у Бихаћу, односно 117. ловачки авијацијски пук 15. дивизије ПВО, смештен у подземном објекту „Клек“. У време доласка Л-14 бихаћки пук чиниле су три ескадриле – 124. и 125. ловачка авијацијска ескадрила, наоружане са Л-12, и 352. ловачко-извиђачка авијацијска ескадрила у којој су коришћени авиони Л-14и (МиГ-21Р) и штабно-авијацијско одељење.

Бихаћка ера

Осам Л-14, изузетих из 204. пука, прелетели су јула 1969. године у Бихаћ и били задужени у 352. ескадрили,

којој су били потребни авиони за обуку за Л-14и. Наиме, код пријема технике из СССР-а појавио се безбедносни проблем, јер су уз авионе у „гостима“ у ЈРВ и ПВО, у првој години службе нових авиона, боравили техничари тзв. *гаранџиџи*. После инвазије Варшавског уговора на Чехословачку у лето 1968. године, није било прихватљиво да страни техничари буду на бихаћком аеродрому. Зато су прва два примљена Л-14и првих годину дана летела у 204. пуку, а пилоти 352. ескадриле одржавали су тренажу на Л-12 на свом матичном аеродрому.

С обзиром на блискост ловца Л-14 и извиђача Л-14и, процењено је да 352. ескадрили треба доделити један број ловаца, као привремено решење за тренажу. Истог дана, 10. јула 1969, када је осам Л-14 пребачено у Бихаћ, на аеродром у Батајници слетело је шест Л-14и.

У почетку службе у 352. ескадрили на Л-14 проводила се обука по програму ловачке авијације. У међувремену,

Авиони МиГ-21ПФМ, познати као Л-14, остварили су у ЈРВ и ПВО 43.742 часова и 51 минут налета. Ти ловци штитили су небо Југославије пуних 29 година — од 1967. до 1996. године.

МиГ-21ПФМ из 129. ескадриле током слепања на аеродром у Пули 1986. године. На централном носачу видљив је подвесник ГП-9 са тобом ГШ-23 (МЦ „Одбрана“)

пилоти и техничари 124. ескадриле прошли су преобуку за Л-14. Прва четири авиона примили су од 204. пука јула 1970. године. Следећа четири Л-14 дошла су у Бихаћ октобра 1970. године за попуну штабног авијацијског одељења у којем су летели припадници команде пука.

Важан задатак 124. ескадриле био је да на надзвучним авионима проведе обуку младих пилота, који су примљени у јединицу лета 1968. године, после посетања аеродромског чвора Бихаћ. Млади нараштај ловачке авијације прво је прошао преобуку на Л-12, курс ноћног летења покренут је 1969. на Л-12 и наставио се 1970. на Л-14, тако да су до 1971. године пилоти овладали и ноћним летењем и борбеном обуком у пресретању.

У историји 117. пука за 1969. и 1970. унето је да „124. ескадрила у 1970. години са добијањем авиона Л-14 почиње видну стабилизацију у својој борбеној изградњи. Млади пилоти бивају све сигурнији у извршавању својих задатака.

Видно је и то да су пилоти усвојили и заволели авион Л-14“.

Следећа на реду за пренаоружање била је 125. ескадрила, која је фебруара 1971. године преузела седам Л-14.

После преласка на Л-14 из 117. пука изашли су Л-12, који су предати у 83. пук, у то време стационарном на аеродрому „Петровец“. У саставу ЈРВ и ПВО почетком седамдесетих година била су три ловачка пука наоружана тежишно са три варијанте МиГ-21 – 204. пук са Л-15 и ескадрилом за обуку на Л-14, 117. пук са Л-14 и 83. пук са Л-12.

Вежба Слобода-71

Попуном од 23 Л-14 и двоседима, у 117. пуку, 1971. године, динамично су се проводиле припреме за велику вежбу „Слобода-71“. На атмосферу тог времена снажно је утицао националистички покрет у Хрватској и било је очи-

Присвањвање „џисача“ (имишашора ИЦ самонавођене ракете К-13) на ђошкрилни носач МиГ-21ПФМ у 117. пуку 1976. године („Крила армије“)

ТТ ОДЛИКЕ МИГ-21ПФМ (Л-14)

ПОГОНСКА ГРУПА:

- турбомлазни мотор ММ-14 (Р11Ф2С-300)
- потисак 3.822 daN без ДС и 6.078 са ДС
- унутрашњи резервоари горива 2.680 l

ДИМЕНЗИЈЕ:

- размах крила 7,154 m
- дужина са пито-цеви 14,50 m
- дужина без пито-цеви 12,29 m
- висина 4,125 m
- површина крила 23 m²

МАСЕ:

- празан 5.411 kg
- маса у полетању са две ракете СР-20 7.771 kg
(са подтрупним резервоаром 8.241 kg)
- маса у полетању са два лансера НРЗ УБ-16-57УМ 7.784 kg
(са подтрупним резервоаром 8.334 kg)

ПЕРФОРМАНСЕ:

- максимална брзина са две ракете К-13 на висини већој од 12.000 m 2,05 M
- дозвољена брзина 2.200 km/h (2,05 M)
- брзина крстарења 900–1.100 km/h
- врхунац лета са ракетама СР-20 18.600–19.000 m
- дужина залета зависно од масе 830–1.180 m
- дужина полетања до висине од 25 m зависно од масе 1.660–2.360 m
- дужина слетања са висине од 25 m 2.100 са СПС
- дужина слетања са падобраном за кочење 1.200 са СПС
- тактички радијус 200–450 km

НАОРУЖАЊЕ: гондола ГП-9 са двоцевним топом ГШ-23 калибра 23 mm са 200 метака, два поткрилна носача за две ракете ваздух–ваздух или авио-бомбе или лансере НРЗ

гледно да ће ЈНА показати шта има и како може да заштити суверенитет државе.

Током вишемесечних припреме за вежбу ескадриле су привремено пребазирани на аеродроме „Плесо“ и „Земуник“. Пилоти 124. ескадриле увежбавани су за појединачно полетање и формирање група у полетању и слетању са уских полетно-слетних стаза, затим за летење у СМУ (сложеним метеоролошким условима) и групно летење у саставима до осам авиона. Обука се проводила са полетне стазе завода „Змај“ у Великој Горици.

Од 125. ескадриле тражило се да пре вежбе потпуно овлада са Л-14 за дејства ПМУ и СМУ по дану у основној ловачкој и помоћној намени за подршку.

Авиони Л-14 коришћени су у 2. авијацијском одељењу 352. ескадриле, које се, такође, припремало за учешће на вежби на пресретачким задацима и ловачкој заштити КоВ.

Пред вежбу 117. пук пребазиран је у целини са 23 Л-14 на аеродром „Плесо“. Авиони су били врхунски одржавани. У припремном периоду постигнута је просечна исправност од 97 одсто, а током вежбе 100 одсто. На вежби „Слобода-71“ авионима Л-14 остварен је налет од 129 часова у 178 авио-полетања.

На вежби, 117. пук привремено је био 7. пук авијације „плавог“. Пилоти Л-14 штитили су јединице КоВ у припреми и форсирању реке КУПА у групама од четири, шест и осам авиона у зони патролирања – село Винаца – Дуга Реса. Део снага држан је у приправности на земљи и у ваздуху у зони очекивања – Ново Место – Јастребарско. Авиони су летели наоружани са две ракете СР-20. Постигнута је норма од шест минута за наоружавање авиона.

Други део вежбе била је подршка тактичком ваздушном десанту „плаве“ стране. Пилоти су летели у борбеном поретку фронт на задацима контроле и чишћења ваздушног простора на висини патролирања од 2.500 до 3.000 метара. Затим су добили задатак да заштите ваздушни десант током лета са покретном патролом са четири авиона на висини од 1.000 до 1.500 мета-

ра изнад транспортних авиона и са четири авиона на висини од 2.000 до 2.500 метара бочно и пред ешаломом десанта на удаљености до 10 километара. Један од задатака била је блокада аеродрома у Бихаћу, где су били ловци „црвеног“ – 204. пук са Л-15. Прво одељење „плавог“ дејствовало је по дежурној пари на бихаћком аеродрому, како је то према замисли планера вежбе очекивано да ће учинити агресор.

Време хладног рата

Седамдесете године у ЈРВ и ПВО биле су време динамичних активности на обуци за одбрану од потенцијалне изненадне агресије, која је према тадашњим проценама могла да дође од једног од два блока или чак оба истовремено. Због географског положаја, 117. пук тежишно се припрема за одбрану од тзв. варијанте „3“ – агресије НАТО-а из правца Италије и са Јадранског мора. Хладни рат био је у пуном јеку и зато се, уз редовну обуку и вежбе, одржавало стално дежурство у ПВО територије са паром у Бихаћу и повремено са паром на аеродрому у Пули, у време када је маршал Ј. Б. Тито боравио на Брионима.

Почетком седамдесетих пилоти Л-14 били су на врхунцу обуке на том авиону и зато су летели на пресретачке задатке по ноћи у СМУ. У првој половини седамдесетих година није био приоритет помоћна намена Л-14 у јуришним дејствима, па се процењивало да 117. пук такве задатке може да извршава применом једноставних маневара са саставом до одељења.

Сваке године одржавана је по једна велика интервјуовска вежба, која је била прилика за проверу 117. пука у условима који су били приближни ратним. У јесен 1972. године јединица је проверена на задацима изнад пучине Јадранског мора и приобалном појасу. Током вежбе авијације – „Гора“ – и заједничке тактичке вежбе (ЗТВ) – „Подгора 72“ – 124. ескадрила пребазирана је на аеродром „Земуник“, а 352. на аеродром у Мостару.

Јесени 1973. године одржана је ЗТВ „Јесен 73“, на којој су пилоти Л-14 били на „црвеној“ страни. На почетку вежбе, 124. ескадрила извела је са 12 Л-14 аеродромски маневар из Бихаћа на „Плесо“, уз подршку једног четворомоторног Ан-12Б и једног двомоторног Ц-47 за превоз техничара и материјала. За премештај јединице било је потребно осам

РАТНИ ИЗВЕШТАЈ СА МАНЕВРА

У сачуваним примерцима „ратног“ билтена 7. дивизије ПВО (за потребе вежбе преименована 15. дивизија ПВО) из 1971. године наводе се примери атмосфере тог маневра:

– Пилоти штабног одељења са четири МиГ-21 из 17. пука (117. пука) штитили су мостобран Оперативне оклопно-механизоване групе (ООМГ) код села Винаца и дејствовали су по артиљерији „црвеног“. Пара „црвених“ ловаца покушала је да изненади одељење, али су самозаштитом одбили тај покушај и са навођењем ваздухопловних официра за навођење, пресрели су 12 ловаца-бомбардера „црвеног“ и разбили ту формацију.

часова и 40 минута од сигнала за превођење у виши ниво борбене готовости. На вежби, ловци су штитили снаге КоВ патролирањем у зони Логатец–Церкница–Цол–Пивка. Затим су се борили против ловачко-бомбардерске авијације „плавог“. Као врхунац вежбе планирано је да све три ескадриле дејствују по ОМЈ и артиљерији са 28 авио-полетања на крајњем тактичком радијусу. После полетања са „Плеса“ требало је да пронађу „плавог“ на сарајевском правцу. Врло лоши метеоролошки услови нарушили су планирану динамику вежбе, па је део летова отказан.

Хладноратовска клима посебно се снажно осећала 1974. године, када се подударило време одржавање велике вежбе НАТО-а на Јадранском мору и политички притисак Италије око коначног решења питања Трста. Радам обавештајца ЈНА дошло се до прецизних информација о току припрема и провођењу вежбе НАТО-а, која је требало да се одржи у пролеће 1974. године, уз учешће делова 6. флоте Ратне морнарице САД и оружаних снага Италије.

Југословенски војни одговор на то било је да се истовремено одржи домаћа вежба кад и италијанско-америчка. Радни назив за активности РВ и ПВО био је „Горица-74“, а главна интервјуовска динамика вежбе носила је назив

Авиони МиГ-21ПФМ из 117. пука на маневрима „Слобода-71“ били су на њлавој страни. Бела муња на боку авиона знак је „џлавих“ агресора. („Крила армије“)

Авиони МиГ-21ПФМ у подземним галеријама бихаћког аеродрома 1975. године (МЦ „Одбрана“)

„Копер-74“. Јединице ЈРВ и ПВО преведене су у повишену борбену готовост и извеле су пребазирање на аеродрома у близини границе са Италијом и Јадранског мора. Од зоре 21. марта 1974. године 117. пук преведен је у повишену готовост. Уместо паре, у борбеном дежурству током три недеље вежбе била су од четири до осам Л-14. Као ојачање, током поподнева и ноћи 20/21. март, на аеродрома „Плесо“ и Пула пребазиране су две ескадриле Л-15 из 204. пука.

Ракете ваздух–ваздух биле су подвешене под крила и чекало се на развој прилика. Сценарио вежбе заснивао се на претпоставци да се може очекивати комбиновани ваздушно-поморски десант на Истру.

Пилоти пресретача Л-14 и Л-15 чекали су на полетање, ако било ко уђе у југословенски ваздушни простор. У Јадранском мору налазио се носач авиона „Форестал“ (USS Forrestal) са ловцима Ф-4 „фантом II“ (Phantom II), десетине борбених авиона биле су у ваздуху. Из угла НАТО-а, од 2. до 9. априла 1974. одржана је вежба „Дарк имиџ“ (Dark Image) и Down Patrol. Обе стране завршиле су истог дана, 9. априла, са вежбама и вратиле се редовној обуци.

После жестоке динамике октобарског рата на Блиском истоку 1973. године, једно од отворених питања у ЈРВ и ПВО било је како обезбедити да ловачка авијација преживи први удар противника и одржи високу динамику борбених летова.

Процене поузданости авиона у условима интензивног извршавања борбених задатака проверене су у пракси – током 1976. године на Л-14 и Л-14и у Бихаћу летело се око 110 часова по авиону. Посебно су динамично коришћени авиони који су тек ремонтвани у заводу „Змај“. За поређење, у почетку службе Л-14 у 204. пуку летело се просечно 65 часова по авиону 1968. и 79 часова 1969. године.

Једна од провера ефикасности авијације по, у то време „омиљеном“, сценарију борбе против ваздушног десанта била је заједничка тактичка вежба „Велебит 76“. На „црвеној“ страни биле су четири ескадриле наоружане са Л-14 и Л-15 из 117. и 204. пука, које су проверене у савладавању надмоћних снага авијације НАТО-а под претпоставком изненадне агресије на СЗВ. На страни „плавих“ биле су две ескадриле Л-12 из 83. пука.

Преоруђање на биса

Првих 15 примерака МиГ-21 бис (Л-17), последњег у породици „двездесетјединица“, слетело је 4. августа 1977. на аеродром у Батајници. Први на новој техници, као и увек, били су припадници 126. ескадриле,

али се бихаћка 124. ескадрила већ припремала за прелазак на „бисеве“. Када су из Москве јуна 1978. године потврдили да је питање дана прелет десетина нових „бисева“, део раније примљених авиона презадужен је за попуно 124. ескадриле. Пред крај 1978. године у 124. ескадрили налазило се 12 Л-17, а у 125. ескадрили 16 Л-14.

Када су се 1979. године, према процени југословенског војног врха, светске безбедносне прилике заоштриле, део јединица ЈРВ и ПВО преведен је у повишену готовост – у 117. пуку ослонили су се на 125. ескадрилу са Л-14, која је пребазирана на аеродрома у Лађевцима и Мостару.

Кончан крај службе Л-14 у „првој линији“ уследио је јуна 1980. године када су примљени „бисеви“ и за 125. ескадрилу. Од преосталих 13

НАОРУЖАЊЕ

У основној намени наоруђање Л-14 у ЈРВ и ПВО чиниле су две ракете ваздух–ваздух К-13 или К-5 (до 1989. године, када су проглашене застарелим и повучене из наоруђања). Када су примљени, првих 18 Л-14 није имало инсталације за стрељачко наоруђање, а других 18 авиона имало је могућност подвешавања гондоле ГП-9 са ГШ-23. Подвесници су набављени накнадно и на авионе су први пут постављени 1971. године.

У секундарној намени, у „златној ери“, седамдесетих година, било је предвиђено да се Л-14 наоруђава са два саћаста лансера УБ-16-57УМ за 16 невођених ракетних зрна калибра 57 mm С-5М и С-5К, односно БР-1-57 и БР-2-57 из домаће производње. Алтернативно су подвешаване две авио-бомбе ФАБ-50 или ФАБ-250/ПРАБ-250 или пламене авио-бомбе ПЛАБ-200 или ПЛАБ-350. За осветљавање терена по ноћи Л-14 могао је да понесе две светлеће авио-бомбе САБ-100.

У наоруђање 1976. године уведени су лансери Л-128 за четири невођене ракете „муња“, калибра 128 mm и ракете С-24 калибра 240 mm, увезене из СССР-а.

За потребе обуке најчешће су коришћене цементне авио-бомбе ЦАБ-250. У обуци у гађању, ракетирању и бомбардовању (ГРБ), приоритет за пилоте Л-14 било је ракетирање циљева у ваздушном простору. Обично су једном годишње пилоти 117. пук прелетали из Бихаћа на Земуник, где су авиони наоруђавани и полетали на полигон Дуги Оток. Ракетом К-13 гађало се на ракетну мету РМ-3. Реч је о ракети сличној К-13, али без главе за самонавођење и бојеве главе. Мета се, такође, подвешавала на поткрилни носач и после лансирања њен одраз требало је да захвати глава К-13. Са радарски вођеном ракетом К-51 гађало се на бомбу-мету М-6.

Један примерак МиГ-21ПФМ је 1974. године добио маскирну шему бојања какву су имали авиони ловачко-бомбардерске авијације, али шакво решење није прихваћено. (МЦ „Одбрана“)

Л-14, готово сви, 12 авиона, презадужени су 128. центру, а један је предат у завод „Змај“ на ремонт.

У Ваздухопловној војној академији

Почетком осамдесетих година у ЈРВ и ПВО превладао је став да се уместо преобуке пилота за МиГ-21 после летачке обуке у Ваздухопловној војној академији (ВВА) и промоције у чин потпоручника, треба приступити обуци за надзвучне авиона у самој ВВА. По моделу школовања пилота, питомци ВВА изабрани за ловачку авијацију пролазили су на четвртој години наменску обуку на МиГ-21 од 60 часова налета. Претходно су летели на В-53 („утва-75“), Н-60 („галеб Г-2А“) и од 1987. године на Н-62 („галеб Г-4“), током мотивационог

ЦЕНТАР ЗА ПРЕОБУКУ ПИЛОТА ЗА МИГОВЕ

Још пред крај шездесетих година 128. ескадрила 204. пука постала је јединица задужена за преобуку пилота за надзвучне МиГ-21. Обично су то били потпоручници, који су долазили са школовања на ВВА. Када је од 1969. до 1971. године већи део Л-14 презадужен из 204. у 117. пук, део авиона задржан је у Батајници за потребе курсева преобуке у 128. ескадрили. У том „погону“ за обуку седамдесетих година вредно се радило, али пракса је показала да је тешко повезати задатке наставника летења с редовном обуком за наменске задатке. У Команди вида проценили су да зато

летења и селективне обуке и касније почетне и основне обуке основног летења и борбене обука на млазној техници.

Предуслов за прелазак на целовити наставни план и програм школовања за МиГ-21 у ВВА било је формирање наменске јединице за обуку. У саставу 185. пука, стационараног на аеродрому у Пули, 1981. године, формирана је 129. ловачка авијацијска ескадрила (школска). За њену попуњу прикупљени су двоседи МиГ-21УМ (НЛ-16) за први део обуке и за самосталне летове Л-14. Првих осам Л-14 и четири НЛ-16 презадужено је јануара 1981. године из 128. ЦПП новој 129. ескадрили, као језгро технике за нову јединицу. Још седам Л-14 из 128. ЦПП препуштено је 129. ескадрили октобра 1983. године.

Десет питомаца 31. класе ВВС завршило је летачку обуку у Пули од јесени 1981. до 30. јула 1982. године. Прву дужност добили су у бихаћком пуку и одлучено је да не иду у прекоманду у друге јединице у првих пет година службе. Следиле су генерације за генерацијом – 1982/83 – 32. класа са 12 пилота, колико је завршило школовање; 1983/84 – 33. класа са 18 пилота, све до последње 41. класе школоване у 129. ескадрили 1991/92. године.

У грађанском рату

Пред почетак грађанског рата у јединицама се налазило преосталих 16 Л-14 – 13 комада у 129. ескадрили и три у 352. ескадрили.

треба изузети ескадрилу из 204. пука и од 1977. године она је постала самостални 128. центар за преобуку пилота (ЦПП) на надзвучним авионима. Исте, 1978. године, из Центра су повучени Л-12 и примљено је шест Л-14 из 117. пука. Статус директно потчињене јединице Командни РВ и ПВО 128. ЦПП задржао је до 1983. године, када је задатак обуке младих пилота пренет на ВВА, а од Центра је формирана поново 128. ескадрила 204. пука, пренаоружана на „бисеве“. У међувремену, 19 Л-14 презадужено је у друге јединице – 15 у 129. ескадрилу и четири у 352.

Обука питомца ВВА изабраних за надзвучну авијацију проводила се осамдесетих година у 129. ескадрили у Пули на МиГ-21ПФМ (леви део низа) и МиГ-21УМ (десни део низа). (МЦ „Одбрана“)

На тим авионима летело се више у односу на остале једноседе породице МиГ-21, у великој мери због налета оствариваног у 129. ескадрили на обуци питомаца ВВА. Током 1990. године на Л-14 остварено је 1.446 часова и 54 минута налета, односно просечно око 86 часова по авиону. За време ратне 1991. године Л-14 имали су 1.158 часова и 30 минута налета, односно 73 сата по авиону. За поређење, у то време на Л-17 летело се просечно по авиону 75 часова, односно 63.

У првој половини 1991. године на аеродрому у Пули рутински се изводила обука на Л-14. Последње недеље јуна све се променило – оружани конфликт у Словенији био је прва прилика у којој су Л-14 полетели на борбене задатке.

Покушај заузимања касарни ЈНА широм Хрватске средином септембра, наметнуо је извлачење дела јединица у безбедне базе. Зато су авиони и припадници 129. ескадриле 18. септембра премештени на аеродром у Бихаћу. Пилоти су уведени у борбена дејства, заједно са колегама из бихаћких ескадрила.

Ради континуитета обуке нових пилота ловачке авијације, 129. ескадрила поново се преселила 14. октобра, овај пут из Бихаћа у Тузлу. Током јесењих месеци изводила се летачка обука са питомцима поред јединица јуришне авијације, које су у „орловима” и Г-4 полетале на борбене задатке.

Већ у пролеће 1992. године Тузла више није била безбедна јер су по њој кружили припадници неких нових паравојних формација. На аеродром су свакодневно слетали Ан-26, који су превозили људе и технику у Србију. Коначно, 12. маја авиони 129. ескадриле

Ноћно лећење у бихаћком 117. њуку („Крила армије”)

Авиони МиГ-21ПФМ коришћени су у 117. њуку од лећења 1969. године (Суад Хамзић)

ВОБЕНА РАКЕТА ВАЗДУХ–ЗЕМЉА

МиГ-21ПФМ био је један од првих фронтонских борбених авиона у ВВС наоружан вођеном ракетом ваздух–земља. У наоружање 1968. године уведена је ракета Х-66, која се наводила на циљ радаром. Пилот је током вођења морао да прати ракету преко нишана ПКИ. На информације о томе да се у СССР-у користе вођене ракете на МиГ-21, у Команди РВ и ПВО разматрали су набавку новог наоружања. Показано је занимање за набавку 400 ракета Х-66. На пробно гађање отишли су, марта 1977. године, пилоти пуковници Радован Недин из Команде РВ и ПВО и Владимир Крмељ из ВОЦ-а, те два официра ваздухопловне-техничке службе (пуковник Вох Вид из ВТУ и пуковник Милиновић). Авионом преко Москве дошли су до Фрунзеа, главног града Кургизије, а затим возом до базе Луговаја.

Југословенски пилоти прошли су детаљне прегледе и проверу у лету, у коју су били укључени облет рејона базе и припадајућег полигона и ниска зона са акробацијама. За пробе и гађање добили су нове примерке авиона МиГ-21ПФМ. Кроз пробне летове прошли су два пута – први са пилотом из базе Луговаја, а други са главним инспектором школе, који се наменски појавио у бази да би проверио југословенске пилоте.

Током теоретског дела проучавања Х-66, сва четири официра РВ и ПВО проучавала су ту ракету на основу зва-

ничне литературе у којој су пронашли делове текста о савршеном моделу ракете Х-23. Затражили су од инструктора додатне податке о тој ракети. Уместо података добили су забрану коришћења литературе. Инструктори РВ СССР-а диктирали су југословенским колегама податке које су они бележили у свеске. Пре одласка морали су оставити свеске у бази. Дobili су, никад остварено, обећање да ће оне накнадно бити послате у Југославију посредством амбасаде у Москви.

У практичном делу на полигону, оба пилота гађала су са по једном ракетом. Показало се да Х-66 тражи много од пилота, јер је шема гађања предвиђала да се авион уведе у правац циља на осам километара удаљености на висини од 4.000 метара под углом од 15°. Ракета се морала водити све до удара у циљ, што у реалној борбеној ситуацији доводи авион у висок ризик од деловања ПВО. Ракета се лако губила током вођења јер се толерисало само 2° одступања по правцу. Пуковник Недин закључио је, на основу резултата гађања, да Х-66 има велико растурање да би се могла ефикасно применити. Он се сећа да се у време преговора цена једне ракете поредила са 14 килограма злата. У свом извештају делегација се негативно изјаснила око набавке Х-66, али је покренут развој домаћег еквивалента ракете Х-23 под ознаком „гром”.

прелетели су на аеродром у Приштини и ескадрила је расформирана истог дана.

У грађанском рату коришћени су и Л-14 из 352. ескадриле. На бихаћком аеродрому у дежурству за задатке била су обично два Л-14и и два Л-14. Са четири авиона Л-14 ојачана је 126. ескадрила у којој су коришћени авиони Л-17. Последњи Л-14 ремонтован у ВЗ „Змај“ прелетео је 4. јула 1991. са „Глеса“ у Батајници и задужен је у 126. ескадрили. Још три авиона пристигла су 17. септембра из Пуле.

У извлачењу федералних оружаних снага источно од реке Дрине, 22/23. априла 1992. године, 352. ескадрила прелетела је из Бихаћа на аеродром у Батајници. Уз њена три Л-14 из 126. ескадриле, преузела је четири додатна примерка Л-14 за потребе тренаже пилота извиђачке авијације.

Последње године службе

У „трећој Југославији“ авиони Л-14 наставили су службу под новим ознакама без петокраке. Девет Л-14 из расформиране 129. ескадриле ушло је у приштинску 123. ескадрилу, односно од 28. септембра 1992. у преформирану 130. ловачко-бомбардерску авијацијску ескадрилу. На Л-14 више се није рачунало у основној ловачкој намени и предвиђена је тежишна примена на задацима подршке.

Истек ресурса и нерешен проблем ремонта МиГ-21 условили су смањење броја Л-14 у наоружању вида. Одустало се од ремонта, и последњи авион 22707, који је накратко, марта 1994. године, предат заводу „Мома Станојловић“, после неколико недеља враћен је назад својој 352. ескадрили. У реорганизацији проведеној 1994. године три Л-14 (ев. бр. 22701, 22719 и 22725) „прекомандована“ су из Приштине на Поникве, за попуњу 230. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле, у којој су основну технику чинили Л-15.

Преосталих шест „приштинских“ Л-14 приземљено је и предато на чување 492. вазд. бази. Седам Л-14 налазило се у саставу 352. ескадриле, у којој су неки од тих авиона повремено летели на задатке тренаже пилота извиђача.

Из Кабинета председника РСК, из Книна, 21. јула 1994. затражено је од Београда да се крајишка авијација појача са МиГ-21. Вођство у Книну сматрало је да би МиГ-21 био потребан зато што су у условима снажне ПВО, какву има хрватска војска, авиони „јастреб“, који су били једини млазни борбени авиона у СВК, имали врло мале шансе за преживљавање у дубини хрватске територије, пре свега због мале брзине и ниских маневарских могућности. Предложено је наоружавање са 12 Л-17, али Команда РВ и ПВО претходно је понудила само пет Л-14. Коначно, није одобрено да се формира крајишко ловачко-авијацијско одељење на Удбини.

Када су борбе завршене 1995. године, покренут је процес безбедносне стабилизације Балкана. Једна од мера прихваћених 1996. године била је ограничење ресурса у пет категорија тешког наоружања. Број борбених авиона у ЈРВ и ПВО морао се свести на 155 комада, а део авиона преименован је у школске. У инвентару вида задржана су 74 МиГ-21 разних подваријанти, али су сувишни авиони морали да се униште или претворе у музејске изложке. Преосталих 16 комада Л-14 повучено је из наоружања.

Током каријере у ЈРВ и ПВО Л-14 остварили су 43.742 часова и 51 минут налета. ■

ЈЕДНА КАТАСТРОФА И 14 УДЕСА

У односу на остале чланове породице МиГ-21, који су коришћени у ЈРВ и ПВО, Л-14 је имао најмање катастрофа – само једну 1976. године, у којој је у авиону ев. бр. 22708 страдао пилот 125. ескадриле Владо Кнежевић.

У преосталих 14 удеса изгубљена је техника, али су пилоти преживели. Први удес на Л-14 догодио се 13. марта 1969. са авионом 22727 из 127. ескадриле. Пилот, потпоручник Душан Ђенић, заборавио је да извуче с/т и слепо је на „трбух“. Због великих оштећења авиона је расхолован. Пилот Ђенић 15. октобра 1969. поново је имао удес на Л-14, овога пут на авиону ев. бр. 22730. Због отказа мотора морао је да искочи из авиона. Услед оштећења у удесу 23. јула 1969. расхолован је авион ев. бр. 22714, задужен у 352. ескадрили.

Уследио је низ удеса због отказа мотора у лету. Пилоти нису имали избора и искакали су из авиона. То се догодило у бихаћком 117. пуку, по следећем хронолошком редоследу – 1973. године пилоту Ђорђу Неговановићу на авиону 22722; 1975. године Драги Бенчићу са авионом 22718; 1976. године Николи Маравићу са авионом 22728; 1977. године Жељку Колунџићу са авионом 22726; 1977. године Томиславу Гвојићу са авионом 22715; 1980. године Милораду Илићу са авионом 22711.

Због отказа мотора из авиона 22723 1980. године искочио је Мирослав Николић из 128. центра. У истој јединици 1980. године Мирсад Селимовић искочио је из Л-14 22734 због пуцања поклопца кабине.

Услед нерентабилности поправке расхоловани су ОЛ-14 22709 из 128. центра, који је 1981. године излетео са писте, и 22721 из 129. ескадриле због штета насталих када је авион у пребрзој вожњи улетео у хангар на аеродрому у Пули 1987. године.

У последњем удесу 1990. године пилот Анто Гргић превукао је Л-14 22713 из 129. ескадриле, али је пре удара у земљу искочио из авиона.

Током слепања на аеродром „Голубовци“, 8. октобра 1968, потпоручник Љубомир Вујковић излетео је са полетно-слетне стазе и после претрчаних 700 метара по штрвајном делу у продужетку, поломил се носна нога. Авион је поправљен и враћен у јединицу.

ИЗБЕГЛИЦЕ НА ПУТУ КРОЗ СРБИЈУ

ОСМЕХ НА УМОРНОМ ЛИЦУ

Нура је висока, лепа жена у касним педесетим годинама. Инжењер је машинства, а њен супруг лекар. Алеп су први пут напустили онда када су га екстремисти заузели. Ови хришћани из Сирије путују у групи са још три породице земљака, муслиманима. Њих двоје су на путу већ две недеље, а породице сапутника знатно дуже. На београдској аутобуској станици чекају превоз за Суботицу, а надаље како се снађу.

Породице су се упознале у Турској, тик пред укрцавање на чамац за, иначе двадесет особа, а у који је било укрцано шездесет људи. Негде испред грчког острва Самос, пребацивање преко мора које су сви они платили турским кријумчарима 2.000 долара по особи, претворило се у праву мору – чамац је пукао и људи су се са децом нашли у води. На срећу, нико није страдао. Каже да сада схватају сав бесмисао предратних односа међу етничким групама у Сирији, које су све до једне биле међусобно посвађане, а данас путују заједно, у истом чамцу. Чему се нада у Европској унији? „Мирном животу, а све ће остало онда бити лакше“, верује Нура.

Најмлађи путник у тој групи је деветогодишња девојчица, која весело поскакује, као да јој лева половина лица није потпуно спаљена. „То је Исламска држава“, прича њен отац. „Зато ће она ићи у школу кад се средимо, и нико јој никада више неће рећи да треба да носи хиџаб, биће независна“. Прича ових породица, дуга неколико реченица, слична је већини прича хиљада избеглица које ових дана пролазе Балканом.

ВЕЛИКА СЕОБА 21. ВЕКА

На дан када је на Самиту земаља југоисточне Европе у Бечу требало да мале балканске државе већају с европским, великим и моћним земаљама о томе шта учинити с више од 100.000 избеглица с Блиског истока, из Авганистана и Африке који иду такозваном балканском рутом ка ЕУ и западним земаљама уопште, и како помоћи том региону да се носи с још једном му наметнутом кризом, дуж аутопута према Бечу, у 5 и 30 часова ујутру, кретала се група Авганистанаца, махом млађих људи са двоје деце. Застали су на бензинској пумпи на 68. километру од Беча, на улазу у Аустрију, да одморе и да питају где могу наћи такси за Беч. Нисмо знали да им одговоримо.

Дан раније, Александар Вулин, српски министар рада и социјалне политике који води Радну групу Владе за праћење

Рат и екстремизам приморали су их на неизвештан и страхотан пут, чије је основно обележје – страх, на свим странама. Ове невољне путнике глад, болест, грамзиви кријумчари, уз остале опасности, вребају на сваком кораку. Страх је присутан и код становника европских земаља који се питају како издржати економски, социјално и безбедносно нову сеобу народа. Ко су, дакле, данашњи мигранти, шта све доносе као изазов системима безбедности земаља кроз које пролазе и где су се запутили?

миграната, упозорио је Европску унију и светске моћнике најоштријим пристојним тоном који један политичар себи може допустити да је крајње време да се помоћ богатих земаља за транзитне земље у овој великој сеоби брже допрема. Вулин је при томе изразио очекивање да ће се о овоме најозбиљније расправљати на самиту у Бечу:

„Очекујемо да ће се на самиту у Бечу и о овоме расправљати. За сада смо успели да обезбедимо значајну помоћ, као и да ту такозвану руту уведемо у званичне планове међународних организација.“

Исто инсистирају и званичници Грчке, која трпи страховит притисак на острвима и дуж целе континенталне територије, Македоније која је недавно била приморана да уведе ванредно стање и покушала да колико-толико заустави тај талас невољника, Мађарске која подиже ограду, свесна тога

да се моћне европске земље неће тако лако одлучити на пријем и збрињавање стотина хиљада људи. Европа је сада свесна онога што се дешава, нема дилеме. Како ће се снаћи, друго је питање.

Јер, статистика ове трагедије светских размера каже да је у понедељак, 24. августа, кроз Србију прошло 105.495 избеглица. Емилија Јоксић из Канцеларије за азил МУП-а Србије каже за „Одбрану“ да је највећи број њих изразио жељу за азилом, што је први корак у каквој-таквој регистрацији тих људи и њиховој легализацији.

„Кроз Србију је прошло 105.495 избеглица, а до викенда је 93.000 њих изразило жељу за азилом. Истовремено, у последње време имамо око 8.000 њих који су, због нерегистровања, прекршили барем два наша закона – Закон о државној граници и онај о странцима. Од укупног броја

ци која људе сведе на бројке, а да ни не пита у какве особе та деца израсту једног дана и колико кошта оно мало душе.

Занимљиво је да се већина избеглица не изјашњава по питању вере. „Та врста статистике још не постоји“, каже Емилија Јоксић из МУП-а.

„Мигранти се на прихватном пункту најчешће изјашњавају о земљи порекла. А које су вере и којој етничкој групи припадају, то махом говоре између себе, кад се сретну са земљацима. Ми још немамо ту евиденцију и чини ми се да, у овом тре-

нутку, због огромног прилива није ни могуће прикупити такве податке.“ Обе саговорнице „Одбране“ истичу да податак о верској и тачној етничкој припадности могу дати само они мигранти који поднесу захтев за азил и када та процедура започне.

Но, ствари мало другачије стоје с образовним профилем миграната, који је доказ да рат заиста не бира жртве. „Има неурохирурга, стоматолога, адвоката, али и оних с основном школом, који су успели да се снађу“, подсећа Гринвалдова. „Махом је реч о боље ситуираним људима. Говорећи о образовању, дешава се све чешће занимљива ситуација – стижу у последње време девојчице из Авганистана, старе око 15 година, које због талибана или немају образовање или само оно које су због опасности од екстремиста добиле од родитеља.“

Да ли статистика ове поплаве бележи и израњавањена стопала, уништено здравље, не знамо. Те бројке одиста је тешко извести, јер иза сваког жуља и ране стоји живо ткиво човека с душом. Оно што грађане, махом ненавикнуте на појам људске безбедности, који обухвата и здравље, социјалу, радна места, ипак највише занима нешто друго – колико њих планира да остане у нашој земљи.

БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ

„Иако имамо и сада захтеве за азил, готово нико од њих нема у плану да остане овде“, истиче Емилија Јоксић и додаје да је управо журба да се стигне на границе „обећане земље“ зване Европска унија, пре него што Мађарска заврши свој зид, а остале чланице, можда, донесу и неке негативне прописе који ће их спречити да добију прилику тамо, разлог зашто се неки од њих уопште не региструју па зараде прекршајну пријаву и казну. До сада је, према речима Јоксићеве, утврђено нелегално присуство око 8.000 лица, а за првих седам месеци ове године, било је 466 кривичних пријава за кријумчарење људи по члану 350. Кривичног законика.

Представници власти су децидни – мигранти не намеравају да остану у сиромашној земљи попут Србије или

миграната, њих 90 одсто су заиста избеглице које беже од ратова, и све државе кроз које пролазе имају према међународним прописима обавезу да их збрину. Тек 10 одсто ових људи су заправо економски мигранти, али и међу том врстом миграната има оних који траже азил“, наводи она.

Емилија Јоксић каже да нико не може предвидети шта ће се дешавати нити колико ће још људи стићи. Она подсећа да је само избеглица из Сирије између 2,5 и 4 милиона у овом тренутку. Мареа Гринвалд из Центра за помоћ тражиоцима азила каже да поред Сиријца који су убедљиво најбројнија група у овом тренутку, и Авганистанаца, Ирачана, постоје и остале етничке групе.

„Ту су и Сомалијци, Пакистанци, људи из Бангладеша, Конга, Сијера Леонеа, Еритреје, па и Сенегала.“

Унајкраће, реч је о огромном броју људи која ће прећи нашим подручјем и ући у западне земље, и која ће утицати на све земље како економски, тако и социјално, демографски, културолошки, па и безбедносно. Отуд је веома занимљива њихова структура, и полна и верска, и национална и старосна.

Мареа Гринвалд каже да је 80 одсто мушкараца. „У овај проценат спадају и деца мушког пола, али и старе особе. Остатак су жене. Занимљиво је да смо, говорећи о деци, до сада имали око 23 одсто деце у претходних неколико месеци. Међутим, последњих недеља тај однос се знатно мења, јер проценат деце из недеље у недељу расте. Прошле године, на пример, за целу годину имали смо око 17.000 деце, а сада, само у задњих неколико недеља, чак 15.000.“

Ето нове цртице за велику трагедију, како тврди Мареа Гринвалд – око 4.000 деце у овом часу практично путује само. Дечаци од 12 или 13 година крећу сами (без родитеља, или са старијом браћом и сестрама, неретко и са познаницима) преко Турске, и током путовања прикључују се групама земљака на које налете. Све је више дечака из Авганистана којим суштински путују по неколико година, јер успут, најчешће у Турској, застају да би радили и зарадили новац за даље путовање. Тако се детињство потроши негде успут, у свету који нимало није благонаклон ниједном страдалнику, у статисти-

наших суседа, они иду у богате земље које пружају боље шансе за будућност.

Ипак, није мали број наших грађана, као ни грађана осталих европских земаља, који на друштвеним мрежама објављују своје страхове од ових несрећника, а који се крећу махом између страха од нарушавања социјалних прилика до тероризма. Недавно су грађани малог града на југу Србије опет отворили „дебату“ о наводном смештању миграната на простор локалне касарне. А тезе да ће 400.000 миграната бити насељено код нас трајно, повремено пласирају и поједини медији. Но, сва је прилика да људи који су већ годинама уназад приморани на селидбе у непознато, заиста не планирају останак и опстанак у сиромашним земљама. Отуд је на свакој држави да направи стратегију како би помогла својим грађанима да се снађу и одрже мир у оваквој ситуацији, и како би издржала све изазове које мигранти доносе са собом.

Један од тих изазова односи се, као и у већини европских држава, на могуће терористичке нападе и јачање криминала у срединама где се сливају избеглице.

Развој догађаја последњих 15 и више година, у погледу тероризма, јачање екстремизама широм света, намећу ту тему као нешто о чему треба отвореније разговарати него што се то обично чини. „Одбрана“ је тражила одговоре на таква питања од надлежних, пре свега МУП-а који је највише ангажован у праћењу миграната. Они кратко одговарају: „На улску у прихватни центар за смештај избеглица, прикупљају се лични подаци миграната, а од њих се одузима све што може бити употребљено као оружје (ножеви и слично). Сви обављају лекарски преглед на којем се, између осталог, посебна пажња обраћа на трагове на телу који личе на повреде из оружаних дејстава. До сада, ни за једног од избеглица није потврђено да је повезан с терористичким организацијама, нити укључен у терористичке активности.“

Ипак, немалу пажњу наше јавности изазвале су изјаве Александра Николића, помоћника министра унутрашњих послова, о томе да одређен број миграната има извесно борбено искуство и да међу њима има и „безбедносно занимљивих лица“. Међутим, Николић је такође био јасан шта је могућа безбедносна претња у овом часу: „У овој ситуацији с мигрантима, можда је најопаснија спрега илегалних миграната, међу којима има безбедносно интересантних лица, с организованим криминалом. С друге стране, говори се о аспирацијама Исламске државе на Балкану, јер све су то безбедносни изазови због којих не само Министарство унутрашњих послова већ и остале безбедносне установе морају бити на опрезу.“

Ипак, свака умирујућа реч када је о овој теми реч тешко допире до обичног грађанина. Природно, људима су данас захваљујући интернету светске вести лако доступне, па се

тако сазнало да ових недеља постоји нова тенденција управо Исламске државе, једне од најагресивнијих и најопаснијих организација насталих у свету тероризма до сада. Недавне вести подржане фотографијама у светским медијима показују да они покушавају да „ставе шапу“ на још једну криминалну делатност из које би исисавале новац за финансирање својих ратних и терористичких подухвата – неки њихови припадници укључили су се у пребацивање миграната, што поприлично наплаћују. Мареа Гринвлад нема сазнања да је неки избеглица у интервјуу у прихватном центру, који је обавезан део регистрационог поступка, пријавио да су кријумчари који су га пребацили у Европу били припадници те организације. Можда зато што је тренд свеж, а добар део избеглица који стижу ових дана код нас на пут су кренули знатно раније.

Тек, оно што је важно да грађани знају јесте чињеница да су већина ових људи заиста побегли управо од таквих као што је Исламска држава. Такође, стручњаци за тероризам

истичу да је већа опасност од „спавача“ или оних који су директно ратовали за Ал Каиду и Исламску државу, а вратили се у земље у којима иначе живе, него што је то могућност да са мигрантима прође и по неки терориста.

На крају, ако ће то икога умирити – аутор овог текста је недавно, путујући на југ Балкана, провео двадесет сати у аутобусима са мигрантима. Нико никога није напао, нико није направио ниједан инцидент, ни ружног погледа није било. У повратку, на аутобуској станици у Београду ширио се мирис паљевине – била је хладна ноћ и они који су морали ноћити у парку запалили су ватрицу да се мало огреју. Тај пламен, као и онај осмех на упола спаљеном лицу девојчице из Сирије, личе на огледало и тих људи, њихових уништених живота, али и целог света. А нарочито оних који су својим деловањем довели ове људе у пакао и приморали их да пролазе нове кругове пакла до нечега што им се чини да је бољи живот. ■

Милена МИЛЕТИЋ

ИНФАРКТ МИОКАРДА

ДРУГА ШАНСА ЗА СРЦЕ

Кардиоваскуларне болести најчешћи су узрок смртности у свету од којих годишње умире више од 17 милиона особа. Процењује се да ће та бројка и у наредном периоду расти, те да ће до 2030. године 23 милиона људи годишње умирати од болести срца и крвних судова. Србија је на неславном трећем месту у Европи по учесталости оболевања и умирања од кардиоваскуларних болести, јер у њој сваког дана око 60 људи доживи инфаркт, од којих се за њих 16 заврши фатално, а од болести срца и крвних судова дневно умре око 150 особа. Поражавајући је податак Светске кардиолошке федерације по коме је могуће избећи више од 80 процената превремених смрти услед кардиоваскуларних болести ако би се „само“ уклонили ризични чиниоци – пушење, лоше прехранбене навике и физичка неактивност.

Наше тело свакодневно је изложено различитим утицајима, а мозак, филтрирајући све те информације, „шаље“ даље оне битне, сигнализирајући на проблеме с којима се организам бори. Услед брзог темпа живота и недостатка времена, често заборавимо да застанемо на трен и „ослушнемо“ шта нам тело говори. А срце такве ствари не прашта. У свету сваке године од кардиоваскуларних болести умре 8,6 милиона жена и 8,7 милиона мушкараца. Од срчаног и можданог удара умире 14 милиона људи годишње, од чега више од 18 процената пре 60. године живота. Наравно, просек „кваре“ земље Трећег света, јер у развијеним земљама од болести срца превремено умире тек четири одсто становништва, а у нискоразвијеним 42. Наизглед непремостив јаз у процентима чини само квалитетан превентивни програм.

ЗЛАТНИХ САТ ВРЕМЕНА

Наш народ, ипак, ужива да живи уз мантру „мени то не може да се деси“. Често мислимо да се инфаркт миокарда, односно срчаног мишића, дешава неком другом, заборављајући колико фактора доводи до „отказивања“ срца. За оне за које се испостави да ипак нису тако несаломиви као што су веровали и чије срце попусти пред последицама лоших животних навика, од пресудног значаја је да што пре дођу у болницу и уђу у салу за катетеризацију.

– Уколико се у првих сат времена „отвори“ запушена артерија, инфаркт се неће ни развити. Сваки следећи сат оставља све већу штету на срцу. Интервенције имају смисла само ако се ураде у првих 12 сати од почетка болова, јер после тога један део срчаног

СИМПТОМИ

Бол у грудима је први знак. Осим тога, као чест симптом појављује се бол у горњем делу стомака, што многи пацијенти помешају са болом који проузрокује чир. Праћен мучнином, повраћањем и презнојавањем, такав бол многи тумаче као стомачни, док је заправо реч о инфаркту доњег зида. У таквој ситуацији, кад неког боли горњи део стомака, треба урадити ЕКГ, јер је то основни начин да се установи инфаркт срца (више од 95 процената установи се управо тим прегледом). Некада изненадно јаки болови у леђима, посебно у левом рамену и лопатици упућују на инфаркт задњег зида срца. У оба случаја, бол у грудима или леђима праћен је осећајем малаксалости и премора. Најчешће се јавља ујутру, током физичке активности, после обилног оброка или када је хладно.

мишића заувек страда, остављајући ожиљак који може довести до озбиљнијих компликација – ремоделовања срца, увећања, аритмије, срчане слабости, а у неким екстремнијим условима и смрти – каже начелник Клинике за ургентну интерну медицину ВМА потпуковник проф. др Слободан Обрадовић, напомињући да је највећи проблем брзина развоја ситуације проузроковане инфарктом.

Наиме, основни „кривац“ за смртност приликом срчаног удара узрокују малигни поремећаји срчаног ритма, односно „треперење“ срца усред инфаркта. Та појава у медицини назива се вентрикуларна фибрилација срца, услед које срчани мишић стаје, а човек остаје без свести. У тим тренуцима пресудна је улога људи који се налазе у његовој околини. Уколико се не крене одмах с реанимацијом таквог пацијента, он нема шансе да преживи.

– Пацијенти данас стижу у болницу много брже него раније, а томе је допринела повећана свест о важности брзог реаговања, али и правовремено препознавање симптома срчаног инфаркта. Такође, систем хитне помоћи сјајно функционише, па је реаговање на дојаву о болу у грудима, основном симптому инфаркта, најбрже могуће. Ипак, и даље више од половине људи када препозна симптоме срчаног удара сопственим превозом долази у болницу, а не хитном помоћи. Проблем је што они у том случају не добијају одговарајућу терапију пре болнице (аспирин, морфијум, реанимација...), нити ми имамо прву клиничку слику – истиче потпуковник Обрадовић и тврди да је кључно да се такви пацијенти што хитније пребаце до болница која има салу за катетеризацију на располагању 24 сата дневно, каквих у Београду има пет – у Клиничком центру Србије, ВМА, КБЦ Земун, КБЦ „Бежанијска коса“ и КБЦ „Звездара“.

НАЈБОЉА КЛИНИКА

Сваке године клинике ВМА бирају између себе најбољу. У последњих седам година, чак пет пута титулу најбоље понела је Клиника за ургентну интерну медицину, кроз коју сваке године прође више од 1.700 пацијената с најтежим кардиоваскуларним болестима. Ласкава титула најбољих медицинском тиму од 10 лекара и 60 сестара још више вреди јер долази од најстручнијих – колега.

ИНФАРКТИ У ПОРАСТУ

Србија већ неколико година за редом бележи неславни тренд пораста инфаркта. Свакодневни стрес, нередовна и некавалитетна исхрана, смањена физичка активност или пак нешто треће, свакодневно узимају данак. Војномедицинска академија годишње бележи и до 350 инфаркта. Ипак, напредна технологија и свакодневна истраживања у тој области омогућавају лекарима да „стану на црту“ тој болести.

– Најједноставнији начин да добијемо потврду да је реч о инфаркту јесте да урадим ЕКГ, а након тога пацијенту дајемо лекове који имају за циљ да артерију сужену тромбом држе отвореном до уласка у салу за катетеризацију, где се прво ради коронарографија, односно лоцира се закрчење у артеријама – објашњава Обрадовић поступак припреме пацијента за операцију, наглашавајући да од момента доласка у болницу па до уласка у салу комплетна дијагностика пацијента не одузме више од пола сата.

Пре почетка процедуре пацијент мора добити довољне количине лекова који смањују згрушавање крви и слепљивање крвних плочица. Пацијент је током интервенције под локалном анестезијом и у будном стању. Савремена метода „отчепљивања“ крвних судова подразумева „улазак“ кроз бутну или радијалну артерију, у коју се убаци жица преко које се катетером долази до почетка коронарних артерија, које су одмах изнад аортног залиска. Након што је катетер доведен до почетка коронарне артерије, добар положај катетера „потврђује“ се давањем контраста у артерију. Преко унутрашњости

ЛЕЊА НАЦИЈА

У Србији од хипертензије болује 47 одсто одраслог становништва, а сваки четврти оболели успешно држи крвни притисак под контролом. Свака трећа одрасла особа пуши, док девет одсто становништва има дијабетес, који за два до четири пута повећава ризик од болести срца и крвних судова. У свету је 31 одсто одраслих особа старијих од 15 година недовољно физички активно, а код нас чак 68 одсто одраслог становништва, што нас сврстава међу „најлење“ нације.

катетера у коронарну артерију уводи се коронарна жица. Она је од челика, али са специјално направљеним предњим делом, који може бити мекан или тврд, зависно од тога каква је промена на крвном суду. Преко коронарне жице у унутрашњост артерије уводе се сви остали системи: балони, стентови, системи за усисавање тромба, па чак и специјална ултразвучна сонда која може снимити унутрашњост коронарне артерије.

Након што се жицом прође сужење или запушење, постави се балон да би се липидна маса разбила, потиснула уз зид и направило место за стент. Балони се надувавају како би припремили крвни суд за стент, који се до крвног суда допрема на балону. Реч је о врло сложеним операцијама које захтевају врхунско знање и спретност лекара, а опет не изискују много времена – за свега 15 минута до сат аорта је очепљена, а пацијент, уз одговарајућу терапију, одлази на кућно лечење за три дана. У овом тренутку на ВМА постоји пет интервентних кардиолога који су обучени да самостално раде примарне перкутане коронарне интервенције односно инфаркте. Постојање довољног броја лекара омогућило је Војномедицинској академији двадесетчетворочасовну спремност за извођење таквих интервенција.

БИОРАЗГРАДИВИ СТЕНТ

Као један од лидера у области медицине, ВМА је међу првима у нашој земљи овладала најсавременијом методом уградње биоразградивог стента, чија је највећа предност у односу на „старе“, металне, то што после шест месеци од стављања почињу да се разграђују, а након две године у потпуности нестају. Тиме се елиминише могућност настанка тромба око стента, што се понекад дешава код оних металних. Иако је та појава ретка, јер тек сваки двестоти пацијент добије тромб на месту где је стент у првој години после операције, то се и даље наводи као главна мана металних стентова.

– Такође, ако се укаже потреба за постављањем бај-паса код пацијента који има више металних стентова, бај-пас је готово немогуће „закачити“ од металних стентова, те то подразумева далеко сложенију хируршку интервенцију. Код стентова нове генерације, њиховим нестајањем, нестаје и тај проблем, па је уградња бај-паса умногоме једноставнија – каже начелник Клинике и додаје да је процедура постављања стентова нове генерације нешто сложенија него код њихових металних претходника, па се тренутно на ВМА, као и свуда у Србији и свету, уграђују и једни и други.

У овом тренутку биоразградиве стентове добијају млађи пацијенти с једноставним променама (без калцијума у лезијама, није много савијена артерија, нема много грана артерија...). Осим тога, код старијих пацијената најчешће су сложеније промене на артеријама, што ограничава њихову употребу.

Однедавно ВМА једном недељно, средом, дежура као ургентна болница, те се тог дана најкритичнији пацијенти из Београда и целе Србије ту упућују. И управо тада, када кроз Поликлинику прође и више од 500 пацијената, Клиника за ургентну интерну медицину у просеку забележи пет срчаних удара, док од различитих кардио-васкуларних тегоба збрине бар још 10 до 15 пацијената.

КАКО САЧУВАТИ СРЦЕ

Превише фактора утиче на настанак срчаних болести и развој инфаркта. Већину њих је, међутим, могуће елиминисати малим променама у свакодневном животу. Престанак пушења требало би да буде први степен на путу за превенцију, не само кардиоваскуларних обољења, већ и многих других. Осим тога, редовна и разноврсна исхрана, богата воћем и поврћем, уз максималну редукцију слаткиша и угљених хидрата, требало би да буде довољна да се телесна маса одржава у нормалним границама. Свакодневна физичка активност у трајању од барем 30 минута могла би да спречи инфаркт или, ако се деси, барем припреми организам да га што боље поднесе.

ТИКАГРЕЛОЛ

– Како би пацијент имао најбољи могући третман, неопходно је да осим савремене операције, добије и најбољу могућу терапију, која спречава поновну тромбозу артерије која је механички отворена и ојачана стентом. Такав лек, под именом тикагрелол, још није на позитивној листи, иако у односу на своје претходнике даје много боље резултате у спречавању понављања инфаркта. Месечна терапија тикагрелолом кошта око 4.000 динара, а неопходна је њена употреба само у првој години после операције, од чега је пресудно узимати тај лек у првим месецима после захвата, јер је тај период најкритичнији – наводи потпуковник Обрадовић, напомињући да неувођење најсавременијих лекова угрожава здравље пацијената, али и доводи до већег трошка, јер драстично повећава шансе за поновну тромбозу и настанак инфаркта.

Међутим, групу оних којима прети опасност од срчаног удара чине они чије је здравље већ „нагрижено“, најчешће хипертензијом, повишеним холестеролом или дијабетесом. Они морају посебно да се пазе, редовно узимају терапију и, уз савете лекара, своје хроничне болести држе под контролом. Иако мушкарци чешће оболевају од коронарне болести, јер су жене заштићене полним хормонима, морталитет код жена је већи, због сложенијих срчаних удара.

– Тек када доживе и преживе срчани удар, и схвате да су за длаку избегли смрт, људи почињу да цене живот. Ствари које су им до јуче стварале велике бриге, после сусрета са смрћу постају неважне. Такви пацијенти, који истински схвате да су добили другу шансу, дају све од себе како би свој живот вратили у нормалу – каже Обрадовић, додајући да уз помоћ и савете лекара, уз мале корекције животних навика, редовно узимање терапије и контроле, пацијенти ризик од поновног инфаркта своде на минимум.

Ипак, оно што посебно забрињава јесте чињеница да се из године у годину старосна граница људи које погађа инфаркт спушта. Неретко се на Клиници за ургентну интерну медицину ВМА јављају људи у тридесетим и четрдесетим годинама живота, чије срце отказује. Да би се то спречило, неопходно је превентивно још данас променити живот из корена. Оставити дуван и наћи умереност у исхрани и у физичкој активности најједноставнији је начин да држите инфаркт миокарда далеко од вас. ■

Мирјана КРСТОВИЋ

ПОЉУБАЦ НА ТАЈМС СКВЕРУ

Парови из целог света окупили су се 14. августа на Тајмс скверу у Њујорку како би обележили 70 година од чувеног пољупца морнара и медицинске сестре, којим је прослављен, и фотографијом забележен, крај Другог светског рата. Седам деценија касније, бројним паровима знак за почетак „реплике“ дали су Реј и Ели Вилијамс из Џорџије, који су се венчали дан после објаве краја рата, 15. августа 1945. године.

Парови су се пољубили у сенци скоро осам метара високе привремене статуе морнара и медицинске сестре у белој униформи, која је на њујоршком тргу била постављена до 16. августа. Статуа приказује управо приказ који је 14. августа 1945. овековечио фотограф недељног магазина „Лајф“ Алфред Ајзенштат. Фотографија је објављена 27. августа 1945. на насловној страници.

Привремена статуа први пут је постављена у Њујорку поводом 65 година чувене фотографије „Пољубац на Тајмс скверу“, која је у САД постала симбол победе у Другом светском рату. Тада су сцену пољупца поновили волонтери одевени у одећу младића и девојке с фотографије – морнарске и униформе болничарки. Иначе, пољубац се обележава сваке пете године, уз симболично ношење белих морнарских капица и црвених ружа за првих 200 парова.

ДЕЦЕНИЈАМА У НЕЗНАЊУ

Фотографија је постала једна од најпознатијих у 20. веку, а идентитет морнара и медицинске сестре никада није са сигурношћу утврђен, јер се од тада уредништву магазина „Лајф“ јавило неколико људи с тврђом да су то баш они.

Фоторепортер је ранијих година изјавио да је тог дана приметио морнара како љуби све жене које су му се нашле на путу.

– Потом сам угледао болничарку како стоји на улици у маси. Усредсредило сам се на њу и, као што сам се и надао, морнар јој се приближио – навео је Ајзенштат, који је преминуо 1995. године.

НАСИЉЕ, НЕ РОМАНТИКА

Књига „Продавац пољубаца“ објављена у Америци, открива да пољубац на Тајмс скверу не представља никакав романтичан тренутак, већ „акт сексуалног насиља“. Морнар и болничарка нису се чак ни познавали, што такође „негира романтику“.

– Нисам желела да га пољубим. Тип је само дошао и зграбио ме је. Био је веома јак. Нисам ја њега љубила, већ он мене – рекла је Фридманова у једном интервјуу поводом објављивања књиге.

Ајзенштат је тог дана фотографисао сва дешавања на Тајмс скверу, те није имао прилику да запише имена двоје младих у загрљају.

Идентитет медицинске сестре није био познат све док се седамдесетих година није јавила Едит Шаин. Према њеном признању, пољубац је био спонтан, а морнару је то дозволила јер се „борио у рату и био је усхићен поводом његовог завршетка“. Болничарка је преминула 2010. године.

Глен Мекдафи, амерички морнар који је касније тврдио да је управо он на фотографији, својевремено је причао да је тог дана, сазнавши да се Јапан предао, срећан истрчао на улицу и кренуо до девојке у Бруклин.

– Видео сам медицинску сестру која ме је гледала, и знао сам да треба да је пољубим – рекао је Мекдафи, који је тада имао 18 година. Морнар је 2014, у 86. години живота, преминуо у Даласу.

УСХИЋЕЊЕ И АЛКОХОЛ

Постоје, пак, и остали који су упорно покушавали да докажу да су баш они пар који се љуби на фотографији. Некима је то пошло за руком више него осталима. Ветеран од 92 године, Џорџ Мендоза, у подруму чува успомене из времена док је служио у Другом светском рату. Међу њима су и фотографије, а на поду је и скулптура пара са славне фотографије.

Ветеран тврди да је управо он морнар на фотографији, иако су из магазина давно поручили да је идентитет двоје актера и даље мистерија. Мендоза каже да још није наишао на особу коју није успео да убеди да је то он.

Фотографију је први пут видео 1980. године када га је обавестио пријатељ. Препознао је своју шаку и ожиљак изнад десног ока. Али, као непобитну чињеницу наводи присуство садашње жене Рите Петри, јер она на фотографији стоји иза пара који се љуби.

Тог 14. августа Мендоза је изашао на састанак са Ритом Петри, када су се зачули повици на улицама „Рат је готов!“. Отишли су у бар, а Мендоза је много попио. После су отишли на Тајмс сквер где су многи славили крај рата.

– Угледао сам медицинску сестру која ми се приближавала. Узбуђен због завршетка рата, и под утицајем алкохола, привукао сам је себи и пољубио. Рита ми то никада није замерила – изјавио је раније Мендоза.

На фотографији из другог угла види се његова садашња супруга, тадашња девојка, са којом од завршетка рата живи 290 километара од Тајмс сквера.

Медицинска сестра Грета Зимер Фридмен фотографију је први пут видела 1960. године и одмах препознала себе. У интервјуу 2005. године испричала је како је шетала према Тајмс скверу кад је чула да је рат готов.

И АЈЗЕНШТАТ ДЕО ИСТОРИЈЕ

Вилијам Шраут, други фотограф магазина „Лајф“, забележио је, такође, атмосферу током прославе завршетка рата и мноштво осталих пољубаца и загрљаја. Међутим, он је забележио нешто што Ајзенштат није могао – управо Ајзенштата који се љуби са девојком, на другачији начин од оног на чувеној фотографији. Наиме, Шраут је успео да забележи моменат када је његов колега пребацио фотоапарат преко рамена и понесен атмосфером почео да љуби девојку на улици. На следећој фотографији, Ајзенштат и девојка насмејани шетају улицом током славља.

– Одједном ме ухватио морнар. Није то било толико због пољупца колико је било усхићење јер се више не мора враћати у рат – рекла је она и додала да то није био романтичан догађај, него моменат „хвала Богу, рат је готов“.

СЕНКА ОДАЈЕ СВЕ

Још једна од контроверзи око тога ко су актери на фотографији започела је када су Мендоза и Фридманова изјавили у колико сати се пољубац догодио.

Наиме, стручњаци су анализирали фотографију и сенке, чиме су хтели да докажу да њих двоје не говоре истину, те да се пољубац није десио у наведено време. Њих двоје су рекли да су се пољубили око 14 часова, после филмске пројекције.

Физичар Доналд Олсен анализирао је дужине и угао сенки људи на сликама и направио моделе зграда, које су се тада налазиле на Тајмс скверу, а све на основу скица, старих мапа и фотографија.

Оно што га је највише заинтриговало јесте дужина сенке на сату на фотографији. Сенку је правио знак изнад сата, а мерењем раздалине између сата и знака открио је тачан положај сунца на небу у том тренутку. После пет година рада на том пројекту, Олсен и његов тим објавили су да се чувени пољубац десио у 17:51 часова.

Због тога физичар не верује да су Мендоза и Фридманова пар с фотографије. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

АМЕРИЧКА ВОЈСКА ОТВАРА ВРАТА ЗА ТРАНСРОДНЕ ОСОБЕ

УНИФОРМА ПО МЕРИ ВОЈНИКА

Шестомесечни рок за имплементацију нове одлуке јесте прилика за команданте свих родова да решавају медицинска, правна, административна и остала питања, која су у претходним годинама била препрека због прописа из седамдесетих година прошлог века, на основу којих су трансродни Американци категорички проглашавани за неспособне за војну службу

Пентагон крупним корацима напредује ка укидању дугогодишње забране по којој трансродне особе нису могле да постану део активног састава америчке војске. У међувремену, 15.000 трансродних Американаца, који су тренутно у служби у америчким оружаним снагама, коначно могу да одахну, јер како је министар одбране Ештон Картер недавно истакао, очекује се повлачење забране, а ускоро ће војни врх добити инструкције по којима ће у наредних шест месеци припремити терен за интеграцију трансродних особа у војну службу.

У СКАДАУ С РОДНИМ ИДЕНТИТЕТОМ

Иако је таква одлука својеврсни искорак у историји америчке војске, а која је наишла на одобравање америчке јавности, пред радном групом која је основана ради њеног спровођења у дело, намеће се низ реалних изазова. Међу питањима којима ће морати да се позабаве јесу и она која се односе на изглед униформе, као и лични изглед трансродних војника, регулисање стандарда њихове физичке спремности, смештајних услова, као и питања посебне здравствене заштите у смислу хормонске терапије или операције промене пола.

Новина је, наиме, претпоставка да трансродне особе могу да буду у служби у складу са својим родним идентитетом и да не утичу негативно на ефикасност и спремност војске, изузев у условима где су идентификоване објективне

препреке за то. Шестомесечни рок за имплементацију нове одлуке јесте прилика за команданте свих родова да решавају медицинска, правна, административна и остала питања, која су у претходним годинама били препрека због прописа из седамдесетих година прошлог века, на основу којих су трансродни Американци категорички проглашавани за неспособне за војну службу.

БУДУЋНОСТ БЕЗ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Ветерани, као и активни припадници војске који тренутно не „прећуткују“ трансродност, с нестрпљењем ишчекују ревидирање застареле политике, као и начине имплементације нове одлуке. Многа удружења трансродних припадника војске похвалила су тај потез, истичући да је то „признање за часну војну службу за хиљаде трансродних Американаца“. Такође и када је реч о лечењу трансродних војника, морнара, pilota, marinaца и њихових породица подједнако достојанствено и равноправно са осталим припадницима војске.

Представници удружења нарочито наглашавају да је тај потез Пентагона одличан пример инклузивне политике, наводећи да су и најновија истраживања показала да нема здравствене ни психолошке препреке за војну службу трансродних особа. Уз то, кажу и да искуства 18 армија широм света, које су уврстиле трансродне особе у свој састав, показују да укидање забране неће бити тешко. ■

Биљана МИЉИЋ

БРУТАЛНИ ВИДЕО-СНИМЦИ УБИСТВА ЖРТАВА ISIS-а

ТЕРОР С ПОРУКОМ

Последње речи новинара Џејмса Фолија, које је био приморан да изговори: „Претпостављам, све у свему, да желим да никада нисам ни био Американац”, сведоче о томе да он није само обичан талац и жртва – његово понижавање истовремено је понижавање целокупне америчке нације. Одмазда за понижење има посебно значење у реторици и делима модерних радикалних исламиста, што је последица дефиниције понижења као неправедног наметања немоћи.

Прошлог августа, узнемирујући снимак погубљења новинара Џејмса Фолија постављен је на Јутјубу, а нико није могао ни да претпостави да је реч о првом у низу бруталних видео-клипова којима ће се ISIS (Islamic State of Iraq and al-Sham) обратити јавности. Иако је прошло годину од његовог емитовања, многе гледаоце и даље прогони та сцена, налик онима из хорор филмова. Међутим, такав видео, у очима неке другачије публике, хвалоспев је мушкости, али и излаз из безнађа.

Видео је, наиме, био захтев америчкој влади да обустави ваздушне нападе против те групе током прогона у Ираку, али, како су се амерички ваздушни напади наставили несмањеном жестином, уследила је парада талаца, одсецања глава и претњи. Међутим, годину касније, скоро се нико не сећа конкретних захтева и бруталних одговора на њих, али оно што се свима дубоко усекло у сећање јесу лица жртава суочена с неумитним крајем.

Уз помоћ модерне технологије управо ови видео-клипови учинили су да ISIS, који је годинама уназад био уме-

шан у насиља која разарају Ирак, за кратко време постане акроним препознатљив на свим меридијанима.

Питање које се намеће јесте како настају такви видео-клипови и шта ISIS њиховом бруталношћу жели да постигне? Питања сведоче и о чињеници да је о тој групи много тога непознато. Војни, безбедносни и стручњаци за тероризам одавно су закључили да су видео-снимци тактика, односно стратегија за добијање конкретних исхода – одвраћање америчких ваздушних напада, регрутовање нових бораца и сејање страха међу непријатељима.

РЕТОРИКА НАСИЉА

Сваки од тих видео-клипова много је више од обичног записа о насилној смрти. Они су наступи насиља, намерно исценирани да понизе жртве. Вербална и визуелна реторика, појединачно, али најчешће у тандему, преносе значења која им је ISIS наменио. Положај тела таоца, пре и након смрти, који су натерани да говоре, слушају наређења и трпе, сведоче да је насиље у потпуности прорачунато спроведено.

Такође, улоге су веома брижљиво одабране, а захтеви и изјаве егзекутора, који се у првом видео-клипу обраћа директно америчком председнику Обами, имају за циљ да нагласе еквиваленцију статуса између САД и ISIS, стварајући терен на коме целат наставља да спроводи инверзију претходних односа доминације и моћи.

Последње Фолијеве речи, које је био приморан да изговори: „Претпостављам, све у свему, да желим да никада нисам ни био Американац“, сведоче о томе како се врши таква инверзија – он није само обичан талац и жртва, негово понижавање истовремено је понижавање целокупне америчке нације. Одмазда за понижење има посебно значење у реторици и делима модерних радикалних исламиста, што је последица дефиниције понижења као неправедног наметања немоћи.

Огољене главе у наранџастој одећи, која подсећа на комбинезоне које су носили затвореници у затвору Гвантанамо беј, клечећи пред целатом у црној одори, таоци су приморани да последњим дахом изговоре речи својих убица. Једино њихове очи одају какве су муке претходиле тој сцени, у којој им је намењена кључна улогу у спектаклу сопственог убиства.

ПРОЖИВЉАВАЊЕ СТРАХА

Жртве ISIS-а вишеструко су изложене јавности – њихова имена, лица, страх, немоћ, а касније и њихова тела сви могу да виде. Насупрот томе, практично сви детаљи идентитета целата ISIS-а су скривени, а једини изузеци су бри-

тански акценат и смиреност, па чак и опуштеност приликом погубљења.

Имајући у виду све то, у свету значења конструисаног тим представама насиља, „ефикасност“ видео-клипова више зависи од емоционалног доживљаја него од чињеница, што питања тачности ставља у други план. То практично значи да моћ и утицај видео-клипова који сведоче о погубљењима никада нису били искључиво везани за окончање ваздушних напада америчких снага, али су увек имали за циљ да згрозе или изазову пажњу посебног дела публике.

Када такве представе почну да путују светом путем дигиталних технологија, њихов бескрајан промет и понављање, заправо, представљају поновно визуелно проживљавање насиља. То, такође, значи да су милиони људи сведоци понижења, а јачина доживљаја и видео-приказ стварају илузију учешћа у самом чину.

Тај ефекат изведеног искуства објашњава како и зашто су снимци били и остали посебно ужасавајућ призор за многе Американце, али, такође, указује како настављају да имају афективан утицај међу исламистима. То је можда и једно од могућих објашњења како насилни видео-клипови ISIS-а помажу у мобилизацији нових регрута из Европе, Африке, Северне Америке и Блиског истока. Снимци, додуше, обезбеђују и „дигиталну“ подршку оних који, иако не планирају да се придруже тој групи, сматрају да су њихови симпатизери. ■

Из текста Рксане Л. Еубен
„Како насилни видео-клипови ISIS-а помажу у мобилизацији нових регрута“
Приредила Биљана МИЉИЋ

ПАКАО ЗА СРБЕ

Иако није био једини у морбидном венцу логора смрти у Независној Држави Хрватској, усташки логор Јасеновац надмашио је по ужасима немачке концентрационе логоре Аушвиц, Дахау и Маутхаузен. О ономе што се дешавало у Јасеновцу свет данас мало зна. Одговорност за то је наша, јер оно што је за Јевреје светски познат Аушвиц, то је за Србе био Јасеновац.

После нацистичке инвазије и распарчавања Југославије, у априлу 1941. године успостављена је пронацистичка Независна Држава Хрватска (НДХ). Заснивала се на клерофашистичкој идеологији, на коју су опредељујуће утицали нацизам и католички фанатизам. Дошавши на власт, усташе су убрзо започеле политику систематског истребљивања Срба, Јевреја и Рома, који су живели у границама те нацистичке државне творевине.

Интернацију у логоре нису одређивали судови него Усташка надзорна служба, чије су одлуке биле коначне, према закону о оснивању логора. У стварности, свако одељење поглавничког оружничтва имало је овлашћење да ухапси и интернира било кога. На територији хрватске државе активна су била 22 логора, али највећи део њих деловаће кратко време – онолико колико је било потребно да се изврши етничко-верски геноцид српског народа. Само два логора – у Јасеновцу и у Старој Градишци – остаће активни до 1945. године. Немогуће је утврдити тачан број убијених и страдалих од мучења или болести у логорима. Многе спискове и документациони материјал (у неким логорима није чак ни вођена документација о интернирцима) уништиће усташки целати у бекству.

Масовна уништења

Од августа 1941. године, када су убијања Срба, бацањем у јаме на простору Јадовног на Велебиту, престала да буду „ефикасна“, Јасеновац постаје главни логор у НДХ, с циљем да се масовним уништавањем новооснована држава „очисти од непоћудних елемената“ – православног српског живља, Јевреја, Рома, комуниста и антифашиста. Пре оснивања логора, на територији НДХ живело је око 2.140.000 Срба. Јасеновачки мрак прекрио је више од 30 одсто њих. Процењује се да је број жртава Јасеновца око 700.000 људи, мада то никада није утврђено, нити је познато колико је живота прогутала Сава...

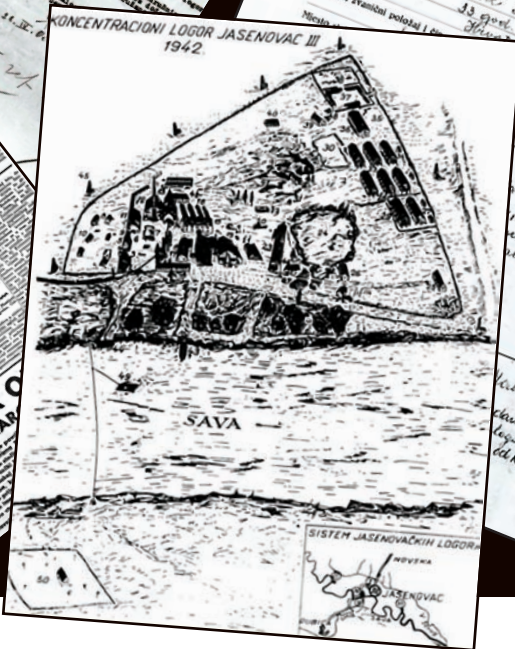
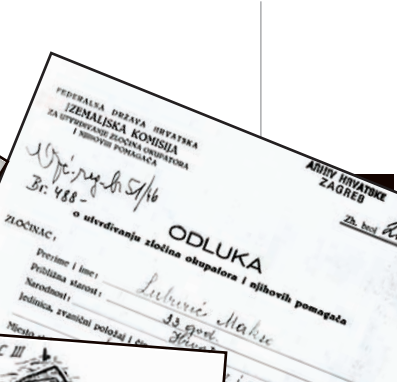
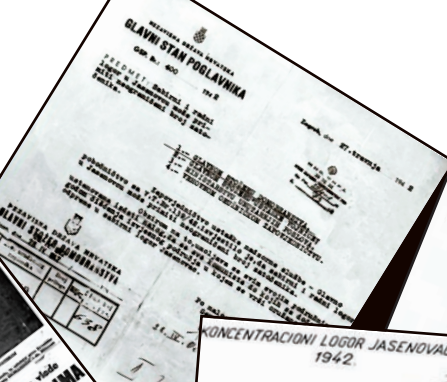
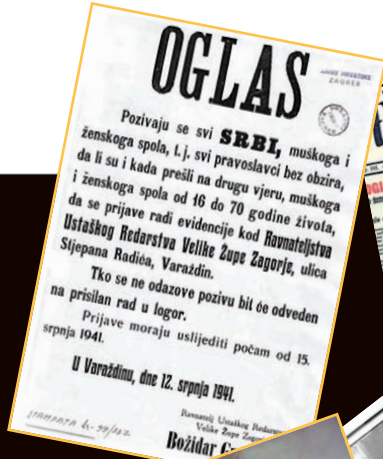
Од августа 1941. до априла 1945. године, стотине хиљаде Срба, велики број Јевреја и Рома, као и антифашиста из редова Хрвата, муслимана и осталих народа који су живели на територији НДХ, убијено је у Јасеновцу. Његов „архитекта“, министар унутрашњих послова Андрија Артуковић, признаће да је ту убијено 700.000 интернираних. Па ипак, упркос страшним размерама тог злочина, већина света никада није ни чула за тај монструозни логор.

Комплекс јасеновачког логора сачињавало је осам „јединица“. Били су то логори: „Брочице“ (Версајев), северно од села Јасеновац; „Крапје“ (Плесмо), узводно Савом поред села Крапје; „Јасеновац“ (Циглана), испод самог села Јасеновац на левој обали Саве (где се данас налази споменик Камени цвет); „Кожара“, у самом селу Јасеновац; „Цигански“, у селу Уштице између Саве и Уне (почетак Баније); „Млака“, у истоименом селу, око десет километара низводно од Јасеновца (женски радни логор); „Стара Градишка“, у Старој Градишци на Сави и „Доња Градина“ на босанској обали Саве, преко пута Јасеновца, одмах иза ушћа Уне у Саву (тај „логор“ био је место за егзекуције и масовна клања, а не станиште заточеника).

Цео комплекс лежао је на мочварном и баровитом терену Посавине, где Сава и Уна, с притокама Лоњом и Великом Стругом, формирају водену мрежу, и обухватао је око 220 квадратних километара. Поред неприступачног терена, пруге и бодљикаве жице око логора, бекство из логора спречавале су четири „сатније“ (чете) усташа, сачињене од веома пажљиво бираних крволока, истакнутих злочинаца, садиста и вишеструко осуђиваних убица.

Оснивањем првих логора руководио је Еуген Дидо Кватерник, а њихов први шеф био је заповедник Мијо Бабић. Његова владавина траје врло кратко – јуна 1941. године Бабић убијају српски партизани. Међу више од хиљаду убица које су прошле кроз јасеновачки логор, најзлогласнији кољачи били су махом из Херцеговине, Далмације, Босне и Славоније.

Мију Бабића наследио је Вјекослав Макс Лубурић, који ће се 9. октобра 1942, за време једне усташке свечаности,

похвалити да је у логору Јасеновац „...смакао више лица него отоманско царство у дугој окупацији европских земаља...”. Његова сестра Нада Лубурић истиче се монструозношћу коју показује према логорашцима у Старој Градишки. Чување логора поверено је специјалном корпусу под називом Усташка надзорна служба. Заповедник Вјекослав Макс Лубурић био је пореклом из Херцеговине, усташки сатник, агент Гестапоа, емигрант повратник из Италије. У јулу 1941. године он постаје „водител” Трећег уреда Усташке надзорне службе, чији је задатак био организација логора, управа и осигурање.

Прескуп метак

Усташки „специјалитет” четворогодишњег масовног убијања у логорима био је клање – камама, ножевима, брадвама, сабљама, секирама. Ножеви су били специјално прављени по угледу на бодеже италијанских фашиста, а кама (нож с две оштрице) представљала је усташки официрски „укус”. Посебан нож за клање патентирао је Љубо Милош, а исковали су га сами заточеници у делу логора званом „Ланчара” (Логор 3). Нож је био у виду српа, дугачак око 12 центиметара и причвршћен за

дебелу кожну наруквцу. Служио је за ланчано клање једним замахом. Секиру су користили заточеници – џелати Цигани, добро хранљени и стал-

но пијани, а за тај „посао” им је обећавано помиловање. Жртву би ударили по глави ушицама секире, а затим јој оштрицом комадали главу или стомак.

Тесарском брадвом усташе су клале најчешће жене и децу, терајући их да клекну и ставе главу на пањ. Копљима и шипкама од гвожђа, израђиваним у логору, убијали су као и секиром, док су старце, болесне и децу често усмрћивали чекићем. Закуцавање ексера у главу представљало је усташку „мајсторију” – ударац је био осмишљен тако да жртве остану живе и током закопавања. Земља се над тим гробним јамама веома често подизала. Изгледало је „као да дише”.

Ватрено оружје се ретко користило, а у масовним ликвидацијама никада. Усташе су говориле да су меци прескупи за Србе. Једино ватрено оружје, у сталној употреби, биле су ручне бомбе – ископану дубоку гробницу усташе би напуниле живом децом, а затим би у њу убацивали активирани ручне бомбе. По изјавама сведока, усташе су се хвалиле да деца умру и пре него што бомбе експлодирају – од страха и шока.

Дрвени маљ био је једно од најстравичнијих оруђа – радио се о дрвеном тешком цилиндру, дужине пола метра, који је био причвршћен на дрвену дршку дужине око 80 центиметара. Маљем се најчешће убијало на Градини и то тако што десетак усташа – маљаша убију одједном исто толико заточеника који спусте главе на пањеве. Маљ је служио и за убиства на Гранику, где су несрећници, један по један, по мрклом мраку пролазили кроз импровизована врата иза којих је стајао сакривен усташа с маљем. Жртва би разбијене лобање без гласа падала право у Саву.

Појединачна убиства усташе су називале „примерним” и обављана су у логорском кругу на све начине које су бестијални извршитељи могли да осмисле. Каишем и воловском жилом заточеници су тучени по голом телу или глави док под батинама не издахну. По тим егзекуцијама био је „познат” заповедник радне службе у Јасеновцу инжењер Хинко Доминик Пицили. Неограничени господар целокупне логорске „радне силе” коју је израбљивао до смрти, обилазио је заточенике по радионицама и терену на коме су радили и гвозде-

ном биковачом, коју је увек имао са собом, млатио немило-срдно раднике по глави, телу, рукама и ногама. Пицили је нарочито прогонио немоћне заточенике, којима су доктори одређивали поштеду, па је упадао у бараке и терао их биковачом на рад. Он је проучио нацрте немачких „крематоријума“, те је наредио да се код „Циглане“ сагради велика кружна цигларска пећ у којој ће три месеца спаљивати живе и недоклане мушкарце, жене и децу.

Убијали су непрекидно, сваког дана. Убијали су са страшћу која је згрозила чак и немачке окупаторе.

Немо робље

Логори „Брочице“ и „Крапје“ укинута су због поплава. О њиховом постојању сведочиле су само масовне гробнице у шумама Крндија и Горња Крндија и околним селима, са десетинама хиљада жртава. О томе најбоље говори део извештаја Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, начињен у Загребу 1946. године:

„...У новембру 1941. године претвориле су јесенске кише читав крај у велико језеро. Провизорни насипи нису могли да одоле снази воде, па су се усташе побојале да вода не однесе и њихове стражаре. Одлучили су стога, да докину оба та логора, да демонтирају бараке, а материјал и заточенике преселе у простор „Цигларе“ крај Јасеновца, те тамо оснују нови логор.

Око 15. новембра наредио је Лубурић да се покољу сви заточеници, који нису били у стању да физички издрже даљи рад и напоре око пресељења, па је том приликом покљано од 600 до 700 заточеника...

Након свих ових покоља преостало је још око 700 заточеника, који су морали по највећем блату и киши преносити греде, даске, алат и остали материјал у Јасеновац. Кад је коначно селидба била завршена, установило се да је остало у животу само 250 заточеника, који су били први логораши у Логору бр. 3.

Земаљска је комисија утврдила да је кроз првих пет мјесеци страдало у логорима бр. 1. и 2, што од болести или исцрпљености, а што од усташког кундака или ножа око 8.000 заточеника.”

ТОПОЛА УЗДАХА

Вешање жртава усташе су „подешавале“ тако да жртва живи што дуже, полако се гушећи. За то је била одређена велика топола у Градини, због тога и прозвана „Тополом уздаха“.

Убијање хладноћом, која зими у том делу Славоније достиже и минус 20 степени Целзијуса, обављали су остављајући жртве у жичаним кавезима у којима су само у кошуљама чучали целу ноћ. Јутро нико не би дочекао жив.

У ветеринарској комори за лечење шугавих коња инсталирали су душегупку, комору за убијање отровним гасовима, сумпор-диоксидом и циклоном Б, коју су често примењивали и на деци. Бебе су, завезане у врећу, бацали у Саву, тек ископане гробнице или логорско језеро. Пуне вагоне деце и жена остављали би у доба највећих летњих врућина запечаћене на споредном индустријском колосеку по неколико дана без капи воде.

Предвиђени за уништење

У функцији су остале логорске јединице – Јасеновац, Уштице, Кожара, Млака, Стара Градишка и Градина. Јасеновачки логораши заточеници делили су се у Логору 3, „Јасеновац“ на три „реда“: слободњаци, полуслободњаци и обични заточеници.

Слободњаци су уживали пуно поверење усташа, слободно су се кретали по логору и селу, а по Хрватској су могли путовати без пратње (у набавке за логор и слично). Становали су у селу са породицама.

Полуслободњаци су се могли кретати без пратње по логору током дана, али нису смели прићи жичаној огради ближе од пет метара. Становали су у логорским баракама, а исхрана им је била боља него обичним заточеницима – добијали су такозвану „групничку“ храну и цео хлеб од 900 грама дневно.

Тим двома групама припадали су само Јевреји – од 52 слободњака и полуслободњака, међу овим другим нашла су се и тројица Срба.

Обични заточеници били су робље предвиђено за уни-

штење. Живели су у баракама без прозора, а веома често и без крова. Подови су били голи или посути танким слојем сламе. На простору дугом 24, а широком шест метара, било је смештено и до 400 људи. Нешто боље биле су бараке с боксовима на спрат, но и оне су биле пуне прљавштине и неописивог смрада. Живи и мртви су често лежали једни уз друге, тако да је ваздух непрекидно смрдео на трулеж. Исхрана се током четири године састојала од истог – слане топле воде с љускама кромпира или неколико зрна пасуља. У тој води понекад се могло наћи и пар листова трулог купуса или комадић длакаве коњске коже.

Хлеб се добијао једном или два пута недељно у количини од 50 грама по особи. Пакети с храном, које су породице слале, нису долазили до заточеника, јер су их усташе отварале и пљачкале. Помоћ Међународног црвеног крста није стизала у Јасеновац. Смрт услед тешке потхрањености и авитаминозе била је веома честа, јер се и поред изразито лошег физичког стања сваки заточеник терао на мукотрпан физички рад. ■

(Насишавак у следећем броју)

СРПКИЊЕ У ОДБРАНИ
ОТАЏБИНЕ

ХЕРОИНА У ОКУПАЦИЈИ

Једна од жена јунакиња, о којима се данас не зна много, Мара Кучкова, једноставна је жена из народа, рођена у селу Кучевишту у Скопској Црној Гори. Била је веран јатак многим храбрим борцима за ослобођење, примала их је у свој скромни дом, вешто крила од очију вековног угњетача, хранила у потаји и видала им тешке ране... Да би избегла хапшење, откопала је пушку сакривену у штали и отишла у шуму да се придружи борцима за слободу.

У бројним ратовима који су Србију задесили у другој половини 19. и првим деценијама 20. века, одважне Српкиње у истрајном и несебичном родољубљу нису заостајале за мушкарцима. Јуришале су на непријатеља на првим линијама фронта, лечиле и неговале рањене и болесне у позадини, пркосиле су непријатељу где год су то могле. Мајке, сестре и кћерке молиле су се Богу за спас Србије и својих најближих, чувале су породицу и кућни праг и сачувале иметак за наставак живота, када се ратници врате са бојишта. Биле су и остале темељ сваког домаћинства.

Какво је јуначко срце куцало у тим нежним женским грудима показале су српске хероине Милунка Савић, Софија Јовановић, Јелена Шаулић, Наталија Бјелајац, Милосава Перуновић, Надежда Петровић...

О храбрости и издржљивости српских жена у жаристу рата сликовито сведочи француски књижевник и новинар Анри Барби, који је извештавао с ратишта и са српском војском прошао албанску голготу: „... Ја сам их гледао и на ратишту, са пушком и бомбом у руци, и у болницама, у којима су на материнским и сестринским грудима привијале рањенике, јунаке, и у повлачењу кроз непроходне албанске гудуре, где се, на немоћне и сломљене болом, пуцало у леђа из заседе, и у условима у којима се масовно умирало од глади и зиме... Гледао сам их и дивео сам им се! Ни страха, ни колебања, ни суза, ни уздаха! Није било жртве које оне не би могле да поднесу за своју отаџбину. То су одважне кћери Србије, мајке и сестре јунака с Цера и Колубаре, мојих ратних другова, којима је отаџбина била преча од живота и које су, бирајући између понижења и смрти, изабрале смрт... Није у то време било француског официра који не би радо, у знак најдубљег поштовања, положио свој мач пред ноге ових јунакиња. Оне су својом храброшћу и својом патњом изазвале поштовање света...”

Једна од тих жена јунакиња, о којима се данас не зна много, Мара Кучкова, једноставна је жена из народа, рође-

на у селу Кучевишту у Скопској Црној Гори. Била је веран јатак многим храбрим борцима за ослобођење, примала их је у свој скромни дом, вешто крила од очију вековног угњетача, хранила у потаји и видала им тешке ране... Да би избегла хапшење, откопала је пушку сакривену у штали и отишла у шуму да се придружи борцима за слободу.

Ватрено крштење имала је у крвавој и неравноправној борби на Скопској Црној Гори. Чета војводе Петка Илића Нагоричанина борила се против надмоћније турске потере, која је имала за циљ да у том крају уништи све што је српско. У одлучујућем судару војвода Петко је тешко рањен па је запретила опасност да буде заробљен. Мара Кучкова је знала шта то значи. Успела је да се пробије кроз густу шикару и кишу турских куршума и приђе рањеном војводи. Нашла га је живог у локви крви и неприметно повукла у шипражје, а затим подигла на раме и брзо измакла испред турске потере.

Мучно али упорно Мара је одвукла рањеног војводу до свог села. Код куће му је очистила и превила ране. Пошто то није било довољно за опоравак, морала је да га одведе лекару који ће му пружити стручну помоћ. Али како доћи до лекара када су скопске улице пуне жандарма и окупаторских војника? Како пронаћи лекара који ће у тим тешким данима пружити помоћ српском борцу за слободу? И ту енигму решава Мара Кучкова, задржава војводу у свом дому до јутра, а сутрадан га облачи у женске хаће и као своју кћер вози га кроз град запрежним колима доктору Михаилу Шушкаловићу. Знала је да је тај храбри човек упркос непрекидној присмотри у окупираном граду наклонен српским борцима за слободу.

После указане лекарске помоћи поново га скрива у својој кући и након извесног времена, преко поузданих веза, успева да га пребаци преко границе у Србију. Војвода Петко Илић преболео је ране и опорављен се вратио у Македонију да и даље четује за слободу. Мару Кучкову никада није заборавио. ■

Новица ПЕШИЋ

МОШТИ СВЕТОГ КРАЉА СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ ПОСЛЕ ВЕЛИКОГ

ПОНОВО У СТУДЕНИЦИ

Стефан Немањић, српски велики жупан (1196–1217) и првокрунисани српски краљ (1217–1227) сахрањен је у наосу студеничке цркве, преко пута свога оца Симеона Немање. Када је Сава Немањић дошао у Студеницу 1230. године, он је пренео тело свога брата у Жичу. Тада почиње историја преноса моштију и њивота Стефана Првовенчаног, дуга седам векова. Током овог периода Свети краљ постао је оличење славних времена немањићке државе и добио статус државотворца.

После ослобођења Србије и завршетка Првог светског рата, српска војска помагала је повратак српских културних добара, која су због ратних дејстава српске власти склониле из земље или су их окупатори опљачкали. Један од важних сегмената из историје српске војске јесте и спасавање моштију Светог краља Стефана Првовенчаног. У јесен 1915. године, српска војска пренела је мошти светитеља из манастира Студенице, преко Пећи, у манастир Острог. Током 1919. српска војска је још једном учествовала у преносу моштију и њиховом повратку у Студеницу.

Архиепископ београдски и митрополит Србије Димитрије упутио је 24. децембра 1918. молбу Врховној команди српске војске да помогне при повратку моштију Светог краља Стефана Првовенчаног из манастира Острог у манастир Студеницу. С обзиром на ратне прилике, митрополит Димитрије сматрао је да је једино уз помоћ војске могуће обезбедити безбедан повратак моштију, као и повратак двојице студеничких калуђера који су пратили мошти. Штаб Врховне команде упутио је 30. децембра 1918. Саобраћајном одељењу одговарајуће наређење.

Начелник штаба Врховне команде војвода Живојин Мишић потписао је 9. марта 1919. наређење команданту Друге армијске области о извршењу преноса моштију Светог краља Стефана Првовенчаног.

Пренос је требало извршити из Острога у Црној Гори, преко Сарајева и Брода до Београда. У пратњи њивота с моштима светитеља налазила су се двојица студеничких калуђера, архимандрит Серафим и јеромонах Антоније. Војвода Мишић наре-

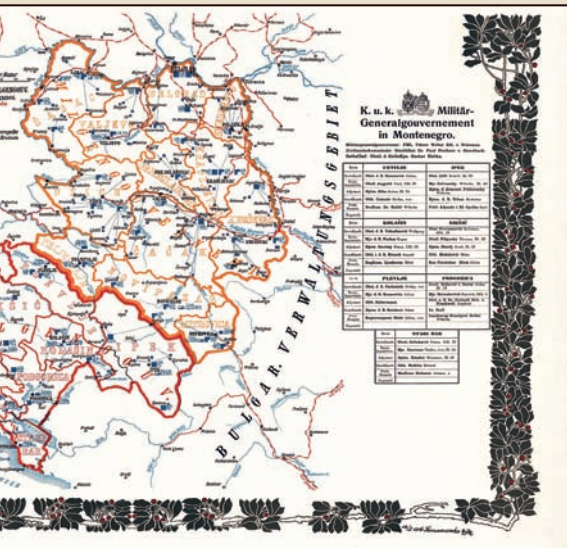
НИЦИ

дио је команданту Друге армијске области да одреди пратњу у којој би били један официр и неколико војника, чији би задатак био да спроведу мошти до Београда и да их предају митрополиту Димитрију.

У надлежност команданта Друге армијске области било је и да одреди јединицу која ће дати транспортно средство од Острога до Зеленике, а затим да регулише превоз железницом до Брода, одакле би Саобраћајно одељење Врховне команде регулисало даљи превоз. Копија наређења достављена је и начелнику Саобраћајног одељења Врховне команде који је 10. марта известио начелника Оперативног одељења да је ово одељење с Дирекцијом српских друмских железница предузело све што је потребно за превоз возом од Брода до Земунa, одакле би Инжињеријско одељење преузело превоз моштију бродом до Београда. Наређење Саобраћајног одељења о превозу моштију бродом послато је Инжињеријском одељењу 11. марта 1919. године.

На основу доступних података знамо да су мошти Светог краља Стефана Првовенчаног стигле у Брод 30. априла увече, а да је 11. маја 1919. брод „Александар“ био спреман да на савском пристаништу у Земуну преузме мошти ради транспорта до Београда. Мошти су после тога враћене у Студеницу. ■

Др Миљан МИЛКИЋ

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 1–15. септембра

Православни

- 11. септембар – Усековање главе Светог Јована Крститеља
- 14. септембар – Преподобни Симеон Столпник – црквена Нова година

Римокатолички

- 8. септембар – Рођење Блажене Дјевице Марије – Мала Госпа

Јеврејски

- 14. и 15. септембар – Рош Ашана

УСЕКОВАЊЕ ГЛАВЕ СВЕТОГ ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

У време цара Иродота Антипе, сина Иродовог, проповедао је у Галилеји Свети Јован Крститељ. Пошто је цар отерао своју закониту жену и узео жену свога живог брата Филипа Иродијаду, Свети Јован устао је против тог безакоња и доспео у тамницу.

На једној свечаности, занесен игром Иродијадине кћери Саломије, цар је обећао да ће јој испунити сваку жељу. Она је, по наговору зле мајке, затражила спаситељево главу, а пијани цар јој је испунио жељу и посекао Светог Јована. Ученици Јованови су узели његово тело и часно га сахранили, а бесна Иродијада је избола иглом језик светитељев и главу закопала не неко нечисто место.

Смрт Јована Крститеља догодила се пред Пасху, а празновање (11. септембар) установљено је зато што је тога дана освећена црква коју су над Јовановим моштима у Севастији, подигли цар Константин и царица Јелена. ■

РОШ АШАНА

Јеврејска нова година празнује се првог и другог дана средњег месеца тиширија. Тај празник као и Јом кипур разликују се од осталих јеврејских празника по атмосфери. Тих дана изражавају се осећаји дубоке озбиљности и моралне одговорности. Називају се и „страшни дани“ (јамим ноарим), на које, по веровању, људска заједница излази пред „небески суд“.

Празници јамим ноарим од најстаријих дана везани су за живот појединца и његова верска осећања, за његова најдубља унутрашња преиспитивања и понашања, у односу према Богу и према људима.

Обичаји за време Рош Ашане, углавном, симболизују човекову тежњу да му година буде плодна. Да би се то истакло, новогодишња вечера почиње нечим слатким, обично кришком хлеба с медом или шећером, односно јабуком умоченом у мед. Избегава се све кисело и љуто. ■

НАЦИОНАЛНИ СИМБОЛ – ШАЈКАЧА

ЗНАК ПРЕПОЗНАВАЊА

Капа се први пут појавила као део униформе шајкаша – Срба, припадника аустријске дунавске флоте. У униформу српске војске уведена је 1870. године. Наволно је по веома ниској цени купљен велики контингент униформе намењене аустроугарској војсци, чијим дизајном цар Франц Јозеф није био задовољан.

У документима који је одређују као део униформе редовне војске, називана је најпре „шајкашком капом“, што говори да није добила назив по материјалу шајак, фином сукну од кога је сашивена. Као део свакодневне одеће српских сељака појављује се убрзо после увођења у употребу, захваљујући томе што је униформа, због брже мобилизације, стајала код сељака који се нису устезали да поједине делове свакодневно користе. После Великог рата постаје неодојиви део народне ношње, а у војсци је била у употреби до краја Другог светског рата.

Како је једноставна војничка капа постала део народне ношње? Наиме, обично се дешавало

супротно – да детаљ народне ношње, уз неке измене а с одређеним циљем, буде уведен у употребу у војсци. Ако се може претпоставити зашто је српски сељак и после рата носио своју већ изношену капу, мање је јасно шта га је подстакло да шајкачу, пошто изгуби сваку употребну вредност, замени новом, скројеном о сопственом трошку, уместо да се врати оној коју су његови преци носили као део народне ношње.

Да бисмо покушали да одговоримо на то питање потребно је вратити се у Србију 19. века, у амбијент у коме се шајкача појављује, а потом у године после Великог рата током којих се шајкача дефинитивно учвршћује као део народне ношње у већем делу Србије.

Последица турског ропства

Трагање за одговором може почети описом друштвене климе у Србији после одласка Турака. Истакнути српски правник и дипломата Милован Миловановић описујући српско друштво после стицања првих атрибута независности, рекао је да је оно из турског ропства изашло „потпуно нивелисано”. Наиме, положај раје у турском феудалном систему није пружао прилику да се, у српском друштву у коме је преовладала примитивна пољопривредна производња, издвоје породице или појединци који би богатством или друштвеним статусом значајније одскакали од осталих. Друштво које је с таквим полазним основама кренуло на дуг и тежак пут модернизације несвесно је везало замисао модерног друштва за традиционалне облике друштвене организације, поистовећујући једнакост грађана пред Уставом и законом, с друштвеним егалитаризмом као идеалом.

О утицају таквих друштвених прилика на артикулацију идеала западне демократије у српском друштву писала је историчарка Дубравка Стојановић. Док је у земљама у којима је процес модернизације био одмакао једнакост подразумевала једнакост права на друштвену афирмацију, у тек ослобођеној Србији једнакост се пре свега доживљавала као одсуство социјалних разлика. Појава друштвених разлика одразила се, како истиче Стојановић, на изразито негативан став сељаштва према школованој елити, која је доживљавана као део друштва који не живи од сопственог рада. Отвореност с којом је такав став изражаван говори да није био у питању усамљен глас нечујне мањине у друштву.

Управо је, истиче Стојановић, социјална једнакост означена, код дела тадашње политичке елите, као услов националне компактности, која је нужна за наставак процеса ослобођења и уједињења. У таквом схватању друштва, појединац је подређујући се интересима заједнице морао део сопствене слободе да жртвује зарад интереса нације, све до њеног коначног ослобођења и уједињења. Тако су односи унутар породичне задруге, која је у доминантно сељачком друштву била основни вид организације, прсликавани на национални ниво, а таква слика друштва код српског сељака није наилазила на отпор, будући да је компатибилна традиционалној породичној организацији и њој својственом погледу на место појединца у колективу.

У тек ослобођеној, етнички хомогеној Србији, која је сопствени идентитет формирала као антипод управо одбаченом идентитету османских поданика, слобода, за коју се још требало борити, била је доживљавана као слобода свих које спајају заједничка прошлост, језик, вера и етничко порекло. Припадници једног националног корпуса, дакле само уједињени у једнакости, у стању су да изборе слободу. То је политичка елита осмислила политичку матрицу у којој се формирало и развијало српско друштво с краја 19. и почетком 20. века. Чини се да европски идеали слободе, једнакости и братства, у доминантно сељачкој Србији нису ни могли бити другачије схваћени. У таквом друштвеном амбијенту Србија је ушла у ратове за ослобођење изграђујући, уз државу, и нови колективни идентитет у коме је појединац морао да тражи своје место.

Хомогенизација националног корпуса

Ратови које је Србија водила у периоду од 1876. до 1918. године донели су, осим страдања и територијалног проширења, још једну новину. Покренуло се становништво, нарочито његов највиталнији мушки део. У доминантно пољопривредној земљи, са slabим каналима комуникације, за земљу везани сељак није имао много прилике, а ни потребе, да се значајније удаљава из краја у коме је одрастао. Ратови за ослобођење подразумевали су, с друге стране, одлазак и на територије које су ван граница Србије. То покретање становништва условило је, између осталог, хомогенизацију националног корпуса. Носећи јединствену униформу становници различитих крајева Србије, како они са села тако и они из вароши, долазили су у прилику да се заједно боре за тек прокламоване националне циљеве, али и за сопствени живот. То је морало позитивно да утиче на осећај јединства међу учесницима

ратова, које су раздвајали географско порекло, локалне варијанте народних обичаја и веровања, а одскоро и материјални и друштвени статус. Ратна победа и њени носиоци били су темељ за јачање националне свести, а величање ратних жртава томе је знатно доприносило, истовремено утичући на начин на који ће сваки појединац себе препознати као део друштва. После рата жртве постају део националног идентитета, а преживели ратници теже да на симболичан начин искажу припадност ратној генерацији, гледајући на себе као на део истог строја са погинулима.

Носећи војничку капу и заслужена одликовања српски сељак је после рата наметао слику о себи као заслужном ратнику, исказујући војничку прошлост као најважнији део личног идентитета и указујући на сопствени допринос стварању земље, у којој су га нарастајуће социјалне разлике нужно гурале на друштвену маргину, а политичка елита, како то обично бива, одмах након рата заборавља.

Представе сељака на надгробним споменицима подизаним онима који су рат надживели и умрли, у послератном времену потврђују жељу да се сељак прикаже као заслужни ратник. На њима је сељак најчешће приказан у униформи. Онај ко је једном био вој-

ОВА КАПА НИЈЕ ЗА СКИДАЊЕ

Однос сељака – ратника према власти која га после рата маргинализује описао је књижевник Данко Поповић кроз лик Милутина у „Књизи о Милутину“.

– Умеш ли ти, Милутине, да скинеш капу кад улазиш у државно надлештво? – устаде начелник... Видиш ли ти ово? – показује ми на краљеву слику што виси о зиду. Виђо сам се ја са њим у три рата. А што се моје капе тиче, није баш за скидање подесна... Ова капа је војничка, кажем, под њом сам ја све ратове ратовао ко и моји стари. Нама је, госн начелниче, вака капа на глави да је не би морали скидати и кад треба и кад не треба. Зна краљ да ова капа није за скидање.

ник доживотно је себе тако доживљавао. Униформа која је наглашавала његове ратне заслуге, изједначавајући га с онима који су у униформи пали, била је уједно његово свечано одело у коме се осећао једнаким са градском господом.

Војничка капа, као својеврсна метонимија за војничку униформу, говорила је о српском сељаку као о учеснику ратова за ослобођење и уједињење, и била је знак препознавања са браћом по оружју, како живим тако и мртвим. Такође, била је и израз његове жеље да се прикаже једнако вредним с онима који су у неизбежном процесу раслојавања друштва сељачко порекло

оставили иза себе. Повезујући у себи идеале слободе, једнакости и братства, на донекле наиван начин својствен српском сељаку, шајкача је успела да се одржи и постане део народне ношње. Процес националне хомогенизације друштва и повратка традицији, који су уследили после пада комунистичког система вредности праћеног ратовима, од шајкаче су створили национални симбол, с изгледима да, уз ново значење, надживи и народну ношњу као што је надживела униформу чији је некада била део. ■

Драшко ЖИВКОВИЋ

МИСЛИ ПРЕТОЧЕНЕ У СЛИКЕ

Поводом Дана Војног музеја – 22. августа и стогодишњице Првог светског рата, у тој установи отворена је изложба ауторке вишег кустоса Љубице Дабић, посвећена генерацији сликара ратног периода

Први светски рат обогатио је српску уметност знатним бројем ремек-дела. Радови су стварани на лицу места, те као вредна ликовна остварења представљају значајан извор за проучавање историјских догађаја.

Државни секретар Министарства одбране Ненад Нерић, отварајући изложбу скица и цртежа из тог периода, у Војном музеју дан пред његов јубилеј, рекао је да се у половини друге деценије 20. века сећамо једног од најпечатљивијег догађаја људске историје – Великог рата, током којег су ратни сликари српске војске и народа на својствен уметнички начин осликали велике победе, бол, тугу, опоравак и повратак у отаџбину после пробоја Солунског фронта.

– Одувек су ликовни уметници били хроничари времена и сликарским техникама бележили догађаје и личности. У овој поставци имамо прилику да се уверимо у јединствен пример у историји уметности да је у ратном метежу једно сликарство достигло потпуну уметничку зрелост. То се догодило управо српском сликарству – рекао је Нерић и додао да мисли уметника, претворене у слике у најтежим тренуцима опстанка у рату, живе и данас међу нама.

Према његовим речима, изложбу с пијететом и поштовањем треба посветити свим јунацима који су допринели славним победама српске војске, јер су изложени радови настајали на бојиштима у Великом рату.

Начелник Војног музеја пуковник Драган Раденковић подсетио је присутне на већину успешно реализованих задатака у Војном музеју у претходних година дана, а поводом 137 година постојања те установе културе.

Изложбом „Ратни сликари у Великом рату – скице и цртежи”, односно делима ратних сликара у периоду од 1912. до 1918. године, Војни музеј понудио је избор из драгоцене ризнице културних и уметничких вредности српског народа.

РАТНИ СЛИКАР

Почетак 20. века представљао је за српску модерну уметност фазу настанка и првих успона. Групу младих уметника која је тек почела да истражује проблеме светлости у сликарству и ствара прва импресионистичка дела, прекидају ратови. У то време српски уметници напуштају своје радионице или студије сликарства у Минхену и осталим градовима Европе, и враћају се у отаџбину како би као добровољци ступили у српску војску. Тада први пут једна војска, српска војска, уводи јединствено звање „ратни сликар”, чиме даје подстрек читавој генерацији сликара да буде сведок најдраматичнијег периода српске историје и њеног народа. Звање се појавило у Првом балканском рату 1912. године, али је званично утврђено 20. августа 1914. у Ваљеву, када је објављен Упут за употребу ратних сликара придодатих штабовима наших јединица на бојишту.

Прикупљена је вредна збирка од око 500 дела скоро 20 наших ратних сликара, а изложене су скице и цртежи Васе Поморишца, Миодрaга Петровића, Радомира Стевановића, Владимира Бецића, затим Драгомира Глишића, Надежде Петровић, Босилке Босе Валић, Милоша Голубовића, Живограда Настасијевића, Стевана Станковића и осталих. Поставка ће бити отворена наредних месец дана. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

РЕГАТА „АЛЕКСАНДАР БЕРИЋ”

У СЛАВУ

72

У пловљавањем 45 пловила у стартно-циљно одређиште Стари Бановци, после пређених 350 километара и десет дана пловљења Дунавом и Савом, више од 200 наутичара завршило је 17. августа традиционалну регату „Река”, која је ове године, под називом „Регата Александра Берића”, посвећена поручнику бојног брода и прослављеном команданту монитора „Драва”.

Дан пре старта регате наутичари су се окупили на ади у Белегишу, на 1.196 пловном километру Дунава, месту где су мештани те мале сремске варошице пронашли тело Берића и сахранили га на месном гробљу. Наредних десет дана авантуристи с реке пристајали су у Бољевце, Купиново, Хртковце, Сремску Митровицу, Шабац, Прово, Скелу, Забран и Старе Бановце. Наутичаре је вода одвела и до Обреноваца, општини страда-

ХЕРОЈУ

73

лој у прошлогодишњим поплавама, где су уручили донације учесника регате и Општине Старе Пазове.

Током пристајања регате у Шабац и упловљавања у Старе Бановце наутичаре су поздравили представници Речне флотиле, поручник фрегате Драган Спасојевић и поручник Јелица Јовановић. Баш ту, на обали Саве, уз шабачку тврђаву, они су од поручника Спасојевића слушали о традицијима флотиле и херојству команданта Берића, једног од највећих српских морнара.

Регату је, ради промоције наутичког туризма, екологије, очувања успомене на херојски отпор морнара у почецима Априлског рата, погибију посаде и команданта, потонуће монитора „Драва“ и промоције Речне флотиле, организовала Туристичка организација Старе Пазове. Директорка те организације Драгана Зорић Станојковић изразила је наду да ће се наредне године у регати наћи и један од бродова флотиле, јер ће убудуће та манифестација носити име Александра Берића. ■ Будимир М. ПОПАДИЋ

НОВ УСПЕХ СРПСКОГ ЈЕДРИЛИЧАРА

ВИЦЕШАМПИОН СВЕТА

На обалама Атлантског океана, у француском граду Бресту, наш једриличар потпоручник Александар Јовановић, са српском једриличарском екипом PSTech Racing, освајањем другог места одбранио је прошлогодишњу титулу вицешампиона света из Берлина

На 39. светском првенству у једрењу, у класи „микро“, одржаном од 9. до 14. августа у Бресту, наш једриличар потпоручник Александар Јовановић, са српском једриличарском екипом PSTech Racing, освајањем другог места одбранио је титулу вицешампиона света из јула прошле године у Берлину.

У такмичарској дивизији учествовало је 28 бродова из готово целог света, а, према речима потпоручника Јовановића, конкуренција је била јача у односу на прошлу годину. Једино су домаћи једриличари, Французи, успели да умакну екипи наше земље, док су се за трећу позицију и бронзану медаљу изборили једриличари Естоније.

У овој години млади потпоручник речних јединица, осим светске вицешампионске титуле, освојио је и Првенство Србије, „Зокијеву регату“ и „Евро куп“ у Словачкој. Како у врхунском спорту нема места за предах, Јовановић и посада једрилице већ започињу напорне свакодневне припреме за 40. светско једриличарско првенство, које се у јуну идуће године одржава у Русији.

– Поносан сам што сам представљао своју државу, а самим тим Војску Србије и Речну флотилу на светском

првенству, и што сам члан посаде која је омогућила да се српска тробојка завијори над Атлантским океаном. Бити на победничком постољу, раме уз раме са највећим светским поморским силама, слушати интонирање химне „Боже правде“ уз шум таласа Атлантског океана, незабораван је и јединствен осећај – каже потпоручник Јовановић, заменик команданта речног миноловца 335 у Првом речном одреду, врхунски спортиста и заљубљеник у једриличарство.

Потпоручник Јовановић интензивно је почео да се бави једриличарством 2008, као кадет прве године Војне академије. Упоран рад и тренинзи донели су му значајна домаћа и међународна признања, а његов квалитет потврдио је и пријем у једриличарски клуб PSTech Racing, чији је члан већ четири године. На Светском војном купу у једриличарству, одржаном 2012. у Белгији, освојио је друго место, а исте и наредне године државно првенство у „микро класи“. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА
расписује
КОНКУРС
за пријем студената на основне
академске студије

Војна академија у септембарском уписном року за 1 школску 2015/2016. годину на основне академске студије уписује 80 самофинансирајућих студената за следеће студијске програме:

1. **Јавне финансије – 40 студента;**
2. **Војномашинско инжењерство – 19 студената за модуле:**
 - борбена возила,
 - наоружање,
 - ваздухоплови и ваздухопловни мотори и
 - муниција;
3. **Логистика одбране – 11 студента за модуле:**
 - општа логистика,
 - транспорт,
 - одржавање и
 - снабдевање;
4. **Атомско-билошко-хемијска одбрана – 7 студената;**
5. **Војногеодетско инжењерство – 3 студента.**

УСЛОВИ КОНКУРСА:

У прву годину основних академских студија могу се уписати лица, држављани Републике Србије, који имају завршено средње образовање у четворогодишњем трајању. Кандидати који конкуришу за упис у прву годину студија полажу пријемни испит из математике. Редослед кандидата за упис утврђује се на основу општег успеха постигнутог у средњој школи и резултата постигнутог на пријемном испиту.

Под општим успехом у средњој школи подразумева се збир просечних оцена из свих разреда помножен са 2 (два). По овом основу кандидат може стећи најмање 16, а највише 40 бодова.

На пријемном испиту из математике кандидат може да освоји 60 бодова, што значи да кандидат може да има укупно 100 бодова.

Ранг-листа се сачињава према укупном броју бодова сваког кандидата по утврђеним мерилима.

Ако се кандидат који је остварио право на упис по конкурс у не упише у предвиђеном року, академија ће уместо њега уписати следећег кандидата према редоследу на коначној ранг-листи.

МЕСТО ПРИЈАВЉИВАЊА КАНДИДАТА И КОНТАКТ АДРЕСА:

Војна академија, Београд, Павла Јуришића Штурма 33, тел: 011/3603-112, 3603-341.

Пријављивање кандидата за упис биће 14. и 15. септембра 2015. године од 10.00 до 14.00 часова.

Полагање пријемног испита биће одржано 18. септембра 2015. године од 10.00 до 12.00 часова на Војној академији.

НАЧИН КОНКУРСИВАЊА

Образац пријаве за упис добија се на Војној академији приликом пријављивања.

Кандидати приликом пријаве на конкурс подносе фотокопије (уз достављање на увид оригинала) следећих докумената:

- сведочанства о завршеном средњошколском образовању,
- диплому о завршеној средњој школи,
- извод из матичне књиге рођених,
- уверење о држављанству и
- доказ о уплати накнаде за полагање пријемног испита.

Приликом доласка на пријемни испит у Војну академију, кандидати морају са собом обавезно да имају документ за личну идентификацију (лична карта, пасош).

Упис примљених кандидата обавиће се 24. и 25. септембра од 10.00 до 14.00 часова, у просторијама студентске службе Војне академије.

Приликом уписа кандидати достављају:

- оригинале докумената (сведочанства, диплому, извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству)
- 2 фотографије формата 4,5×3,5 cm.

Накнада за полагање пријемног испита износи 1.000,00 динара и уплаћују се на жиро-рачун Војне академије 840-742313843-22, са позивом на број 6460183442011.

Износ школарине за школску 2015/2016. годину је 57.000,00 динара и уплаћује се у пет једнаких рата.

Прва рата у износу од 11.400 уплаћује се на Војној академији приликом доласка на упис.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у студентској служби Војне академије, на телефоне: 011/3603-112 и 011/3603-341, или преко електронске поште: upis@va.mod.gov.rs и stud.sluzba@va.mod.gov.rs.

Особа за контакт: начелник студентске службе, потпуковник Урош Домазет (uros.domazet@va.mod.gov.rs). ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА
расписује
КОНКУРС
за пријем студената на мастер академске
студијаме

Војна академија у школској 2015/2016. години на мастер академске студије уписује 20 самофинансирајућих студената на студијском програму „Јавне финансије“.

На конкурс се могу јавити кандидати који испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА

- да су држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по

службеној дужности, односно нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА

- остварених 240 ЕСПБ бодова на програмима основних академских студија из области економских наука или завршене основне академске студије економског или сродног усмерења у пољу друштвено-хуманистичких наука са просечном оценом најмање 8,00. Кандидати са просечном оценом мањом од 8,00 полагају пријемни испит;
- познавање страног језика на нивоу првог степена према критеријуму Војне академије.

Начин конкурсисања и поступак спровођења конкурса

Кандидати подносе пријаве препорученом поштом на адресу: **Улица Генерала Павла Јуришића Штурма 33, Београд** или лично у студентској служби Војне академије.

Образац пријаве преузима се на интернет страници Војне академије (www.va.mod.gov.rs).

Уз пријаву за конкурс кандидати прилажу:

- фотокопију уверења о држављанству републике Србије;
- фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци, не старије од шест месеци;
- оверену фотокопију дипломе или оверену копију уверења о завршеном школовању на основним студијама.

Пријемни испит за кандидате који имају просечну оцену мању од 8,00 реализоваће се у Војној академији дана 22. 9. 2015. године у 17:00 часова.

Провера знања страног језика реализоваће се у Војној академији дана 23. 9. 2015. године у 10:00 часова.

Приликом доласка на пријемни испит и проверу знања страног језика кандидати морају са собом да понесу личну карту.

Прелиминарна ранг листа биће објављена на интернет страници Војне академије Универзитета одбране 25. 9. 2015. године, а коначна ранг листа 28. 9. 2015. године.

Износ школарине је 100.000,00 динара и може се платити у пет једнаких рата, што ће бити регулисано Уговором о школовању.

Мерила за утврђивање редоследа кандидата, као и начин и рокови за подношење жалбе на утврђени редослед налазе се интернет страници Војне академије (www.va.mod.gov.rs).

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у Деканату Војне академије на телефон 011/3603-337; 011/3603-226 или преко електронске поште dekan@va.mod.gov.rs.

Конкурс је отворен до 15. 9. 2015. године. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ

Медицински факултет
Војномедицинске академије
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за упис лица из грађанства на докторске академске студије биомедицине на Универзитету одбране у Београду – Медицинском факултету Војномедицинске академије

У школској 2015/2016. години лица из грађанства могу конкурсисати за упис на докторске академске студије биомедицине, на следећим модулима:

1. Молекулска медицина – 2 кандидата
2. Неуронауке – 1 кандидат
3. Фармакологија и токсикологија – 1 кандидат

На конкурс се могу јавити кандидати који испуњавају следеће услове:

а) Општи услови:

- 1) да су држављани Републике Србије;
- 2) да нису кривично осуђивани казном затвора у трајању дужем од шест месеци и да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности.

б) Посебни услови:

- 1) завршен један од следећих облика школовања:
 - студије медицине, стоматологије, фармације, ветеринарске медицине или биологије са најмање 300 ЕСПБ и просечном оценом најмање 8;
 - стечен VII-1 степен стручне спреме према прописима који су важили до ступања на снагу Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14 и 68/15), уколико је кандидат завршио студије медицине, стоматологије, фармације, ветеринарске медицине или биологије са просечном оценом најмање 8;
 - уколико се захтевају два нивоа претходног школовања, сваки требе да буде завршен са просечном оценом најмање 8;
- 2) познавање енглеског језика на нивоу другог степена према критеријуму Војне академије.

Мерила за утврђивање редоследа кандидата:

- 1) просечна оцена са претходних студија (изражена на две децимале) множи се са 5; уколико се захтевају два нивоа школовања, просечне оцене множе се са 2,5, а добијени производи се сабирају;
- 2) по основу дужине студирања:
 - 20 бодова за студије претходног нивоа завршене најкасније до краја једне школске године дуже од трајања студија;

- 5 бодова за студије претходног нивоа завршене најкасније до краја две школске године дуже од трајања студија;
 - уколико су услови за упис на студије претходно завршена два нивоа студија, по истим критеријумима се за сваки ниво студија додељује 10, односно 2,5 бодова.
- 3) Вредновање и квантитативно исказивање публикованих радова, уколико их кандидат има, врши се према Правилнику о поступку и начину вредновања и квантитативног исказивања научноистраживачких резултата истраживача („Службени гласник РС”, број 38/08), а укупан број остварених поена множи се са 3 (вредновање публикованих радова, по пријему пријава, обавиће Институт за научне информације ВМА).
- 4) У случају једнаког броја остварених бодова предност има кандидат са већом просечном оценом са претходних студија, а уколико се од кандидата захтевају два нивоа претходног школовања, предност има кандидат са већом просечном оценом са основних студија.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Конкурс је отворен од 1. до 30. септембра 2015. године. Кандидати пријаве подносе препорученом поштом или лично Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду, **Црнотравска 17, Београд (IV етажа), радним данима у времену од 12,00 до 14,00 часова**. Образац пријаве се презузима са интернет странице www.mfvma.mod.gov.rs или добија у Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду.

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу следећа документа:

- уверење о држављанству Републике Србије (не старије од шест месеци);
- оверену копију извода из матичне књиге рођених (не старију од шест месеци);
- уверење од надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци (не старије од шест месеци);
- оверену копију дипломе или оверену копију уверења о завршеном школовању на основним студијама у којој је уписана просечна оцена (уколико није уписана, висина просечне оцене доказује се потврдом коју издаје високошколска установа);
- списак публикованих научних и стручних радова (уколико их кандидат има);
- биографију.

Непотпуне, неблаговремене и неразумљиве пријаве неће се узимати у разматрање.

Кандидати који испуњавају услове за пријем на школовање биће позвани у Војну академију на проверу познавања енглеског језика.

Прелиминарна ранг-листа биће објављена на огласној табли и интернет страници Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду до 16. октобра 2015. године.

Учесник конкурса који сматра да су његова права повређена може поднети приговор декану Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду, у року од два дана од дана објављивања прелиминарне ранг-листе.

По приговору учесника конкурса, декан доноси решење у року од два дана од дана пријема приговора.

Након одлучивања по приговору, комисија утврђује и објављује коначну ранг-листу свих кандидата.

Коначна ранг-листа објављује се на огласној табли и интернет страници Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду.

Школарина износи:

- 1) за 1. годину школовања – 176.000,00 динара,
- 2) за 2. годину школовања – 184.000,00 динара,
- 3) за 3. годину школовања – 215.000,00 динара.

Школарина за сваку школску годину може се уплаћивати у пет једнаких рата.

Све остале информације о детаљима који се односе на конкурс могу се добити на телефон **011/3608-886**, радним данима у времену од **12,00 до 14,00 часова**. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ

Медицински факултет
Војномедицинске академије
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за упис лица из грађанства на специјалистичке академске студије на Универзитету одбране у Београду – Медицинском факултету Војномедицинске академије

У школској 2015/2016. години лица из грађанства могу конкурисати за пријем на специјалистичке академске студије, у трајању од годину дана, на следећим студијским програмима:

1. Трауматологија – 20 кандидата;
2. Медицинска токсикологија – 6 кандидата;
3. Фармакокинетика и биоеквиваленција – 4 кандидата;
4. Рационална фармакотерапија – 9 кандидата;
5. Имплантати у оралној медицини – 5 кандидата;
6. Орално здравље и пародонтална медицина – 5 кандидата;
7. Биоинжињерство и медицинска информатика – 10 кандидата.

На конкурс се могу јавити кандидати који испуњавају следеће услове:

а) општи услови:

- 1) да су држављани Републике Србије;
- 2) да нису кривично осуђивани казном затвора у трајању дужем од шест месеци и да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности;

б) посебни услови:

- 1) за студијске програме Медицинска токсикологија, Фармакокинетика и биоеквиваленција и Рационална фармакотерапија завршене студије медицине, стоматологије, фармације или ветеринарске медицине са најмање 300 ЕСПБ и просечном оценом најмање 8;
- 2) за студијске програме Медицинска токсикологија, Фармакокинетика и биоеквиваленција и Рационална фармакотерапија стечен VII-1 степен стручне спреме према прописима који су важили до ступања на снагу Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14 и 68/15), уколико је кандидат завршио студије медицине, стоматологије, фармације или ветеринарске медицине са просечном оценом најмање 8;
- 3) за студијски програм Трауматологија завршене студије медицине са најмање 360 ЕСПБ и просечном оценом најмање 8;
- 4) за студијски програм Трауматологија стечен VII-1 степен стручне спреме према прописима који су важили до ступања на снагу Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14 и 68/15), уколико је кандидат завршио студије медицине са просечном оценом најмање 8;
- 5) за студијске програме Имплантати у оралној медицини и Орално здравље и пародонтална медицина завршене интегрисане академске студије медицине или стоматологије са најмање 300 ЕСПБ и просечном оценом најмање 8;
- 6) за студијске програме Имплантати у оралној медицини и Орално здравље и пародонтална медицина стечен VII-1 степен стручне спреме према прописима који су важили до ступања на снагу Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14 и 68/15), уколико је кандидат завршио студије медицине или стоматологије са просечном оценом најмање 8;
- 7) за студијски програм Биоинжињерство и медицинска информатика завршене студије медицине, стоматологије, фармације, ветеринарске медицине, електротехнике, машинства, техничких факултета рачунарског усмерења, природно-математичког факултета (усмерења математике, физике, физичке хемије, хемије, биохемије или биологије) или неког од сродних факултета са најмање 300 ЕСПБ и просечном оценом најмање 8;
- 8) за студијски програм Биоинжињерство и медицинска информатика стечен VII-1 степен стручне спреме према прописима који су важили до ступања на снагу Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14 и 68/15), уколико је кандидат завршио студије медицине, стоматологије, фармације, ветеринарске медицине, електротехнике, машинства, техничких факултета рачунарског усмерења, природно-математичког факултета (усмерења математике, физике, физичке хемије, хемије, биохемије или биологије) или неког од сродних факултета са просечном оценом најмање 8;
- 9) за упис на све студијске програме потребно је познавање страног језика (енглески, руски, немачки или француски) на нивоу првог степена према критеријуму Војне академије.

Кандидати са просечном оценом мањом од 8 полажу пријемни испит. Уколико се захтевају два нивоа претходног школовања, сваки требе да буде завршен са просечном оценом најмање 8. Пријемни испит се плаже уколико су оба или један од нивоа претходног школовања завршени са просечном оценом мањом од 8.

Мерила за утврђивање редоследа кандидата:

- 1) просечна оцена са претходних студија (изражена на две децимале) множи се са 5;
- 2) по основу дужине студирања:
 - 20 бодова за студије претходног нивоа завршене најкасније до краја једне школске године дуже од трајања студија;
 - 5 бодова за студије претходног нивоа завршене најкасније до краја две школске године дуже од трајања студија;
- 3) вредновање и квантитативно исказивање публикованих радова, уколико их кандидат има, врши се према Правилнику о поступку и начину вредновања и квантитативног исказивања научноистраживачких резултата истраживача („Службени гласник РС”, број 38/08), а укупан број остварених поена множи се са 3 (вредновање публикованих радова, по пријему пријава, обавиће Институт за научне информације ВМА);
- 4) у случају једнаког броја остварених бодова предност има кандидат са већом просечном оценом са претходних студија.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Конкурс је отворен од 1. до 30. септембра 2015. године. Кандидати пријаве подносе препорученом поштом или лично Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду, Црнотравска 17, Београд (IV етажа), радним данима у времену од 12.00 до 14.00 часова. Образац пријаве преузима се са интернет странице www.mfvma.mod.gov.rs или добија у Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду.

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу следећа документа:

- уверење о држављанству Републике Србије (не старије од шест месеци);
- оверену копију извода из матичне књиге рођених (не старију од шест месеци);
- уверење од надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци (не старије од шест месеци);
- оверену копију дипломе или оверену копију уверења о завршеном школовању на основним студијама у којој је уписана просечна оцена (уколико није уписана, висина просечне оцене доказује се потврдом коју издаје високошколска установа);
- списак публикованих научних и стручних радова (уколико их кандидат има);
- биографију.

Непотпуне, неблагоприятне и неразумљиве пријаве неће се узимати у разматрање.

Кандидати који испуњавају услове за пријем на школовање биће позвани у Војну академију на проверу познавања енглеског језика.

Прелиминарна ранг-листа биће објављена на огласној табли и интернет страници Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду до 16. октобра 2015. године.

Учесник конкурса који сматра да су његова права повређена може поднети приговор декану Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду, у року од два дана од дана објављивања прелиминарне ранг-листе.

По приговору учесника конкурса, декан доноси решење у року од два дана од дана пријема приговора.

Након одлучивања по приговору, комисија утврђује и објављује коначну ранг-листу свих кандидата.

Коначна ранг-листа објављује се на огласној табли и интернет страници Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду.

Школарица за школску 2015/2016. годину износи 102.000,00 динара и може се уплаћивати у пет једнаких рата.

Све остале информације о детаљима који се односе на конкурс могу се добити на телефон **011/3608-886**, радним данима у времену од 12.00 до 14.00 часова. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сектор за људске ресурсе
Управа за кадрове
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за попуњу радног места у Војној установи
„Тара”, Бајина Башта Дирекције за услуге
стандарда Управе за општу логистику Сектора
за материјалне ресурсе Министарства одбране
Републике Србије, пријемом лица
из грађанства у радни однос на неодређено време

место рада Врњачка Бања, ул. Врњачка бр. 26

- један (1) шеф кухиње у Хотелу „Бреза”

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису кривично осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војске Србије.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да кандидати имају стечено образовање ВКВ куvara

- да имају радног искуства од најмање две године
- Сагласно одредбама члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата, који испуњавају опште и посебне услове конкурса предност под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да доставе краћу радну биографију и следећа документа:

- извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац не старији од шест месеци);
- уверење о држављанству (не старије од шест месеци, оверено у суду или општини);
- оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);
- фотокопију радне књижице или неки други доказ о радном искуству
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак, због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног Министарства унутрашњих послова Републике Србије да кандидат није осуђиван на казну затвора од шест (6) месеци (не старије од шест месеци);
- исправе којима се доказује радно искуство у струци (потврде, решења и други акти на којим пословима је стечено радно искуство.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место.

У току изборног поступка, конкурсна комисија ће кандидате који испуњавају опште и посебне услове конкурса и међу којима се спроводи изборни поступак упутити на процену психолошких капацитета у надлежне војноздравствене установе. Кандидати који не задовоље критеријум психолошке процене неће учествовати у даљем току изборног поступка.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета конкурса комисија обавиће разговор и рангираће их према дефинисаним критеријумима.

Позив за разговор и сва писана обавештења достављају се на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и о њеном садржају биће обавештени сви кандидати који учествују у изборном поступку.

За кандидате који уђу у ужи избор, уз њихову писану сагласност, биће вршена безбедносна провера.

Пре пријема у радни однос, кандидати који уђу у најужи избор доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ

Пријаве на конкурс, са приложеним доказима о испуњавању услова, доставити непосредно или поштом препоручено на адресу:

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
ВОЈНА УСТАНОВА „ТАРА“
БАЈИНА БАШТА
ХОТЕЛ „БРЕЗА“
36210 ВРЊАЧКА БАЊА
УЛ. ВРЊАЧКА БР. 26

У пријави за конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на којој се кандидату достављају обавештења, број телефона, досадашње радно место и стручно искуство, подаци о посебним вештинама и знањима.

Рок за подношење молби је 15 дана од дана објављивања у неком од дневних јавних гласила које излази у целој Републици Србији.

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве, уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин, неће се узимати у разматрање и биће одбачене.

Конкурсна документација неће се враћати кандидатима.

Информације о конкурсима могу се добити на телефоне **036/602-251** и **036/602-150**. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Генералштаб Војске Србије
Управа за људске ресурсе
расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем у професионалну војну службу
у својству подофицира на неодређено време, у:

Бригаду везе

1. техничар за информатичку подршку, ВЕС 23211, 1 извршилац

Гарду

2. радио-релејац, ВЕС 21803, 1 извршилац
3. командир одељења стрељачког, ВЕС 21101, 1 извршилац
4. војни полицајац уједно возач, ВЕС 21118, 1 извршилац
5. командир одељења куварског, ВЕС 22401, 1 извршилац

2. бригаду КоВ

6. техничар за муницију и МЕС – руковалац, ВЕС 22141, 1 извршилац

3. бригаду КоВ

7. оператер, ВЕС 22001, 1 извршилац
8. командир одељења стрељачког, ВЕС 21101, 1 извршилац
9. заменик командира б/в, ВЕС 21401, 1 извршилац

Специјалну бригаду

10. диверзант, ВЕС 21133, 1 извршилац
11. противтерориста – возач, ВЕС 21119, 1 извршилац
12. заменик командира – противтерориста, ВЕС 21119, 1 извршилац

Мешовиту артиљеријску бригаду

13. рачунач, ВЕС 21209, 1 извршилац

Речну флотилу

14. моториста, ВЕС 22306, 1 извршилац
15. моториста, ВЕС 22306, 1 извршилац

5. батаљон војне полиције, место службовања Београд

16. војни полицајац, ВЕС 21118, 1 извршилац
17. саобраћајац, ВЕС 22701, 2 извршиоца

21. батаљон везе, место службовања Ниш

18. радио-телеграфиста уједно возач, ВЕС 21802, 1 извршилац
19. радио-релејац уједно возач, ВЕС 21803, 1 извршилац

204. ваздухопловну бригаду, место службовања Батајница

20. техничар за ваздухопловно наоружање, ВЕС 22201, 1 извршилац
21. техничар за авион и мотор, ВЕС 22203, 1 извршилац

250. ваздухопловну бригаду за ПВД,

22. оператер уједно возач, ВЕС 21310, 1 извршилац
23. оператер уједно возач, ВЕС 21310, 1 извршилац

Центар за обуку КоВ

24. командир одељења пионирског уједно инструктор, ВЕС 21701, 1 извршилац

Центар за обуку и усавршавање подофицира

25. командир одељења за транспорт уједно возач, ВЕС 22701, 1 извршилац

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурсима могу учествовати лица која испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ

- да је пунолетан;
- да је здравствено и психофизички способан за службу у Војсци Србије;
- да има прописано образовање – најмање средње образовање у трајању од четири године;
- да му раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да није осуђиван на казну затвора од најмање шест месеци;
- да није старији од 35 година;
- да је безбедносно проверен и да нема безбедносних сметњи за пријем у професионалну војну службу, у складу са прописима којима је уређено вршење безбедносне провере у Министарству одбране;
- да је одслужио војни рок са оружјем.

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да је подофицир на одређено време;

- да је оспособљен за обављање одговарајуће војно евиденционе специјалности;
- да у току службе није негативно оцењено и да има просек службених оцена најмање „истиче се“;
- да има препоруку старешине на положају команданта батаљона – дивизиона, њему равном или вишем положају, односно непосредно претпостављеног руководиоца;
- кандидат који конкурише за формацијска места под редним бројем 4, 11, 17, 18, 19, 22, 23 и 25 (за возаче) да има дозволу за управљање моторним возилом за „Ц“ категорију.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да Управи за људске ресурсе (Ј-1) Генералштаба Војске Србије, редовним путем преко непосредно претпостављеног старешине, доставе краћу биографију, јединицу, број и назив формацијског места за које конкурише и следећа документа:

- уверење о држављанству (оригинал или фотокопија оверена у суду или општини – не старије од шест месеци);
- потписану изјаву о прихватању распореда по потреби службе на целој територији Републике Србије (својеручно пописана изјава);
- копија возачке дозволе (оверена у суду или општини) за лица која конкуришу на формацијско место возача (уједно возача).

Конкурсна комисија ће по службеној дужности од јединице у којој је кандидат на служби, прибавити документа из њихових досијеа персоналних података, по следећем:

- извод из матичне књиге рођених;
- дипломе о стеченом образовању;
- потврду надлежног старешине о периоду обављања дужности подофицира на одређено време, у ком роду, односно служби и просек службених оцена у току службе;
- препорука старешине на положају команданта батаљона – дивизиона, њему равном или вишем положају;
- мишљење главног подофицира;
- налаз, оцену и мишљење надлежне војнолекарске комисије о здравственој способности за пријем у професионалну војну службу у својству подофицира;
- безбедносну проверу.

Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са Законом о Војсци Србије. Рок за подношење пријава на конкурс је 8 (осам) дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Кандидат који је учествовао у изборном поступку има право да у року од 15 дана од дана пријема одлуке о избору кандидата поднесе тужбу.

Некомплетна и непотпуна документа неће се узимати у разматрање, а документа кандидатима који не буду изабрани неће се враћати.

Све информације везане за конкурс могу се добити на сајту Војске Србије www.vs.rs, на тел. **011/2063-332** или локал **29-332**. ■

Медија Центар „Одбрана“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-079, Факс: 011/3241-258

Маркетинг: 011/3201-728
marketing@odbrana.mod.gov.rs

Претплата: 011/3201-995
pretplata@odbrana.mod.gov.rs

Продаја: 011/3241-009
komercijala@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs / medijacentar@mod.gov.rs

АУТОГУМЕ И ДЕЛОВИ ЗА СВЕ ТИПОВЕ ВОЗИЛА

БЕЗ ЖИРАНТА
УЧЕШЋА
ЧЕКОВА
КАМАТА

ПРОДАЈА НА РАТЕ ЗА
ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
ПУТЕМ
АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ

КОТИК Д.О.О
Панчево,
Жарка Зрењанина бр.14
Тел: 013/344-321
Моб: 062/297-945
Факс: 013/345-930
E-mail: kotikdoo@gmail.com

НАПОМЕНА:

– ОБРАЗАЦ АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ
ДОСТАВЉАМО:
ПОШТОМ / ЕЛЕКТРОНСКОМ ПОШТОМ
– МОГУЋА ОРГАНИЗОВАНА ИСПОРУКА ПО ДОГОВОРУ.

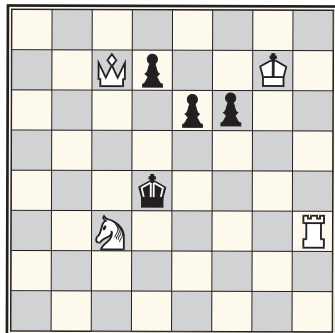
У нашем широком асортиману се налазе:
бицикли, кациге, резервни делови, пратећа опрема,
аутомобилске гуме, акумулатори, моторна уља,
аутоделови за сва возила свих реномираних произвођача,
програм „Villager“, косилице, тримери, моторне тестере,
електрични ручни алат, рачунари и рачунарска опрема,
бела техника и телевизори...

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ ТРОПОТЕЗИ ПЕТРАШИНА ПЕТРАШИНОВИЋА

Наш композитор шаховских проблема Петрашин Петрашиновић истакао се креирањем тропотеза и вишепотеза са малим бројем фигура у којима проналази нове нијансе. Доносимо два успела тропотеза са богатом игром белих фигура. Решења доносимо у следећем броју.

Проблем број 1. Мат у три потеза
Петрашин Петрашиновић
Специјална награда, „Шаховска композиција“, 2014

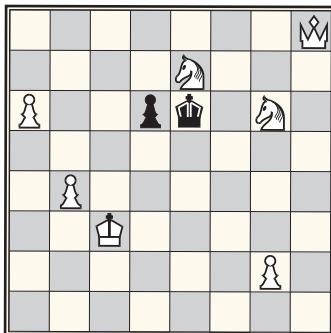

Позиција на дијаграму:

Бели: Kg7, Dc7, Th3, Sc3
(4 фигуре)

Црни: Kd4, пешаци: d7, e6 и f6
(4 фигуре)

Проблем број 2. Мат у три потеза
Петрашин Петрашиновић
„Политика“, Београд, проблем број 1721, 13. април 2015.

Позиција на дијаграму:

Бели: Kc3, Dh8, Se7, Sg6,
пешаци: a6, b4, g2 (7 фигура)

Црни: Ке6 и пешак d6 (2 фигуре)

Припреми Драгана ШАРИЋ

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

У		6		2	5	9
О			7		1	
К				8	2	
Д				1		7
А	4	2				9
О	5			8		
К			7	4		
У			8		9	
Д	9	5		3		2

Решење коњићевих скокова: Тешко лонцу из села зачине чекајући; Да ти капа фали – купио бих ти, али памет не могу.

MILITARYSHOP.RS

Militaria d.o.o.
Bulevar Despota Stefana 1a
064 076 07 39 / 011 2695 144

Мogućност плаћања чекovima
и административном забраном
на 6 месечних рата

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЋОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
20		20							21							22
23			24							25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35			36							37						
38				39							40					
41						42						43				
44							45							46		
47		47							48							
49				50							51					

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО:
делити се, акуметар, мук, а, амизарин, натенане, л,
нар, тонирати, Аријадна, Арета, тропикал, Марнер,
веданта, наратори, коси, иновирати, Атанаско, ЕН,
ИИ, атоичан, листати се, ајан, Татарска, паритет,
цунами, араканга, Акари, Истранин, бистар ум, лис,
ј, рикеција, налетети, т, Ере, стакалце, аналекта.

ВОДОРАВНО:

17. Свакојако, 18. Прирок (грам.), 19. Мазиво, 20. Узрочник додатних издатака (екон.), 21. Ципеле мокасинке, 23. Нижа стручна спрема (скр.), 24. Изгазити ногама, 25. Вршилац асанације, 26. Наливперо, 27. Мерач пређеног пута, 28. Покорица, 29. У њему је споменички комплекс „Српским јунацима“, посвећен, чије су се најжешће битке водиле на простору овог села у ноћи између 15. и 16. августа 1914, 30. Оросити, 31. Руда иридијума, 32. Славна глумица, муза Жана-Лика Годара, 33. Присталица аријанизма, 34. Ауто-ознака ШИДА, 35. Надзорни одбор (скр.), 36. Цртач у цртаном филму, 37. Град у Индији (анаграм од МАКНАМАРА), 38. Зверчица непријатног мириса, 39. Цевоводи за гас, 40. Становници Атине, 41. Нина одмила, 42. Слана вода у којој се држи сир, 43. Пеликан, гем, 44. Ушни лекар, 45. Рушење, 46. Име бивше глумице Жирардо, 47. Истовремена паљба из више топова, 48. Државни социјализам, 49. Део теразија, 50. Мерна трака од 3 метра, 51. Јеврејски храмови.

УСПРАВНО:

1. Непроменљивост, сталност 2. Дрво из породице врба, 3. Електрични (скр.), 4. Кратак горњи капут с рукавима, 5. Погодбени везник, 6. Град у Јапану, „Напуљ Јапана“, 7. Од тог времена, 8. Прва, најбоља роба, 9. Емиторски слој транзистора (као полупроводника), 10. Поред, уз, 11. Колонија икарских утописта, 12. Врста коњског хода, 13. Злочин асина, 14. Позната реперка, 15. Јединица мере за дужину, 16. Ступити у братски однос, 18. Уређај за добијање озона из ваздуха, 19. Кукање нарикача, 20. Који обилује стенама, 21. Земља црвеница, 22. Становник Омиша, 24. Фармацеутски материјал, лекови, 25. Продукт асимилације, 27. Направа за иригацију, 28. Поплочавати тарацањем, 30. Насупрот, 31. Непокретност тела (мед.), 33. Бивши фудбалски ас, Волфганг, 34. Без присуства других особа, 36. Полудраги камен, 37. Грађевинска машина, 39. Славни филозоф, Имануел, 40. Град у Француској, 42. Чешка потврдна речца, 43. Њихов, 45. Друштво економиста (скр.), 46. Авио-група (скр.).

1914–2014 ЗАШТО РЕВИЗИЈА

**СТАРЕ И НОВЕ КОНТРОВЕРЗЕ О
УЗРОЦИМА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА**

аутора Милета Бјелајца

Сви смо свесни тенденције ревизије улоге Србије 1914, проналажења нових криваца за избијање Првог светског рата. Чињеница је да се ту негде и наша знања о новом ревизионизму завршавају. Какав је заиста, колико дубок, из којих корена потиче, од којих аутора, са којим образложењима и намерама је настао ревизионизам о коме се говори, мало је коме познато. Књига др Бјелајца прва је у Србији која научно и популарно полемише са трендом ревизије о улози Србије 1914. године. Она нуди одговоре на поменута питања.

Броширано / ф. 14x20 / 248 стр.
шифра: 111303
Цена: 495,00, са попустом: 396,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-258
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:

1. Шифра 111303/„1914–2014 • ЗАШТО РЕВИЗИЈА“,
по цени од 396,00 динара

Купац _____

ЈМБГ _____

Адреса становања, улица и број _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

Плаћање наручених издања врши се унајред. Доказ о ујлашци целокујној износа дославиши МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће дославлена поштексиресом на шереш куйца.

ОДБРАНА

Медија центар „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-258
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs, www.mod.gov.rs

Мемоари

ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ БУКИЋА

НОВО
Издање

Књиге, као и људи, имају своје судбине. „Мемоари“ оснивача Олимпизма у Србији генерала Светомира Свете Ђукића су више деценија чекали на објављивање. Доносе сведочење о Балканским ратовима и Првом светском рату, у првом лицу, са одговорношћу учесника и сведока:

*Бележио сам свако шрејерење душе бораца, искрено и шачно...
Пошредно је да се унесе више светлости у помућену свест бораца за време окршаја, да се представи слика рата поспашрана из пакла борбеног кркљанца..., када светлуца и дрхтаво лелуја само човеково ја које хоће да живи.*

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-258
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:

1. Шифра 111314 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА – БАЛКАНСКИ РАТОВИ“, по цени од 308,00 динара
2. Шифра 111315 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА – ПРВИ СВЕТСКИ РАТ“, по цени од 572,00 динара

Купац _____

ЈМБГ _____

Адреса становања, улица и број _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о улазњи целокупној износа доставиши МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће достављена поштом са уплатом на штећу књица.